

Rechtsgeleerdheid

Faculteit Rechtsgeleerdheid

Rijksuniversiteit Groningen

QANU, februari 2011

Uitgave:

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

© 2011 QANU / Q248

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Deel I Algemeen deel	7
1. Inleiding	9
2. Taak en samenstelling van de commissie	11
3. Werkwijze van de commissie	17
4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010	21
Deel II Opleidingsrapporten	29
1. Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Recht en bestuur, Fiscaal recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht, Recht & ICT en European Law School en de masteropleidingen Nederlands recht, Recht en bestuur, Fiscaal recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht, Recht & ICT en European Law School van de Rijksuniversiteit Groningen	31
2. Rapport over de masteropleidingen European Law, International and Comparative Private Law, International Economic and Business Law en International Law and the Law of International Organisations van de Rijksuniversiteit Groningen	121
Bijlagen	161
Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie	163
Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies	167
Bijlage C: Programma van het bezoek	169
Bijlage D: Uitwerking van de eindkwalificaties per opleiding	173
Bijlage E: Curricula van de opleidingen	181

VOORWOORD

Dit rapport beschrijft de bevindingen van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 voor de opleidingen Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen. Dit rapport is onderdeel van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen in Nederland. Het doel van het rapport is om een betrouwbaar beeld te geven van de resultaten van de voor beoordeling voorgelegde opleidingen, alsmede een terugkoppeling te geven naar de interne kwaliteitszorg van de betrokken organisatie en als basis te dienen voor accreditatie van de betrokken opleidingen door de Nederlands-Vlaamse Accreditatie organisatie (NVAO).

De stichting Quality Assurance Netherlands Universities (QANU) beoogt onafhankelijke, objectieve en kritische beoordelingen te laten plaatsvinden en opbouwende kritiek te leveren, zo veel mogelijk uitgaande van een gestandaardiseerde set van kwaliteitscriteria met oog voor specifieke omstandigheden.

De visitatie Rechtsgeleerdheid 2010 wordt uitgevoerd volgens de nieuwe QANU werkwijze, waarbij clustervisitaties over een korte periode plaatsvinden en worden afgerond. Hierdoor wordt het momentum voor de betrokken opleidingen behouden en blijft de terugkoppeling naar de interne kwaliteitszorg relevant.

Voor clustervisitaties met een grote omvang, zoals Rechtsgeleerdheid 2010, vraagt de nieuwe werkwijze flexibiliteit van de commissieleden. Voor ieder bezoek wordt uit de visitatiecommissie een subcommissie samengesteld. Doordat bijna alle commissieleden ten minste drie bezoeken afleggen, kan de samenhang van de clustervisitatie worden gegarandeerd.

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 van QANU heeft haar taken in Groningen met grote toewijding uitgevoerd. De opleidingen zijn beoordeeld op een grondige en zorgvuldige manier. Wij verwachten dat de oordelen en de aanbevelingen in zorgvuldige overweging worden genomen door de betrokken opleiding en het College van Bestuur.

Wij zeggen dank aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor hun bereidheid deel te nemen aan deze beoordeling en voor de toewijding waarmee ze hun taak uitvoeren. Ook gaat onze dank uit naar de staf van de betrokken afdeling aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid voor hun inspanningen en hun medewerking aan deze beoordeling.

Quality Assurance Netherlands Universities

mr. C.J. Peels
directeur

drs. J.G.F. Veldhuis
voorzitter bestuur

DEEL I: ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

In dit rapport brengt de onderwijsvisitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 (hierna de commissie) verslag uit van haar bevindingen. Het rapport bestaat uit twee delen: een algemeen deel (I) en een opleidingsdeel (II).

Het algemene deel gaat in op de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie. Dit algemene deel geeft een beschrijving van de uitgangspunten van de commissie en bevat tevens het domeinspecifiek referentiekader voor de visitatie Rechtsgeleerdheid 2010. In het opleidingsdeel behandelt de commissie de 21 facetten uit het NVAO-beoordelingskader voor de beoordeelde opleidingen. In dit deel spreekt zij oordelen uit op facet- en onderwerpniveau voor iedere bachelor- en masteropleiding die ze heeft beoordeeld aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid.

2. Taak en samenstelling van de commissie

2.1. Taak van de commissie

De taak van de commissie is het verrichten van een visitatie conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO van in totaal 84 opleidingen aan tien universiteiten. De commissie heeft de opdracht om op basis van de door de faculteiten aangeleverde informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken een oordeel te geven over de verschillende aspecten van kwaliteit van de betrokken opleidingen, zoals beschreven in het bovengenoemde kader. De opleidingsrapporten bevatten aanbevelingen; de nadruk ligt echter op het beoordelen en verantwoorden van de basiskwaliteit.

De commissie is gevraagd om de volgende opleidingen te beoordelen (inclusief CROHO-nummer):

Erasmus Universiteit Rotterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (56451)
- Bachelor Fiscaal recht (56827)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Bedrijfsrecht (60085)
- Master Financieel recht (60086)
- Master Fiscaal recht (66827)

Universiteit van Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel recht (56828)
- Master Privaatrecht (60219)
- Master Arbeidsrecht (60222)
- Master Informatierecht (60223)
- Master International and European Law (60224)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Publiekrecht (60220)

Rijksuniversiteit Groningen

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Recht en Bestuur (56461)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht & ICT (50620)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht en Bestuur (66461)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)

- Master Recht & ICT (60620)
- Master European Law (60602)
- Master International and Comparative Law (60603)
- Master International Economic and Business Law (60604)
- Master International Law and the Law of International Organisations (60605)
- Master European Law School (60017)

Universiteit Maastricht

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht, Arbeid en Gezondheid (60169)
- Master Forensica, Criminologie en Rechtspleging (60171)
- Master European Law School (60017)
- Master International Laws (120 EC) (60168)
- Master Globalisation and Law (60170)
- Master European Master in Human Rights and Democratisation (post-initieel) (75020)
- Master International and European Economic Law (post-initieel) (75021)

Universiteit van Tilburg

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht en Management (50753)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Sociaal Recht en Sociale Politiek (60070)
- Master Strafrecht in Europa (60068)
- Master Law and Technology (60069)
- Master Milieurecht (60071)
- Master International Business Law (60072)
- Master International and European Public Law (60073)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Recht en Management (60753)

Radboud Universiteit

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master European Law (60504)

Vrije Universiteit Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)

- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Notarieel Recht (66828)

Open Universiteit Nederland

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Nederlands Recht (66451)

Universiteit Utrecht

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master Law and Economics (60742)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (60165)
- Master Recht en Onderneming (60741)
- Master International Law of Human Rights and Criminal Justice (75034)
- Master International Business Law and Globalisation (75035)

Universiteit Leiden

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)

2.2. Samenstelling van de commissie

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 bestaat uit een voorzitter en zestien commissieleden. In bijlage A wordt een korte omschrijving van de curricula vitae van de commissieleden gegeven.

Voorzitter:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, emeritus hoogleraar Belastingrecht, Universiteit van Amsterdam.

Commissieleden:

- dr. mr. M.J.A.M. (Margreet) Ahsmann, vice president/opleidingscoördinator sector civiel recht rechtbank Rotterdam;
- I.M. (Inge) Beulen LL.B., student Ma Nederlands Recht, Radboud Universiteit Nijmegen;
- I.C.M. (Irene) de Boer LL.M., student Ma Sociaal Recht, Universiteit van Tilburg;
- prof. mr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes, Dean University of Groningen Honours College, Rijksuniversiteit Groningen;
- prof. dr. C.M. (Kees) Cappon, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat, Universiteit van Amsterdam;
- Dr. H.J.M. (Diana) Dolmans, onderwijskundige en UHD, Universiteit Maastricht;
- Dr. E. (Eric) Driessen, Universitair Docent bij de Capgroep Onderwijs-ontwikkeling & -onderzoek, Faculteit Health Medicine and Life sciences, Universiteit Maastricht;

- prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Maastricht University;
- prof.dr. R.M.G.E. (René) Foqué, Hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorie, Katholieke Universiteit Leuven, België;
- prof. mr. A.A. (Stijn) Franken, hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht;
- prof. mr. N. (Niels) Frenk, bijzonder hoogleraar Aansprakelijkheid en verzekeringsrecht, Vrije Universiteit;
- mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis, coördinerend vice-president van de rechtbank 's-Gravenhage;
- M.V. (Misja) Leikin LL.B., student Ma Privaatrecht, Vrije Universiteit
- E.J.H. (Eric) Poorthuis, BA, LL.B., student masteropleiding Civiel recht, Universiteit Leiden;
- prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes, hoogleraar Privaatrecht, Open Universiteit Nederland te Heerlen; bijzonder hoogleraar Europees Consumentenrecht, Maastricht University;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk, hoogleraar Toegepaste onderwijskunde, Universiteit Utrecht;

prof. mr. E. (Elies) Steyger, hoogleraar Europees bestuursrecht, Vrije Universiteit is geïnstalleerd als lid van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Door persoonlijke omstandigheden heeft zij echter aan geen enkel bezoek deelgenomen.

prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Maastricht University heeft door ziekte alleen bij het bezoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam het voorzitterschap op zich kunnen nemen. Zijn rol als voorzitter is tijdens het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam overgenomen door prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué.

Door het grote aantal te beoordelen opleidingen en de relatief korte periode waarin de tien bezoeken zijn gepland, is gekozen voor een ‘pool’ van commissieleden. Voor ieder bezoek is een subcommissie samengesteld uit deze ‘pool’, waarbij rekening wordt gehouden met de beschikbaarheid van de commissieleden, belangenconflicten, expertisegebieden van de commissieleden ten opzichte van de in de opleidingen aangeboden deeldisciplines, en de samenstelling van de verschillende subcommissies. De samenstellingen van de verschillende subcommissies van de tien subcommissies worden vermeld in bijlage B van dit rapport.

Uit praktische overwegingen is besloten dat bezoeken maximaal drie dagen duren. Daarom is bij de meeste visitatiebezoeken gekozen voor het houden van parallelgesprekken, waarbij de commissie werd ondersteund door twee projectleiders. Tijdens de bezoeken aan de Vrije Universiteit en de Open Universiteit heeft de extra projectleider zich voornamelijk gericht op de documentatie.

Projectcoördinator van de clustervisitatie Rechtsgeleerdheid 2010 was drs. M.M. (Melissa) Truijens, medewerker van het bureau van QANU. Zij was tevens projectleider van de bezoeken aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Universiteit Utrecht en de Universiteit Leiden. Projectleider voor het bezoek aan de Rijksuniversiteit van Groningen was zelfstandig adviseur drs. T. (Titia) Busing. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit Maastricht was zelfstandig adviseur drs. R. (Ronald) Duzijn. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit van Tilburg was zelfstandig adviseur drs. L. (Linda) van der Grijspaarde. Projectleider voor de bezoeken aan de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit was drs. M. (Trees) Graas, medewerker van het bureau van QANU.

De leden van de commissie hebben allen de door QANU opgestelde onafhankelijkheidsverklaring ondertekend.

2.3. Bijzonderheden van het bezoek aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen

De visitatiecommissie is gevraagd om de volgende opleidingen te beoordelen:

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Recht en Bestuur (56461)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht & ICT (50620)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht en Bestuur (66461)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master Recht & ICT (60620)
- Master European Law (60602)
- Master International and Comparative Law (60603)
- Master International Economic and Business Law (60604)
- Master International Law and the Law of International Organisations (60605)
- Master European Law School (60017)

De subcommissie voor het bezoek bestond uit de volgende commissieleden:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer;
- I.M. (Inge) Beulen LL.B.;
- prof. dr. C.M. (Kees) Cappon;
- prof. mr. N. (Niels) Frenk;
- prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk.

De secretarissen van deze subcommissie waren drs. T. (Titia) Buising en drs. M. (Trees) Graas. Het bezoek vond plaats op 19 tot en met 21 oktober 2010. Het programma van het bezoek aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid is te vinden in bijlage C van dit rapport.

Het opleidingsrapport in deel II van dit rapport omvat de achttien beoordeelde opleidingen. Bij zowel de beschrijvingen als bij de oordelen van de facetten wordt de volgende werkwijze aangehouden: de beschrijvingen en oordelen die gelden voor alle opleidingen – bachelor en master – worden als eerste vermeld. Als een tekst geldt voor één of meerdere specifieke opleidingen, wordt/worden de opleiding(en) cursief boven de paragraaf vermeld.

3. Werkwijze van de commissie

3.1. Inleiding

Op 31 augustus 2010 hield de commissie haar formele startvergadering. Tijdens deze vergadering werd de commissie geïnstalleerd, werd de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en werd het document *Voorstel voor een Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid* van het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) besproken. De commissie heeft dit vastgesteld als *Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010*, dat in hoofdstuk 4 van dit rapport is weergegeven.

3.2. De voorbereidingsfase

Bij ontvangst van de zelfstudies van een universiteit werden deze door de betreffende projectleider gecontroleerd op kwaliteit en compleetheit van informatie. Nadat de zelfstudies in orde waren bevonden, zijn deze doorgestuurd aan de commissieleden van de betreffende subcommissie.

De commissieleden lazen de zelfstudies en formuleerden vragen die aan de projectleider werden toegestuurd. De secretaris compileerde de vragen tot een samengesteld document, waarbij de vragen per onderwerp en gespreksgronium werden gegroepeerd. Dit document werd bij het visitatiebezoek door de commissie gebruikt. Bij de voorbereiding heeft ieder commissielid alle zelfstudies van de betreffende universiteit gelezen.

Naast de zelfstudies lazen de gezamenlijke commissieleden ook ten minste twee scripties per opleiding. Het daadwerkelijk aantal gelezen scripties per opleiding is afhankelijk van het aantal aangeboden opleidingen en het aantal commissieleden in de subcommissie. Indien nodig werd gedurende het bezoek aan de commissieleden de mogelijkheid gegeven om aanvullend een aantal scripties te beoordelen. In de opleidingsrapporten wordt vermeld hoeveel scripties zijn beoordeeld. De scripties, met voor elke opleiding een laag en een hoog cijfer, werden door de opleiding geselecteerd. Aangezien de commissie opleidingen dient te beoordelen die leiden tot een wetenschappelijke titel (LL.B. of LL.M.), heeft zij zorgvuldig aandacht besteed aan het beoordelen van het wetenschappelijk niveau van de scripties, de eisen die door de opleiding aan de scripties worden gesteld, de zorgvuldigheid van de inhoudelijke beoordeling daarvan door de staf en de beoordelingsprocedure zelf. In de scriptie dient de student immers aan te tonen over de vereiste kwalificaties te beschikken.

Het bewaken van de consistentie is bij clustervisitatie altijd een aandachtspunt. Bij dit specifieke cluster is hier extra aandacht aan besteed, vanwege de verschillende samenstellingen van de subcommissies, en de verschillende data waarop de rapporten worden vastgesteld. De voorzitter, prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer is verantwoordelijk voor de inhoudelijke consistentie. De projectcoördinator, drs. M.M. (Melissa) Truijens, is verantwoordelijk voor de procesmatige consistentie. Een van de maatregelen om consistentie in de beoordelingen te garanderen is dat nagenoeg alle commissieleden aan ten minste drie bezoeken deelnemen. Daarbij is de projectcoördinator bij elk bezoek aanwezig bij de laatste interne vergadering van de commissie, waarbij de opleidingen per facet uit het NVAO-kader worden beoordeeld. Ook worden alle betrokken projectleiders op de hoogte gehouden van de beoordeling van de verschillende opleidingen. Tot slot zal er regelmatig overleg plaatsvinden tussen de verschillende projectleiders om de beoordelingen op elkaar af te stemmen.

Binnen de subcommissies zijn afspraken gemaakt over de taakverdeling op grond van inhoudelijke expertise en samenstelling van de subcommissie. De commissie wenst te

benadrukken dat zij in haar geheel verantwoordelijk is voor de oordeelsvorming en het eindrapport. Tijdens een voorbereidende vergadering aan het begin van ieder bezoek is elke visitatie concreet voorbereid.

3.3. Visitatiebezoeken

Voorafgaand aan een bezoek maakte de projectleider een conceptprogramma voor de (dag)indeling van het visitatiebezoek. Dit concept werd in samenspraak tussen de voorzitter, de projectleider en de contactpersoon van de betreffende universiteit aangepast aan de specifieke situatie van de opleidingen. Tijdens de bezoeken is gesproken met de samenstellers van de zelfstudies, met een (representatieve) vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur, het opleidingsbestuur, de afgestudeerden, de opleidingscommissies, de examencommissie(s), de studievoorzichting en -begeleiding en overige ondersteunende medewerkers. Daarnaast werd er per opleiding afzonderlijk gesproken met studenten en docenten van de beoordeelde bachelor- en masteropleidingen.

Tijdens ieder bezoek bestudeerde de commissie het ter inzage gevraagde materiaal en gaf zij gelegenheid tot een spreekuur ten behoeve van studenten en docenten die zich voorafgaand aan het bezoek hadden aangemeld. Van dit spreekuur is geen gebruikgemaakt bij het bezoek aan de ESL.

De commissie heeft een deel van de laatste middag van de bezoeken gebruikt voor de voorbereiding van de mondelinge rapportage en een discussie over de beoordeling van de opleidingen. Aan het einde van de bezoeken heeft de voorzitter, respectievelijk de vicevoorzitter bij de Erasmus Universiteit en de Universiteit van Amsterdam, in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie gepresenteerd. Daarbij ging het steeds om een aantal algemene waarnemingen en een aantal eerste indrukken per opleiding.

3.4. Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO. In het accreditatiestelsel is voor de beoordeling op facetniveau een vierpuntsschaal voorgeschreven (onvoldoende, voldoende, goed of excellent) en op onderwerpniveau een tweepuntsschaal (voldoende of onvoldoende).

De commissie heeft de standaard beslisregels van QANU gevolgd. Deze zijn:

- de beoordeling ‘onvoldoende’ geeft aan dat de opleiding niet voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘voldoende’ geeft aan dat de opleiding voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘goed’ geeft aan dat de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven het niveau dat wordt vastgelegd door de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘excellent’ geeft aan dat de opleiding als een voorbeeld van *international best practice* mag worden beschouwd met betrekking tot het desbetreffende facet.

De standaard beoordeling is ‘voldoende’, waarbij de opleiding voldoet aan de gestelde criteria.

In ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat er tegenover die

kritische opmerkingen ook positieve observaties staan. Ook acht de commissie het mogelijk dat zij, als deze kritische opmerkingen adequaat worden opgepakt door de faculteit, bij een volgend bezoek tot het oordeel ‘goed’ zou kunnen komen.

Wanneer een commissie een nationale ‘good practice’ heeft aangetroffen, luidt het oordeel in principe ‘goed’. Wanneer er binnen een facet zowel een kanttekening wordt gemaakt als een ‘good practice’ wordt uitgesproken, wordt een gemiddelde score gegeven. In de uitzonderlijke situatie dat de commissie besluit een ‘excellent’ voor een facet te geven, wil ze daarmee aangeven dat dit een internationale ‘best practice’ is, dat navolging verdient in de academische wereld.

3.5. Rapportage

De projectleider stelt op basis van de bevindingen van de commissie per instelling een conceptrapport op. Voor de rapportages is bewust gekozen voor bondige teksten, voor zowel beschrijvingen als oordelen. Wanneer mogelijk wordt in de beschrijving aangegeven welke aspecten gelden voor alle opleidingen. Daarna volgt per opleiding een korte toelichting of uitbreiding. In de beoordeling wordt hetzelfde proces gevolgd.

Het conceptrapport wordt in eerste instantie aan de voorzitter van de commissie voorgelegd en daarna aan de overige subcommissieleden. Na vaststelling van het conceptrapport wordt deze naar de betrokken faculteit gestuurd ter toetsing van feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen wordt met de voorzitter van de commissie besproken en, indien nodig, met de overige subcommissieleden. De definitieve tekst wordt aan alle commissieleden toegestuurd voor een laatste ronde commentaar waarna het rapport wordt vastgesteld.

4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010

4.1. Totstandkoming domeinspecifiek referentiekader

Het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) heeft op 25 november 2009 een domeinspecifiek referentiekader vastgesteld dat is aangeboden aan de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Het betreft een gezamenlijk kader domeinspecifieke eisen voor de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht en de bijbehorende doorstroommasters zoals Rechtsgeleerdheid, Nederlands Recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht. Ook de andere (selectieve) juridische bachelor- en masteropleidingen hebben zich in hun afzonderlijke zelfstudies gebaseerd op de hoofdlijnen van dit algemeen kader.

Voorliggend domeinspecifiek referentiekader heeft als uitgangspunt voorgaande referentiekaders ten behoeve van de visitatierapporten van de commissie Rechtsgeleerdheid (november 2002) en van de commissie Juridische Opleidingen Leiden (februari 2007), waar nodig gewijzigd of aangevuld. Op 31 augustus 2010 heeft de commissie Rechtsgeleerdheid het domeinspecifiek referentiekader zonder wijzingen vastgesteld.

4.2. Rechtswetenschappelijke opleidingen en de maatschappij

Juridische bachelor- en masteropleidingen hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk bekwame juristen op te leiden en te vormen, met een kritische, academische geest, en in staat zelfstandig probleemsituaties te ontleden en tot een oplossing te brengen. Daartoe moeten zij analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten zijn gegarandeerd; het aanleren van vaardigheden vindt in de opleiding een plaats. Het spreekt vanzelf dat actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond voldoende aandacht behoren te krijgen. De opleiding tot jurist dient als het ware “in context” te worden beschouwd.

De relatie tussen het recht en de samenleving verandert voortdurend. De samenleving wordt pluriformer en mede daardoor complexer. Ook het recht wordt pluriformer en complexer. Het recht bestaat niet alleen uit wetgeving en rechtspraak, maar ontstaat evenzeer in interactie met internationale en Europese regelgeving en rechtspraak, alsmede via soft law, zoals aanbevelingen, convenanten, codes of conduct, Europese harmonisatie, beïnvloeding door rechtsvergelijking, enz. Burgers worden bovendien mondiger, het aantal rechtsregels neemt toe en er lijkt sprake van een toenemende juridisering van de samenleving. Europese integratie en mondialisering maken rechtsvergelijking, Europees recht en internationaal recht steeds belangrijker. Bovendien moet een jurist, in welke setting hij of zij ook komt te werken, steeds alerter zijn op rechtssystemen en rechtsculturen van andere landen; juridische problemen trekken zich steeds minder aan van landsgrenzen.

Juristen werken in uiteenlopende functies en rollen. Er zijn meer juristen buiten de traditionele juridische beroepen dan daarbinnen. De juridische opleidingen leiden uiteraard op tot de traditionele juridische beroepen, maar ook tot een veelheid van andere werkzaamheden waarvoor academische attitude, kritische analyse, schrijf- en spreekvaardigheid gewaardeerd worden. De juridische opleidingen richten zich daarom niet alleen op de beroepseisen voor advocatuur, rechterlijke macht en notariaat, ook al blijven deze beroepseisen de kern van veel opleidingen (al is het maar omdat aan het Civiel Effect specifieke wettelijke eisen zijn opgelegd). De opleidingen streven een goede afstemming met

de arbeidsmarkt na door het onderhouden van contacten met voor de hand liggende beroepsorganisaties resp. werkgevers en het afnemend beroepenveld, onder meer door middel van geformaliseerde contacten, gastdocenten, stages, career services e.d. Een afgestudeerde jurist moet, ten slotte, ook toegerust zijn om toegelaten te kunnen worden tot een promotietraject, zowel via een research master als via een andere ‘gewone’ academische master, ook al kiest slechts een heel klein deel van de afgestudeerden voor zo’n onderzoekstraject.

Daarnaast zijn deze universitaire opleidingen ook in formele zin de voorbereiding op de specifieke beroepspraktijk (zie paragraaf 4.3). Juristen kunnen zich ontwikkelen tot academisch geschoolde specialisten die zich op hun terrein kunnen meten met hun academische beroepsgenoten waar ook ter wereld. Maar evenzeer is er vraag naar academisch geschoolde generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen in de arbeidsmarkt.

Noemt iemand zich ‘jurist’, dan houdt dat niet meer als vanzelfsprekend in dat hij een universitair getuigschrift bezit of een getuigschrift dat kwalificeert voor de traditionele juridische beroepen (zittende en staande magistratuur; advocatuur; notariaat, belastingadviseur). Want ook het hoger beroepsonderwijs leidt juristen op. Deze juristen onderscheiden zich in programma, diepgang en oriëntatie van de universitaire, rechtswetenschappelijke opleidingen. Waar hierna over ‘jurist’ wordt gesproken, wordt bedoeld op de academisch opgeleide jurist.

De academische bachelor- en masteropleidingen richten zich op het opleiden van juristen die onafhankelijk en kritisch hebben leren denken, die niet alleen antwoorden op vragen leren vinden, maar evenzeer vragen blijven stellen bij de antwoorden. Zij leggen de fundamentele voor het eigen maken van de methode van rechtswetenschappelijk onderzoek. Dit komt tot uiting in de eindkwalificaties van de opleidingen.

4.3. Doelstellingen, niveau en oriëntatie van de bachelor- en masteropleidingen

1. Juridische opleidingen zijn gericht op de vorming van juristen. Zij bieden daartoe samenhangende bachelor- en mastercurricula aan.
2. Juristen zijn inzetbaar in traditionele juridische beroepen en voorts in uiteenlopende andere (juridische) functies op academisch niveau. Voor de traditionele juridische beroepen zoals binnen de rechterlijke macht en de advocatuur zijn postinitiële beroepsopleidingen vereist. Ook voor de fiscalisten en het notariaat zijn er specifieke beroepsopleidingen na de universitaire masteropleidingen.
3. Het niveau van de opleidingen is academisch in de zin dat, zoals beschreven, een kritische, reflectieve en evaluatieve attitude wordt bijgebracht, naast een state of the art-kennis van inhoud, en beheersing van vaardigheden.
4. De opleidingen bouwen voort op de kennis en vaardigheden van het vwo en leiden via een bacheloropleiding waarin de basis academische vaardigheden en kennis wordt bijgebracht en getraind, op tot een masteropleiding die verdieping, specialisatie en/of verbreding biedt. In de loop van de opleiding wordt het academisch gericht accent sterker.
5. Tenslotte leiden de masteropleidingen studenten zowel tot de kwalificaties van relevante (beroepsgerichte) post-initiële opleidingen en tot zogenoemde advanced masters op nationaal, maar ook en vooral, op internationaal niveau, als tot een functie als beginnend rechtswetenschappelijk onderzoeker, op.

Deze vijf hoofddoelstellingen kunnen worden vertaald in specifieke eindkwalificaties die hierna zijn omschreven en die tezamen met het voorafgaande het kader geven voor een beoordeling van de juridische opleidingen.

4.4. (Inter)nationale benchmark van de opleidingen nog niet mogelijk

Een internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is voorlopig nog niet mogelijk. Opleidingen hebben (deels) niet alleen een verschillend object van studie, maar ook is de inbedding en structurering ervan (zelfs binnen Europa) zeer verschillend in toelating tot de opleiding, duur van de opleiding, regulering ervan en eindtermen (de aansluiting op postinitiële opleidingen). Een internationale benchmark organisatie als CHE (opgezet vanuit Duitsland), heeft er daarom nog niet voor gekozen om zijn model open te stellen voor de (niet-Duitse) rechtenstudies; terwijl dat al wel is gedaan ten aanzien van psychologie, geneeskunde en economie bij voorbeeld.

Er zijn niettemin enkele buitenlandse benchmarks voor de eindtermen van juridische opleidingen beschikbaar. Een interessant uitgangspunt bieden bijvoorbeeld de Benchmarks for Law in Groot-Brittannië, waarin de vereiste kennis, vaardigheden en attitude van bachelors en masters zijn vastgelegd voor visitatie en accreditatie van de opleidingen aldaar. Maar vergelijking moet, zoals opgemerkt, altijd worden gezien in het licht van het nationale rechtsstelsel en de al dan niet wettelijke vereisten voor toetreding tot de traditionele beroepen in het desbetreffende land: advocaat, rechter, officier van justitie en notaris. Die zijn nog dermate verschillend dat deze in deze visitatieronde nog niet overgenomen kunnen worden.

Een andere interessante ontwikkeling is het project Tuning Sectoral Framework for Social Sciences (waaronder de juridische opleidingen vallen). Dit project zal naar verwachting in de toekomst handvatten bieden om nationale juridische opleidingen onderling te vergelijken.

Binnen Nederland, dus tussen de faculteiten onderling, bestaat er nog geen benchmark. Wel wordt er binnen de discipline veel informatie uitgewisseld en afgestemd, bijvoorbeeld over onderwijsvernieuwingen. Om toch in deze lacune te voorzien zullen de faculteiten bovenop de visitatie conform de vigerende procedure vragen om een rapport waarin de visitatiecommissie best practices aangeeft, af te leiden uit de (conform de maatstaven) aangeleverde zelfstudies. Aan de hand daarvan kan door de Nederlandse faculteiten verder gewerkt worden aan maatstaven die zicht kunnen geven op essentiële benchmarks.

4.5. Beroepsvereisten

Op een aantal manieren is voorzien in het formaliseren van de aansluiting van de rechtswetenschappelijke opleidingen op de specifieke juridische beroepen (zie ook paragraaf 4.7 voor een specificatie van de beroepsvereisten).

- In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) van 10 november 2005 is de wijze van toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht geoperationaliseerd, conform Besluit beroepsvereisten advocatuur, artikel 1 en Advocatenwet, artikel 2 en Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 38b lid 2 en Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 1d.
- Bij besluit van 18 september 2008 is de aansluiting van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de aan een universiteit verkregen graad Bachelor op het gebied van het recht geregeld.

- De wettelijke Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris zijn vastgesteld door de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie bij Koninklijk Besluit van 31 mei 1999 (Stb. 1999, 228).
- De Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs zijn vastgelegd in de Statuten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (art. 5, januari 2009).

Alle Nederlandse juridische wo-masteropleidingen beoordelen bij afstuderen of voldaan is aan de relevante beroepsvereisten. Bij een positief oordeel geven zij een verklaring Civiel Effect af.

Door de koppeling van de meeste opleidingen aan het Civiel Effect (waarvoor minimaal vereist is een vierjarige opleiding te weten een LL.B én een LL.M) is er tot op heden geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt voor wo- LL.B's tot stand gekomen. Veruit de meeste studenten in de universitaire juridische opleidingen prefereren vanwege het civiel effect minimaal een LL.B én een LL.M of master. De arbeidsmarkt geeft momenteel ook de voorkeur aan 'volledig' afgestudeerde juristen, zodat faculteiten studenten er op wijzen dat het verstandig is de arbeidsmarkt niet te betreden met louter een bachelordiploma. De praktijk leert dat een masterdiploma een cruciaal vervolg vormt op de bachelorfase.

4.6. Eindkwalificaties van de opleidingen

Op basis van nationale en relevante internationale vergelijkingen van eindkwalificaties en in een poging een maximale aansluiting te realiseren op het beroepsveld, maakt iedere rechtswetenschappelijke opleiding keuzes bij het opstellen van de eindkwalificaties. Voor het volledige overzicht van eindkwalificaties wordt verwezen naar de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Aan de basis van deze kwalificaties van de rechtswetenschappelijke opleidingen in Nederland ligt de vertaling van de algemene doelstellingen van de opleidingen op het gebied van kennis, inzicht, vaardigheden en attitude in eindkwalificaties. Bij deze eindkwalificaties wordt onderscheid gemaakt tussen algemene en vakspecifieke eindkwalificaties. Zie ook hiervoor de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Kennis en inzicht

De afgestudeerde jurist beheerst de juridische kernleerstukken van de hoofdonderdelen van het Nederlands recht: privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht, en internationaal en Europees recht. Dat geldt zowel voor de materiële als voor de formele aspecten, waarbij bij de studie van het nationale recht ook de Europees- en internationaalrechtelijke dimensie de vereiste aandacht hebben gekregen, voortbouwend op de kennis die in de bachelorfase is opgedaan. (NB: het vorenstaande richt zich primair op opleidingen die civiel effect beogen; waar dat niet het geval is kunnen er afwijkingen bestaan; daarvoor wordt naar de zelfstudies verwezen).

Parate kennis alleen is echter niet voldoende. De halfwaardetijd van juridische kennis wordt immers steeds korter. De eisen die aan juristen worden gesteld zijn daarom steeds flexibeler, actueler en meer divers. Faculteiten streven daarom naar werkelijk inzicht in het recht bij hun studenten, in een academische omgeving waarin de 'waarom-vragen' kunnen bloeien. Dat betekent dat naast de vorenbedoelde vakinhoudelijke kennis, methoden gedoceerd worden om de nieuwste relevante ontwikkelingen en veranderingen bij te houden. Inzicht in de grote juridische families (Common Law, Civil Law), in de historische en filosofische ontwikkeling van het recht en in de methode van rechtsvergelijking moeten geïntegreerd zijn in het

onderwijs. De afgestudeerde moet aldus in staat zijn om permanent zijn juridische kennis te actualiseren en zich eventueel op nieuwe terreinen te specialiseren. Het voorgaande veronderstelt een groeiende nadruk op het verwerven van academische vaardigheden van (levenlang) leren, het verwerven van een internationale attitude, het vertalen van maatschappelijke vraagstukken, het reflecteren op het recht en het zoeken naar vragen en problemen, en naar antwoorden en oplossingen, het verwerven van analytisch vermogen en het aanleren van het vermogen kritisch te denken, schrijven en presenteren.

Vaardigheden

Essentieel is het vermogen om een juridische casus te kunnen formuleren en oplossen. Daartoe behoort het op adequate wijze kunnen verzamelen, verwerken en waarderen van de relevante feiten en het op een casus toepassen van rechtsregels. Vaardigheden die tijdens de opleiding verworven worden zijn: het opstellen van een probleemstelling en onderzoeksopzet; het analyseren van de relevante gegevens; het juiste gebruik van bronnen; het juridisch kunnen argumenteren en oordelen; helder en correct formuleren (mondeling en schriftelijk); het over de grenzen van het eigen specialisme en van het recht heen kunnen kijken; en onderzoeksvaardigheden.

Een jurist moet bovendien in staat zijn juridische kennis en een juridisch oordeel schriftelijk en mondeling aan vakgenoten en anderen over te dragen. De taal staat als werkinstrument van de jurist centraal. Een correcte, goede en heldere mondelinge en schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal (of van de Engelse taal indien de voertaal van de opleiding Engelstalig is) is onontbeerlijk. Voorts mag kennis van de Engelse juridische terminologie in de huidige maatschappelijke context niet ontbreken.

Attitude

Tijdens de opleiding moet de aankomende jurist zich de rechtscultuur of de rechtsculturen eigen maken. Hij moet een beroepsethische houding ontwikkelen en zich ervan bewust zijn in welke maatschappelijke context het recht functioneert en wat, in samenhang daarmee, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Het onderwijs en de onderwijsomgeving moeten de student hierbij behulpzaam zijn. Het is essentieel bij de student een natuurlijke belangstelling te wekken en te stimuleren voor juridische vraagstukken en voor het juridisch denken, evenals voor de functie van het recht in de samenleving.

Samengevat

In de rechtswetenschappelijke opleidingen dient inzicht in de wezenlijke kenmerken van het recht centraal te staan:

- a. de maatschappelijke functie van het recht,
- b. de kernbegrippen, de voornaamste rechtsgebieden binnen het recht en het recht als samenhangend systeem,
- c. de grenzen van het recht, alsook de betrekkelijkheid ervan.

Met de opleidingen wordt beoogd:

- d. kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van het recht te verwerven, evenals algemene academische vaardigheden.
- e. waarbij het recht wordt beschouwd mede in zijn Europese, internationale, en rechtsvergelijkende context.

Voorts:

- f. Onder invloed van de voortschrijdende ontwikkelingen moet bij de doelstelling van de opleiding het accent niet alleen liggen op het verwerven van parate kennis, maar ook op

- het beheersen van de mogelijkheden tot kennisvergaring, kennisverwerking en kennistoepassing.
- g. Tevens mag verwacht worden dat faculteiten inspelen op de diverse niveaus van studenten door middel van extra begeleiding en mentoring enerzijds en anderzijds door talentbeleid voor excellente studenten.
 - h. Studenten ontwikkelen in hun opleiding de benodigde academische vaardigheden. Daaronder wordt in dit kader verstaan:
 - a. het ontwikkelen van competenties (kennis, inzicht, praktische vaardigheden en attitudes) ten aanzien van denken, handelen en communiceren;
 - b. het hanteren van een relevant wetenschappelijk instrumentarium;
 - c. wetenschappelijk communiceren;
 - d. het hanteren van specifieke kennis op het gebied van het recht in een bredere wetenschappelijke, historische, rechtsfilosofische, ethische en maatschappelijk-culturele context door middel van de inbedding daarvan in reguliere cursussen dan wel door het aanbieden van separate vakken;
 - e. het kritisch kunnen omgaan met rechtsregels en rechtspraak en het vermogen om nieuwe oplossingen te zoeken en te vinden;
 - f. het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren; en
 - g. het weten omgaan met de toenemende Europeanisering en internationalisering van het recht.

De wo-bacheloropleiding heeft als belangrijkste doelstelling de voorbereiding op een wo-masteropleiding. De wo-bacheloropleiding bevat daartoe een samenstel van civiel effect vakken en een breed overzicht van het juridische domein, zodat studenten een basis kennis hebben van het recht; een en ander aangevuld met de juridische vaardigheden en academische attitude en vermogens.

Een juridische vervolgmastert bouwt hierop voort, in die zin dat daarmee kan worden opgeleid tot de traditionele beroepen, tot advanced masters, tot onderzoeker en tot andere beroepen die een academische achtergrond vereisen en daartoe een master verlangen waarin de academische vaardigheden en kunde en kennis zijn aangescherpt en een aantal kennisdomeinen op meer specialistisch niveau zijn beproefd.

Een aantal te accrediteren bachelor- en masteropleidingen hebben een meer multidisciplinaire inslag (recht en...). De doelstellingen van die opleiding zijn dan ook minder specifiek op het juridische beroepenveld gericht, zonder tevens uit te sluiten dat studenten toch de weg er naar weten te vinden. Deze opleidingen dienen dan ook beoordeeld te worden op wat zij beogen te doen, namelijk afgestudeerden te trainen in raakvlakken tussen een paar disciplines.

4.7. Beroepsvereisten

Beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht 'Civiel Effect'

In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid van 10 november 2005 is overeengekomen dat aan het masterdiploma het Civiel Effect verbonden kan worden (dat wil zeggen voldaan worden aan de beroepsvereisten voor toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht) als de student aan de volgende voorwaarden heeft voldaan:

- Aan het masterexamen is de graad Master of Laws (LL.M.) verbonden, en

- het behaalde bachelorexamen en het masterexamen omvatten gezamenlijk tenminste 200 EC juridische vakken, waarvan minimaal 60 op masterniveau, en
- het afsluitend examen getuigt van grondige kennis en inzicht in de volgende rechtsgebieden.

Voor advocaten

- het privaatrecht, met inbegrip van het burgerlijk procesrecht;
- het strafrecht, met inbegrip van het strafprocesrecht, en
- één van de volgende drie vakken: staatsrecht, bestuursrecht met inbegrip van het administratief procesrecht of belastingrecht.

Voor rechterlijke ambtenaren

- burgerlijk recht, met inbegrip van burgerlijk procesrecht;
- strafrecht, met inbegrip van strafprocesrecht;
- bestuursrecht, met inbegrip van bestuursprocesrecht;

Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

Het besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris luidt als volgt :

Het in artikel 6, tweede lid, onderdeel a, van de Wet op het notarisambt bedoelde afsluitend examen op het gebied van het recht, dat met goed gevolg afgelegd moet worden om het beroep van kandidaat-notaris te kunnen uitoefenen, omvat de volgende onderdelen:

- a. grondige kennis van en inzicht in de volgende onderdelen van het burgerlijk recht - mede in hun onderlinge samenhang - :
 1. het personen- en familierecht, in het bijzonder het huwelijksvermogensrecht,
 2. het ondernemingsrecht, in het bijzonder het rechtspersonen- en vennootschapsrecht,
 3. het vermogensrecht,
 4. het recht met betrekking tot registergoederen,
 5. het erfrecht, en
 6. het internationaal privaatrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- b. grondige kennis van en inzicht in het executierecht alsmede kennis van en inzicht in het burgerlijk procesrecht, beslag- en faillissementsrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- c. grondige kennis van en inzicht in het belastingrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- d. kennis van en inzicht in het bestuursrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- e. grondige kennis van en inzicht in het recht met betrekking tot het notariaat, in het bijzonder de Wet op het notarisambt;
- f. kennis van en inzicht in bedrijfseconomie, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- g. schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in de vorm van een scriptie of een andere gelijkwaardige, schriftelijke, onderzoeksprestatie op juridisch gebied.

Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs

Voor fiscale juristen brengt de doelstelling van de opleiding mee dat de verschillende fiscale heffingswetten, inclusief de formele, de internationale en Europese aspecten diepgaand en in evenwichtige mate aan de orde moeten komen. Daarnaast moeten de studenten kennis van de

hoofddijnen van het privaatrecht, bestuursrecht en de bedrijfseconomie in het curriculum verwerven. Aan sommige opleidingen belastingrecht is het Civiel Effect, in de zin van de zogenaamde ‘togaberoepen’) verbonden, aan andere niet. De Commissie van Beoordeling van de NOB heeft deze statutaire vereisten geoperationaliseerd aldus, dat voor toelating tot het lidmaatschap een aantal materiële eisen aan deze fiscale opleidingen zijn verbonden (zie: <http://www.nob.net/?q=node/107>): minimaal 52 EC dienen besteed te worden aan zuiver belastingrechtelijke vakken, waarvan tenminste 30 in de mastersfase; minimaal 9 EC worden besteed aan privaatrecht, en minimaal 9 EC aan economie.

Schakelprogramma hbo-rechten

Overigens zijn bij besluit van 18 september 2008 de beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht, en notaris gewijzigd in verband met de gelijkstelling in het kader van de vereisten voor toetreding tot gereguleerde juridische beroepen, van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de onderwijseenheden op het gebied van recht die worden aangeboden door een universiteit of de Open Universiteit met een totale studielast van ten minste 60 EC.

DEEL II: OPLEIDINGSRAPPORTEN

1. Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Recht en bestuur, Fiscaal recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht, Recht & ICT en European Law School en de masteropleidingen Nederlands recht, Recht en bestuur, Fiscaal recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht, Recht & ICT en European Law School van de Rijksuniversiteit Groningen

Administratieve gegevens

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Naam opleiding: Rechtsgeleerdheid
CROHO-nummer: 50700
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Bacheloropleiding Recht en bestuur

Naam opleiding: Recht en bestuur
CROHO-nummer: 56461
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Bacheloropleiding Fiscaal recht

Naam opleiding: Fiscaal recht
CROHO-nummer: 56827
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Bacheloropleiding Notarieel recht

Naam opleiding: Notarieel recht
CROHO-nummer: 56828
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht

Naam opleiding: Internationaal en Europees recht
CROHO-nummer: 56829
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Bacheloropleiding Recht & ICT

Naam opleiding: Recht & ICT
CROHO-nummer: 50620
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Bacheloropleiding European Law School

Naam opleiding: European Law School
CROHO-nummer: 50017
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Masteropleiding Nederlands recht

Naam opleiding: Nederlands recht
CROHO-nummer: 66451
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd, duaal
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Masteropleiding Recht en bestuur

Naam opleiding: Recht en bestuur
CROHO-nummer: 66461
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd, duaal
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Masteropleiding Fiscaal recht

Naam opleiding: Fiscaal recht
CROHO-nummer: 66827
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd, duaal
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Masteropleiding Notarieel recht

Naam opleiding: Notarieel recht
CROHO-nummer: 66828
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd, duaal
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Masteropleiding Internationaal en Europees recht

Naam opleiding: Internationaal en Europees recht
CROHO-nummer: 66829
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Masteropleiding Recht & ICT

Naam opleiding: Recht & ICT
CROHO-nummer: 60620
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Masteropleiding European Law School

Naam opleiding: European Law School
CROHO-nummer: 60017
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

Het bezoek van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 19, 20 en 21 oktober 2010.

1.0. Structuur en organisatie van de faculteit

De Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) biedt zeven bacheloropleidingen en dertien masteropleidingen aan. In dit rapport wordt de beoordeling van de commissie van veertien opleidingen beschreven. De beoordeling van vier Engelstalige opleidingen wordt in een apart rapport beschreven. De overige opleidingen worden niet beoordeeld. De faculteit bestaat uit acht vakgroepen waarbinnen het wetenschappelijk personeel (en het ondersteunend personeel van de vakgroep) werkzaam is:

- Algemene Rechtswetenschap en Rechtsgeschiedenis;
- Belastingrecht en Rechtseconomie;
- Bestuursrecht en Bestuurskunde;

- Bedrijfsrecht, Europees Recht en Internationaal Privaatrecht;
- Privaatrecht en Notarieel Recht;
- Rechtstheorie;
- Staatsrecht en Internationaal Recht;
- Strafrecht en Criminologie.

Het hoogste gezag in de faculteit berust bij het faculteitsbestuur. Het faculteitsbestuur stelt de onderwijsprogramma's vast, gehoord de vakgroepen, de opleidingscommissies en de faculteitsraad. Het faculteitsbestuur bestaat uit de decaan, de vicedecaan en de portefeuillehouder middelen. Een student is adviserend lid van het faculteitsbestuur. Binnen het bestuur is de portefeuillehouder onderwijs (vice decaan) in het bijzonder verantwoordelijk voor het onderwijs. De faculteitsraad is het hoogste medezeggenschapsorgaan binnen de faculteit. De faculteitsraad bestaat uit negen personeelsleden en negen studentleden.

De coördinatie van de programmering, de organisatie en de uitvoering van het onderwijs berust bij de directeur onderwijs. De directeur onderwijs is verantwoording verschuldigd aan het faculteitsbestuur, in het bijzonder de portefeuillehouder onderwijs, en wordt bijgestaan door de dienst Onderwijs en Studiebegeleiding (DOS). De programmering, organisatie en uitvoering van het onderwijs vindt plaats in nauw overleg met de betrokken vakgroepen.

Iedere vakgroep heeft een vakgroepvoorzitter. Deze is per definitie een hoogleraar en is verantwoordelijk voor de inhoudelijke invulling en kwalitatieve ontwikkeling van de vakgebieden. Daarnaast bewaakt de hoogleraar de kwalitatieve en kwantitatieve samenstelling van de staf en voert het facultaire personeelsbeleid uit op vakgroepniveau. Inhoudelijk berust de verantwoordelijkheid van het onderwijs bij de hoogleraren op het desbetreffende vakgebied.

Er zijn diverse facultaire ondersteunende diensten, zoals het Faculteitsbureau en de dienst Onderwijs en Studiebegeleiding. Overige diensten zoals het Financieel Administratief Centrum, de afdeling Personeel & Organisatie en de Gemeenschappelijke Interne Dienst zijn gemeenschappelijke diensten van de Faculteit Rechtsgeleerdheid en de Faculteit der Letteren. De vakbibliotheek Rechtsgeleerdheid is, net als ICT-ondersteuning, onderdeel geworden van de centrale universitaire organisatie. In 2010 beschikte de Faculteit Rechtsgeleerdheid over 119,8 fte aan wetenschappelijk personeel.

De bacheloropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid beschikken over een nagenoeg gemeenschappelijke propedeuse. Studenten volgen in de bachelor één vak van de eigen gekozen studierichting. De overige vakken zijn voor alle studenten gelijk.

Een deel van de opleidingen wordt ook in een deeltijd of duale variant aangeboden. Daar waar het oordeel voor een deeltijd of duale variant afwijkt, wordt dit specifiek benoemd, anders geldt het oordeel van de commissie voor alle varianten.

1.1. Het beoordelingskader

1.1.1. Doelstellingen opleiding

F1: Domeinspecifieke eisen

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en de beroepspraktijk gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk).

Beschrijving

Het bacheloropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid bieden een basisopleiding in het Nederlands recht toegespitst op de specifieke facetten van het aandachtsgebied van de betreffende opleiding. De opleidingen dienen ter voorbereiding op een verdere studieloopbaan, met het recht op toegang tot een of meer masteropleidingen. De bacheloropleidingen leiden tot een juridisch bachelordiploma dat in combinatie met een van de masteropleidingen van de faculteit tevens kan kwalificeren tot het uitoefenen van de traditionele toga-beroepen – advocatuur en rechterlijke macht – in de zin van de relevante beroepsvereisten ('civiel effect'). De bachelor- en masteropleidingen Fiscaal recht, Notarieel recht, Recht en Bestuur en Internationaal en Europees recht, leiden in principe niet op tot de traditionele togaberoepen en het bijbehorende 'civiel effect'. Middels het volgen van extra vakken kan een student wel aan deze eisen voldoen. De masteropleidingen leiden op voor de juridische beroepspraktijk en kwalificeren tevens voor een promotietraject.

De Faculteit Rechtsgeleerdheid heeft bij de invoering van de bachelor-master structuur in 2003 de eindkwalificaties van de bacheloropleidingen opgesteld. In 2006 zijn in het kader van het project Academische Vaardigheden de eindkwalificaties geëvalueerd en waar nodig aangescherpt, mede in het licht van de Dublin-descriptoren. In januari 2010 is op basis van het door het disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid opgestelde domeinspecifieke referentiekader een aantal impliciete kwalificaties in de eindkwalificaties geëxpliciteerd.

Voor de bacheloropleidingen is een aantal gedeelde eindkwalificaties en een aantal opleidingsspecifieke eindkwalificaties geformuleerd. De opleidingen maken hierbij onderscheid in eindkwalificaties inzake kennis en inzicht, vaardigheden en attitude en eindkwalificaties op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie. De eindkwalificaties op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie zijn voor alle bacheloropleidingen gelijk. Per opleiding zijn de eindkwalificaties uitgewerkt in kernthema's. De eindkwalificaties zijn in bijlage D opgenomen.

Masteropleidingen

Ook ten aanzien van de masteropleidingen wordt onderscheid gemaakt in eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht, vaardigheden en attitude en studie- en beroepsoriëntatie. De eindkwalificaties inzake studie- en beroepsoriëntatie zijn eveneens voor alle masteropleidingen gelijk. Ook de eindkwalificaties van de masteropleidingen zijn in bijlage A opgenomen.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de bachelor- en masteropleidingen voldoen aan het criterium dat geldt voor dit facet. De commissie heeft de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen vergeleken met het domeinspecifiek referentiekader dat is vastgesteld in het kader van de evaluatie van de opleidingen Rechtsgeleerdheid. De commissie heeft vastgesteld dat deze eisen voldoende herkenbaar terugkeren in de eindkwalificaties van de opleidingen.

Bacheloropleidingen

Voor de bacheloropleidingen zijn, met uitzondering van de bacheloropleiding Recht en Bestuur, de eindkwalificaties zeer algemeen geformuleerd. Ook laten de eindkwalificaties veel overlap zien tussen de verschillende opleidingen. De opleidingsspecifieke invulling komt vooral tot uitdrukking in de specifieke rechtsgebieden zoals die in de eindkwalificaties worden benoemd. En in de kernthema's zoals die voor elke opleiding zijn opgesteld. De bacheloropleidingen beogen studenten op de eerste plaats kennis en inzicht bij te brengen op het gebied van de belangrijkste rechtsgebieden en het rechtsgebied van de betreffende opleiding. De aandacht voor de samenhang tussen de positiefrechtelijke, rechtstheoretische, rechtshistorische en maatschappelijke aspecten van een vraagstuk en de aandacht voor het internationale en het Europese recht komt eveneens overeen met de domeinspecifieke eisen in het referentiekader.

De commissie heeft vastgesteld dat voor alle opleidingen eindkwalificaties zijn geformuleerd op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie. Op basis van de bestudering van de curricula heeft de commissie echter ook vastgesteld dat deze eindkwalificaties slechts in beperkte mate in de programma's terugkeren. De commissie is van mening dat de formulering van deze eindkwalificaties breed is, waardoor ze lastig te toetsen zijn en de feitelijke invulling ervan in het programma onvoldoende uit de verf komt. De commissie adviseert de faculteit om deze eindkwalificaties als algemene doelstellingen te formuleren.

Masteropleidingen

De commissie heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties voldoende overeenkomen met de eindtermen in het referentiekader. De commissie constateert echter ook dat een belangrijk deel van de eindkwalificaties elkaar overlappen voor de verschillende masteropleidingen (met uitzondering van de masteropleiding Recht en Bestuur). De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht gaan in op grondige kennis van en grondig inzicht in de belangrijkste aspecten van het betreffende rechtsgebied. De eindkwalificaties van de masteropleidingen (opnieuw met uitzondering van de masteropleiding Recht en Bestuur) inzake vaardigheden en attitude zijn ook vergelijkbaar. Hierbij geldt echter wel dat de specifieke invulling ervan afhankelijk is van het domein van de betreffende opleiding (bijvoorbeeld bij eindkwalificatie B3 voor masteropleiding European Law School gaat het niet om het kunnen deelnemen aan een debat op het terrein van het Nederlands recht maar op het terrein van het bedrijfsrecht en privaatrecht).

Bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur

De commissie stelt vast dat in de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur zowel de juridische als de bestuurskundige invalshoek terugkomen. Van deze studenten wordt niet alleen verwacht dat zij (grondige) kennis hebben van belangrijke juridische aspecten (bijvoorbeeld nationaal, internationaal en Europees recht) maar ook van bestuurskundige en beleidswetenschappelijke aspecten. Ook de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude kennen een meer beleidswetenschappelijke invalshoek.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht en Notarieel Recht

De commissie constateert dat de aansluiting van de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding Fiscaal recht op de beroepspraktijk mede wordt gegarandeerd door de aansluiting op de door de Nederlandse Orde van belastingadviseurs geformuleerde eisen. Voor de opleidingen Notarieel recht geldt dat deze aansluiten bij het Besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris. Afgestudeerde studenten Fiscaal recht en Notarieel recht voldoen aan de eisen die door de betreffende beroepsgroepen worden gesteld.

De commissie komt op grond van het bovenstaande tot het oordeel dat zowel de bachelors als de masteropleidingen voldoen aan eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk daaraan worden gesteld.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F2: Niveau: Bachelor en Master

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een Bachelor of een Master.

Beschrijving

In de zelfstudies worden de eindkwalificaties van de opleidingen Rechtsgeleerdheid gekoppeld aan de Dublin-descriptoren. In tabel 1 en 2 worden deze verbanden weergegeven. De cijfer-letter combinatie correspondeert met de eindkwalificaties per opleiding zoals opgenomen in bijlage D.

Tabel 1. Bacheloropleidingen

Dublin-descriptor	Rechtsgeleerdheid	Recht en Bestuur	Fiscaal Recht	Notarieel Recht
Kennis en inzicht	A1, A2, A3, A4	A1, A2, A3, A4, A5	A1, A2, A3, A4, A5, A6	A1, A2, A3, A4
Toepassen kennis en inzicht	B4	B4	B4	B4
Oordeelsvorming	A3, B1, B2, B4	B1, B2, B4	A3, B1, B2, B4	A3, B1, B2, B4
Communicatie	B2, B3	B2, B3	B2, B3	B2, B3
Leervaardigheden	C1, C2	C1, C2	C1, C2	C1, C2

Vervolg tabel 1. Bacheloropleidingen

Dublin-descriptor	Internationaal en Europees Recht	Recht en ICT	European Law School
Kennis en inzicht	A1, A2, A3, A4, A5	A1, A2, A3, A4	A1, A2, A3, A4, A5
Toepassen kennis en inzicht	B4	B4	B4
Oordeelsvorming	A3, B1, B2, B4	A3, B1, B2, B4	A3, B1, B2, B4
Communicatie	B2, B3, B5	B2, B3	B2, B3
Leervaardigheden	C1, C2	C1, C2	C1, C2

Tabel 2. Masteropleidingen

Dublin-descriptor	Nederlands Recht	Recht en Bestuur	Fiscaal Recht	Notarieel Recht
Kennis en inzicht	A1, A2, A3	A1, A2, A3, A4, A5	A1, A2, A3	A1, A2, A3
Toepassen kennis en inzicht	B1, B2	B1, B2	B1, B2	B1, B2
Oordeelsvorming	B1, B2, B3	B1, B2, B3	B1, B2, B3	B1, B2, B3

Communicatie	B3, B4	B3, B4	B3, B4	B3, B4
Leervaardigheden	B1, C1, C2	C1, C2	B1, C1, C2	B1, C1, C2

Vervolg tabel 2. Masteropleidingen

Dublin-descriptor	Internationaal en Europees Recht	Recht en ICT	European Law School
Kennis en inzicht	A1, A2, A3	A1, A2, A3	A1, A2, A3
Toepassen kennis en inzicht	B1, B2	B1, B2	B1, B2
Oordeelsvorming	B1, B2, B3	B1, B2, B3	B1, B2, B3
Communicatie	B3, B4	B3, B4	B3, B4
Leervaardigheden	B1, C1, C2	B1, C1, C2	B1, C1, C2

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen bestudeerd. Zij heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties in voldoende mate aansluiten bij de Dublin-descriptoren en kan zich vinden in de relatie tussen de eindkwalificaties en de Dublin-descriptoren zoals die in de zelfstudies wordt uitgewerkt. De bacheloropleidingen verschaffen de studenten kennis op verschillende rechtsgebieden en juridische- en academische vaardigheden. Ook bereiden de bacheloropleidingen voor op een aansluitende masteropleiding. Masterstudenten beschikken over grondige kennis over het betreffende rechtsgebied. Daarnaast weerspiegelen de eindkwalificaties van de masteropleidingen de (toenemende) zelfstandigheid die van masterstudenten wordt verwacht.

Ook in de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden wordt het niveauverschil tussen de bachelor- en de masteropleidingen weerspiegeld. Van bachelorstudenten wordt onder andere verwacht dat ze informatie (wetgeving, jurisprudentie en literatuur) kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen om een juridisch vraagstuk op te lossen. Van masterstudenten wordt verwacht dat zij deze informatie zelfstandig kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen om een complex vraagstuk op te lossen. Ook wordt van masterstudenten verwacht dat zij zelfstandig juridisch wetenschappelijk onderzoek kunnen uitvoeren. De opbouw in moeilijkheidsgraad en daarmee het verschil in niveau tussen de bachelor- en masteropleiding wordt volgens de commissie adequaat weerspiegeld in de eindkwalificaties. De commissie is daarom van oordeel dat de eindkwalificaties van de opleidingen voldoen aan het criterium dat betrekking heeft op het niveau.

De commissie merkt hierbij wel op dat de eindkwalificaties op het gebied van Studie- en Beroepsoriëntatie (C1 en C2 in zowel de bachelor- als masteropleidingen) een wat beperkte invulling van de Dublin-descriptor inzake leervaardigheden zijn. De commissie is van mening dat de formulering van deze eindkwalificaties te breed is en adviseert de faculteit om deze te formuleren als algemene doelstellingen (zie ook facet 1).

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F3: Oriëntatie WO:

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de volgende beschrijvingen van een Bachelor en een Master:

- De eindkwalificaties zijn ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de relevante praktijk in het toekomstige beroepenveld.
- Een WO-bachelor heeft de kwalificaties voor toegang tot tenminste één verdere WO-studie op masterniveau en eventueel voor het betreden van de arbeidsmarkt.
- Een WO-master heeft de kwalificaties om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten of multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in een beroepspraktijk waarvoor een WO-opleiding vereist is of dienstig is.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

Uit de zelfstudies blijkt dat de academische en professionele doelstellingen voor een belangrijk deel gelijk zijn voor de verschillende bacheloropleidingen. De eindkwalificaties van de bacheloropleidingen zijn geformuleerd in termen van kennis van en inzicht in (de systematiek, onderdelen en vraagstukken van) een bepaald rechtsgebied. Daarnaast willen de opleidingen studenten vertrouwd maken met de grondslagen van het recht, de eigen aard van de rechtsbeoefening en de problemen die zich hierbij voor kunnen doen.

De bacheloropleidingen beogen studenten in staat te stellen om voor de oplossing van een vraagstuk relevante informatie (wetgeving, jurisprudentie en literatuur) te verzamelen, te beoordelen en toe te passen. Daarnaast wordt van studenten verwacht dat zij de onderlinge samenhang kunnen beoordelen van de positiefrechtelijke, rechtshistorische en maatschappelijke aspecten van een vraagstuk en daarover kritisch, reflectief en evaluatief kunnen nadenken.

Aansluitend op de bacheloropleidingen kunnen afgestudeerden instromen in de verwante masteropleidingen van de eigen faculteit en van andere universiteiten. In de zelfstudies wordt opgemerkt dat voor het uitoefenen van juridische functies op academisch niveau het voltooien van de masteropleiding een vereiste is. Voor toegang tot de postinitiële beroepsopleidingen voor beroepen als advocaat, rechter en officier van justitie moet bovendien gedurende de opleiding zijn voldaan aan de eisen die de wet stelt inzake het civiel effect. Met alleen een bachelordiploma zijn er mogelijkheden voor uitvoerende juridische functies bij de overheid en het bedrijfsleven.

Masteropleidingen

De masteropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid aan de RUG zijn gericht op het vormen van gespecialiseerde juristen. De opleidingen zijn met name gericht op de beroepspraktijk en bieden studenten grondige kennis van en inzicht in het betreffende rechtsgebied. Daarnaast wordt van afgestudeerde masterstudenten verwacht dat zij zelfstandig wetenschappelijk onderzoek kunnen uitvoeren en dat zij voor de oplossing van een complex vraagstuk zelfstandig de relevantie informatie (feiten, wetgeving, jurisprudentie, literatuur) kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen.

Masterstudenten worden voorbereid op verschillende typen functies binnen verschillende soorten organisaties. Afgestudeerde masterstudenten *Internationaal en Europees recht* zijn bijvoorbeeld gekwalificeerd voor specifiek juridische functies in een nationale of internationale context en voor beleidsgerichte beroepen. De meeste afgestudeerden van deze

opleiding werken bij de (inter)nationale overheid, bij (inter)nationale niet-gouvernementele organisaties en soms in het bedrijfsleven. De afgestudeerde van de masteropleiding *Recht en Bestuur* is vooral goed voorbereid op taken die een actieve beheersing vergen van zowel het publiekrecht als van beleidsanalyse en organisatieontwikkeling.

Civiel effect

Voor de bachelor- en masteropleidingen *Fiscaal recht*, *Notarieel recht*, *Recht en Bestuur* en *Internationaal en Europees recht* geldt dat deze in principe geen civiel effect beogen. Studenten kunnen middels het volgen van extra vakken wel aan de eisen voor het civiel effect voldoen. De overige combinaties van bachelor- en masteropleidingen leiden wel tot civiel effect en geven toegang tot functies als rechter, officier van justitie en advocaat. Voor de bachelor- en masteropleiding *Recht & ICT* geldt dat alleen de specialisatie Informaticarecht voldoet aan de eisen voor het civiel effect.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur

De bachelor- en masteropleiding *Recht en Bestuur* bestaan uit een juridisch en een sociaalwetenschappelijk deel. Het juridisch deel gaat onder andere in op het nationale en internationale recht, met name het publiekrecht en de systematiek van het recht. Het sociaalwetenschappelijk deel behandelt begrippen en theorieën op het domein van de bestuurskunde en de beleidswetenschap. Bij het bestuurskundig deel van de bacheloropleiding hoort een wetenschappelijke vorming op methodisch gebied en bij het juridische deel behoort onder andere vorming van de vaardigheid om juridisch adequaat te redeneren. Een afgestudeerde masterstudent *Recht en Bestuur* beschikt, volgens de zelfstudie, over de methodische en analytische vaardigheden om zelfstandig bestuurswetenschappelijk onderzoek te verrichten en zelfstandig vraagstukken betreffende de inrichting en werking van het openbaar bestuur te behandelen.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

Voor de bachelor- en masteropleiding *Fiscaal Recht* geldt dat de eindkwalificaties aansluiten bij expliciete eisen zoals die door de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs zijn geformuleerd (zie ook facet 1). De zelfstudie geeft aan dat voor het uitoefenen van fiscaaljuridische functies op academisch niveau het voltooien van de masteropleiding een vereiste is. De bacheloropleiding biedt in combinatie met de masteropleiding de universitaire beroepsopleiding voor de Belastingdienst, de belastingadviespraktijk, de rechterlijke macht en de fiscale afdelingen van ondernemingen en andere instellingen. Afgestudeerde masterstudenten hebben toegang tot de hoger gekwalificeerde functies binnen de adviespraktijk, het bedrijfsleven, de belastingdienst of het Ministerie van Financiën.

Bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht

Voor de opleidingen *Notarieel Recht* geldt dat het Besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris richtinggevend is voor het bepalen van de inhoud van de opleiding. Dit houdt in dat een afgestudeerde student voldoet aan de wettelijke vereisten van het Besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris. Hiermee krijgt de afgestudeerde toegang tot de functie van kandidaat-notaris. De meeste afgestudeerden van de masteropleiding *Notarieel Recht* vinden juridische functies in het notariaat, bij de overheid, belastingadvieskantoren, kleine en grote ondernemingen en andere profit en not-for profitorganisaties.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen bestudeerd vanuit de betreffende oriëntaties. Zij stelt vast dat de eindkwalificaties van de opleidingen in

voldoende mate zijn ontleend aan de eisen van de internationale wetenschapsbeoefening en dat zij aansluiten op de relevante beroepspraktijk (zie facet 1).

De commissie concludeert dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen academisch georiënteerd zijn en expliciet verwijzen naar aspecten van wetenschappelijke vorming. De bacheloropleidingen beogen studenten op een niveau te brengen dat hen in staat stelt vraagstukken vanuit verschillende perspectieven te beoordelen en daar over kritisch, reflectief en evaluatief te kunnen nadenken en informatie (wetgeving, jurisprudentie, literatuur) te verzamelen, beoordelen en toe te passen om een juridisch vraagstuk op te lossen. De masteropleidingen willen studenten in staat te stellen zelfstandig wetenschappelijk juridisch onderzoek uit te voeren, deel te nemen aan het wetenschappelijke debat met betrekking tot het gekozen domein en een complex betoog mondeling en schriftelijk over te brengen (respectievelijk eindkwalificatie B2, B3 en B4).

De commissie heeft bovendien vastgesteld dat iedere afgeronde bacheloropleiding toegang verschaft tot een verwante masteropleiding van de RUG en andere universiteiten en concludeert op basis daarvan dat de afgestudeerden beschikken over de kwalificaties voor toegang tot een vervolgopleiding.

Tot slot heeft de commissie vastgesteld dat de bachelor- en masteropleidingen *Fiscaal recht*, *Notarieel Recht*, *Recht en Bestuur* en *Internationaal en Europees recht* geen ‘civiel’ effect opleveren. De eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding *Notarieel Recht* komen tegemoet aan de beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris, en de bachelor- en masteropleiding *Fiscaal Recht* voldoen aan de eisen voor het lidmaatschap van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs.

Op grond van deze informatie komt de commissie tot het oordeel dat de opleidingen voldoen aan de criteria behorende bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding European Law School luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding European Law School luidt het **voldoende**.

1.2.2. Programma

Beschrijving van de programma's

Bacheloropleidingen

De bacheloropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de RUG kennen een nagenoeg gelijke propedeuse. Studenten van de opleidingen Rechtsgeleerdheid, Recht en Bestuur, Fiscaal Recht, Notarieel Recht, Recht & ICT, International and European Law en European Law School volgen in de propedeuse één vak specifiek voor de gekozen richting. Het vak dat studenten van de opleiding European Law school volgen heeft een omvang van 7 EC, voor de overige opleidingen is dit een vak van 4 EC. Omdat de propedeutische fases van de diverse bacheloropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid voor een zeer groot deel overeenkomen, kunnen studenten na de propedeuse in een andere bacheloropleiding instromen dan die van de oorspronkelijke keus. Voor instroom in het tweede jaar van de bacheloropleiding European Law School is het eerstejaarsvak Law in Europe 1 verplicht. Een overzicht van de onderwijsprogramma's is opgenomen in bijlage E.

Het honoursprogramma van de faculteit is geïntegreerd in het honoursprogramma van de universiteit, het Honours College. Studenten worden in de loop van het eerste semester geïnformeerd over het programma door middel van een (papieren) brochure, een website en een facultaire voorlichtingsbijeenkomst. Studenten die in het eerste semester goed gepresteerd hebben worden persoonlijk uitgenodigd te solliciteren naar een plaats in het Honours College. Het programma start in het tweede semester.

Studenten *Rechtsgeleerdheid* hebben in het derde jaar 13 EC aan vrije keuzeruimte. Daarnaast kiezen zij minimaal een vak uit een lijst van zes keuzevakken. In het tweede jaar kiezen zij ook een vak uit een lijst van drie keuzevakken. Studenten *Recht en Bestuur* volgen in het tweede jaar een keuzevak (Inleiding Rechtsfilosofie of Inleiding Rechtssociologie). Het derde jaar kent 6 EC aan vrije keuzeruimte. De bacheloropleidingen *Fiscaal Recht* en *Notarieel Recht* kennen een vrije keuzeruimte van 5 EC. De bacheloropleiding *Recht en ICT* kent 4 tot 5 EC aan vrije keuzeruimte in het derde jaar. Daarnaast kiezen de studenten een van de drie vakken die dienen als oriëntatie op de specialisatie in de masteropleiding. Studenten *European Law School* hebben nagenoeg geen keuzeruimte. In het derde jaar kunnen zij naast de verplichte vakken kiezen uit twee vakken. Tijdens het verplichte verblijf in het buitenland volgen studenten

vakken op het gebied van privaatrecht, ondernemingsrecht, arbeidsrecht of Europees recht. Deze vakken worden in overleg tussen de student en de opleidingscoördinator gekozen. Bij de bacheloropleiding *Internationaal en Europees Recht* kiezen studenten in het derde jaar voor een van de volgende keuzetrajecten (minimaal 24 EC):

- Keuzetraject buitenland;
- Keuzetraject privaatrecht/bedrijfsrecht;
- Keuzetraject staats- en bestuursrecht;
- Keuzetraject strafrecht/criminologie.

Masteropleidingen

De masteropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de RUG hebben een vergelijkbare structuur. Een masteropleiding bestaat in het algemeen uit zes hoofdvakken (soms aangevuld met een of twee keuzevakken), een seminar en een afsluitende wetenschappelijke scriptie. De masteropleiding *Recht & ICT* kent twee specialisaties, te weten Informaticarecht en Rechtsinformatica. De masteropleiding *Nederlands Recht* heeft vijf specialisaties:

- bedrijfsrecht;
- privaatrecht;
- staats- en bestuursrecht;
- strafrecht: criminologische variant;
- strafrecht: juridische variant.

De vrije keuzeruimte verschilt per masteropleiding. Bij de specialisatie bedrijfsrecht van de masteropleiding *Nederlands recht* hebben studenten zes studiepunten aan vrij keuzeruimte. De overige specialisaties kennen geen vrije keuzeruimte. Bij de masteropleiding *Rechten en Bestuur* kiezen de studenten twee keuzevakken (uit een beperkte lijst van vakken). De masteropleidingen *Fiscaal recht* en *Notarieel recht* hebben een vrije keuzeruimte van vijf studiepunten. Studenten *Internationaal en Europees Recht* kiezen vijf keuzevakken uit drie lijsten van vakken. Daarnaast hebben zij nog zes tot zeven studiepunten vrije keuzeruimte. Bij de masteropleiding *Recht en ICT* kunnen studenten (bij beide specialisaties) kiezen voor deelname aan het seminar of het lopen van een stage. Studenten *European Law School* kiezen drie keuzevakken uit drie lijsten van vakken.

In bijlage E wordt een overzicht gegeven van de verschillende mastercurricula.

Met uitzondering van de bachelor- en masteropleidingen European Law School en Internationaal en Europees Recht, kunnen alle bachelor- en masteropleidingen in deeltijd worden gevolgd. De zelfstudies bevatten overzichten van de deeltijdvariant van de opleidingen. Een aantal masteropleidingen wordt ook in een duale variant aangeboden.

F4: Eisen WO

Het programma sluit aan bij de volgende criteria voor het programma van een HBO- of een WO-opleiding:

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek binnen relevante disciplines.
- Het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën.
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek.
- Bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen heeft het programma aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Beschrijving

De zelfstudies vermelden dat de relatie tussen de opleidingen en nieuwe wetenschappelijke ontwikkelingen is gelegen in de actualiteit van het recht. Vanuit het eigen onderzoek en dat van de vakgroep zijn docenten op de hoogte van de laatste ontwikkelingen in het rechtsgebied dat ze bestuderen. Binnen het onderwijs krijgen deze ontwikkelingen - waar mogelijk - een plaats. Daarbij kan ook het eigen onderzoek van docenten en dat van de vakgroep in het onderwijs aan de orde komen. De indeling van het docerend personeel in vakgroepen versterkt volgens de zelfstudie de wetenschappelijke inbreng.

Bacheloropleidingen

Het vaardighedenonderwijs volgt grotendeels dezelfde opbouw voor de verschillende bacheloropleidingen. In het eerste jaar worden gedurende het gehele studiejaar de juridische basisvaardigheden aangeleerd in de vakken Juridische Vaardigheden A, B en C (studenten van de bacheloropleiding European Law School volgen dit laatste onderdeel niet). In deze vakken leert de student de juridische basisvaardigheden. Het gaat hierbij om het verzamelen en analyseren van bronnenmateriaal, het analyseren van een casus en het toepassen van regelgeving en jurisprudentie op grond van juridisch geldige argumenten en redeneringen. Bij het schriftelijk formuleren van oplossingen wordt de student correct bronnengebruik en bronvermelding geleerd. Deze vaardigheden vormen, volgens de zelfstudies, ook de basis voor de juridische onderzoeksvaardigheden.

In het eerste semester van het eerste jaar starten ook de studiestartgroepen (zie ook facet 16). Tijdens de bijeenkomsten van de studiestartgroepen wordt niet alleen gereflecteerd op de keuze van de student voor de rechtenopleiding, maar ook wordt de student voorbereid op de academische studie. In de studiestartgroepen houden studenten ook een presentatie.

Ook nemen studenten in het eerste jaar deel aan werkgroeponderwijs. Voor de vakken Burgerlijk Recht 1, Strafrecht 1, Bestuursrecht 1 en Staatsrecht 1B kunnen zij kiezen voor werkgroepplus-onderwijs of responsiecolleges. Bij het werkgroepplus-onderwijs wordt van studenten actieve participatie en het maken van opdrachten verwacht. Deze bijeenkomsten vinden plaats in groepen van maximaal 30 studenten. Om mee te kunnen doen aan het werkgroepplus-onderwijs wordt van studenten voldoende aanwezigheid bij de studiestartgroepen verwacht. Als studenten niet voldoen aan de verplichtingen van het werkgroepplus-onderwijs, worden ze doorverwezen naar de responsiecolleges. De responsiecolleges hebben ook de vorm van een werkcollege, al is actieve participatie niet verplicht en hoeven studenten ook geen opdrachten te maken. Studenten kunnen er ook zelf voor kiezen om deel te nemen aan de responsiecolleges en niet aan het werkgroepplus-onderwijs. De bacheloropleidingen worden afgesloten met de studentenrechtbank of met een scriptie. Uit de gesprekken met de studenten is gebleken dat zij over het algemeen enthousiast zijn over het werkgroepplus-onderwijs en de studiestartgroepen. Een enkeling vindt het werkgroepplus-onderwijs te schools. Ook zijn studenten positief over de studentenrechtbank.

In de zelfstudies wordt opgemerkt dat het vaardighedenonderwijs in het tweede jaar niet als apart vak wordt aangeboden. Hierdoor ervaren studenten in deze fase van de studie soms een gebrek aan vaardighedenonderwijs. Om dit te ondervangen wil de faculteit in de toekomst met een vaardighedenportfolio gaan werken. In de gesprekken met de commissie hebben de studenten bevestigd dat er naar hun mening in het tweede jaar te weinig aandacht is voor vaardigheden.

In zowel de bachelor- als de masteropleidingen krijgt de relatie met de beroepspraktijk vooral vorm door de inzet van gastdocenten. Daarnaast is een aantal docenten werkzaam (geweest)

in de beroepspraktijk en vinden er regelmatig excursies plaats. Stages zijn over het algemeen geen verplicht onderdeel van de opleidingen (met uitzondering van de afsluitende stage van de bacheloropleiding *Recht en Bestuur*). Studenten hebben in het gesprek met de commissie aangegeven dat het eigenlijk niet mogelijk is om stage te volgen zonder studievertraging op te lopen.

Masteropleidingen

In de masteropleidingen is het uitgangspunt dat kennisontwikkeling plaatsvindt in interactie met het wetenschappelijk onderzoek. De zelfstudies stellen dat niet het reproduceren, maar het omgaan met kennis centraal staat. Evenals in de bacheloropleidingen wordt in de masteropleidingen aandacht besteed aan de recente ontwikkelingen in het recht. Masterstudenten zijn daarnaast verplicht kennis te nemen van wetenschappelijke tijdschriftartikelen en onderzoeksresultaten.

Stages zijn over het algemeen geen onderdeel van de masteropleidingen. Studenten die op stage willen kunnen hiervoor de keuzeruimte in het programma benutten. Het seminaar en de afstudeerscriptie vervullen een kernfunctie in het vaardighedenonderwijs in de masteropleidingen. In het seminaar komt onder andere het uitwerken van een onderzoeksvraag, het zelfstandig selecteren van literatuur, het schriftelijke en mondeling presenteren van bevindingen, het verdedigen en discussiëren over de bevindingen aan de orde. In de scriptie moet de student laten zien dat hij in staat is met behulp van de verworven kennis zelfstandig een wetenschappelijk juridisch onderzoek uit te voeren.

Excellente studenten kunnen in het laatste jaar van hun bacheloropleiding solliciteren naar een plaats in de togamasteropleiding, waarin de relatie met de beroepspraktijk expliciet is vormgegeven.

Naast het gezamenlijke vaardighedenonderwijs binnen de bacheloropleidingen en masteropleidingen, besteden de verschillende opleidingen ook specifieke aandacht aan vaardigheden. In het navolgende wordt per opleiding een korte aanvulling gegeven op de bovenstaande aspecten.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en masteropleiding Nederlands Recht

De relatie tussen onderwijs en onderzoek wordt binnen de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en de masteropleiding Nederlands Recht onder andere geborgd doordat vrijwel alle vakken van een specialisatie door één vakgroep worden verzorgd. Hierdoor kan volgens de zelfstudie het betreffende vakgebied met meer diepgang worden bestudeerd.

Studenten bevestigden in de gesprekken met de commissie dat docenten de stof in de hoorcolleges toelichten door het geven van voorbeelden uit de actualiteit of de eigen beroepspraktijk. Onderzoeksvaardigheden worden vooral geoefend in de studentenrechtbank. Studenten schrijven een wetenschappelijk essay en werken een aantal casus uit. Onder begeleiding stellen zij zelf een nieuwe casus op. Ter voorbereiding op de zitting van de studentenrechtbank krijgen studenten spreekvaardigheidstraining van een logopedist. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dit onderdeel zeer te waarderen. Studenten worden opgenomen op video, zodat zij hun eigen presentatie kunnen terug zien. Zij krijgen goede feedback op hun spreekvaardigheid.

Studenten brachten naar voren dat zij meer getraind willen worden in schrijfvaardigheid. Zij hebben vooral behoefte aan het kunnen schrijven van een goed gestructureerd betoog. Het gesprek met de alumni heeft dit bevestigd; zij gaven aan dat schrijfvaardigheden beperkte

aandacht krijgen in het programma. Het schrijven van wetenschappelijke teksten komt volgens hen in feite pas bij de masterscriptie aan de orde. De alumni gaven ook aan dat in het programma meer aandacht voor mondelinge vaardigheden kan worden ingeruimd. Dit komt nu alleen aan de orde bij de studentenrechtbank en de vakken Burgerlijk recht 2 en Sociale Zekerheidsrecht. Ook is door alumni opgemerkt dat het programma meer aandacht zou kunnen besteden aan fundamentele vragen als 'wat is recht' en 'wat is wetenschap'. Tijdens het gesprek met docenten bleek dat in het curriculum schrijfvaardigheidselementen worden ingebracht, maar dat het door de grote studentenaantallen lastig is om in het bachelorprogramma studenten structureel te beoordelen op schrijfvaardigheid.

Tijdens het bezoek is de plaats van de reflectieve vakken in de bachelorcurricula een belangrijk onderwerp van gesprek geweest. Een aantal studenten gaf aan dat zij deze vakken liever eerder in de opleiding willen volgen, zodat zij in een eerder stadium worden geconfronteerd met fundamentele vragen over het recht. Docenten brachten naar voren dat er bewust voor is gekozen studenten eerst voldoende kennis bij te brengen, voordat zij die kennis kunnen relativiseren en rechtsfilosofische vragen kunnen stellen.

In de masteropleiding *Nederlands Recht* geven docenten voorbeelden uit hun eigen onderzoek. Vooral in de keuzevakken worden expliciete verbanden gelegd met het onderzoek van de docenten. Ook wijzen docenten studenten op interessante congressen. Masterstudenten brachten naar voren dat in het masteronderwijs dieper op de stof wordt ingegaan.

Bachelor- en masterstudenten kunnen de vrije keuzeruimte invullen met een Recht in Praktijk onderdeel, bijvoorbeeld met een stage bij de Rechtswinkel Groningen, het Juridisch Spreekuur of met deelname aan civielrechtelijke pleitwedstrijden. Studenten kunnen daarnaast deelnemen aan de Groninger Masterclass Procederen in Arbeidszaken of opteren voor een redacteurschap bij *Ars Aequi*. Studenten gaven tijdens het bezoek aan dat zij graag stage willen lopen, omdat zij de indruk hebben dat dit hun kansen op de arbeidsmarkt vergroot. Het programma biedt volgens studenten geen ruimte voor een stage. Sommige studenten kiezen ervoor een stage in de zomermaanden te lopen, of nemen meer tijd voor hun bacheloropleiding.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur

De relatie met onderzoek komt in de bacheloropleiding Recht en Bestuur vooral naar voren bij de vakken Bestuur en Recht, en Bestuurlijke Organisatie. Bij het eerste vak wordt ingegaan op de recente inzichten in onderzoek naar de effectiviteit van het bestuursrecht in het bevorderen van de kwaliteit van het bestuurlijk handelen. Studenten hebben in de gesprekken met de commissie aangegeven dat er een goede relatie is tussen onderwijs en onderzoek. In het vak Leeronderzoek (eerste semester van het derde jaar) werken de studenten mee aan het onderzoek van docenten of voeren ze zelf een onderzoek uit. Daarnaast komt het onderzoek van de docenten ook terug in dit vak.

Naast het vaardighedenonderwijs dat voor alle bacheloropleidingen gelijk is, komen onderzoeksvaardigheden in de bacheloropleiding Recht en Bestuur ook aan de orde bij het vak Methoden Sociale Wetenschappen, het vak Beleidswetenschap 1 en bij het Leeronderzoek. In het vak Beleidswetenschap 1 oefenen de studenten met het toepassen van methoden van beleidsanalyse en van begrippen theorieën van de beleidswetenschap. Naast het tentamen schrijven studenten een beleidsnotitie. In het vak Methoden Sociale Wetenschappen doorlopen de studenten alle fasen van een onderzoek, vanaf de literatuurverkenning tot en met de rapportage. De nadruk ligt op het verzamelen en verwerken van kwantitatieve gegevens. Tijdens het vak Leeronderzoek in het derde jaar

komen de studenten in aanraking met het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek (het opstellen van een probleemstelling, selecteren van onderzoeksmethoden, uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van een verslag).

De relatie met de beroepspraktijk komt onder andere naar voren in de afsluitende stage. Tijdens de stage doet de student ervaring op in de bestuursrechtelijke praktijk. De stage wordt afgerond met een stageverslag en een mondelinge presentatie van bevindingen in een seminar met docenten en studenten uit andere jaren.

In de masteropleiding Recht en Bestuur komt de verwevenheid tussen onderwijs en onderzoek onder andere naar voren bij de vakken Staats- en Bestuursrecht in Communair Perspectief en Bestuur, Aansprakelijkheid en Privaatrecht. Bij deze vakken worden complexe leerstukken die sterk in beweging zijn vanuit eigen onderzoek gedoceerd. Daarnaast wordt in het vak Beleidswetenschap gestreefd steeds de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen op het gebied van de beleidsanalyse in het vak te integreren. In het vak Modern Publiek Management wordt onder andere ingegaan op het verschil tussen wetenschappelijk gefundeerde inzichten en de lokkende verhalen van management goeroes.

De relatie met de beroepspraktijk krijgt op verschillende manieren vorm. In de juridische vakken Omgevingsrecht en Bestuur, Aansprakelijkheid en Privaatrecht worden kennis en inzichten overgedragen die rechtstreeks toepassing kunnen vinden in functies in de publieke sector. In de bestuurskundige vakken wordt gewerkt met reële beleidsopgaven en reële organisatievraagstukken als oefenstof voor de studenten.

Onderzoeksvaardigheden komen met name naar voren in het Seminar Beleidsanalyse, het vak Beleidswetenschap 2, het vak Modern Publiek Management en de masterscriptie. In het vak Beleidswetenschap 2 wordt bijvoorbeeld een aantal uiteenlopende methoden van beleidsanalyse en beleidsontwikkeling behandeld.

Alumni van de masteropleiding Recht en Bestuur merkten op dat de opleiding praktisch is ingesteld, dat er veel schrijfp opdrachten zijn en dat ze hier veel feedback op krijgen. Ook gaven ze aan dat het achteraf volgen van extra vakken voor het behalen van ‘het civiel effect’ in praktische zin niet mogelijk is. Deze vakken zijn over het jaar gespreid waardoor ze niet in een semester af te ronden zijn.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

Naast het vaardighedenonderwijs dat voor alle bacheloropleidingen gelijk is, houden studenten bij het vak Burgerlijk Recht 2 een presentatie. De bacheloropleiding Fiscaal Recht wordt afgesloten met de Studentenrechtbank. De relatie met de beroepspraktijk wordt gelegd middels de inzet van gastdocenten en docenten die deels werkzaam zijn in de praktijk.

Uit de gesprekken met de studenten blijkt dat het onderzoek van docenten in beperkte mate terug komt in de colleges. Tijdens de colleges in de bacheloropleiding komt vooral de relatie met de praktijk aan de orde en wordt soms ingegaan op promotieonderzoek. Studenten waarderen de relatie die door de docenten met de praktijk wordt gelegd. Actuele wetenschappelijke theorieën komen volgens de studenten vooral aan de orde in relatie tot actuele ontwikkelingen. Studenten waarderen het dat ook in de bachelorfase hoogleraren worden ingezet in het geven van colleges. In de masterfase krijgen studenten meer les van hoogleraren.

Alumni van de masteropleiding *Fiscaal Recht* waar de commissie mee gesproken heeft, hebben aangegeven dat er meer aandacht in het programma kan zijn voor schrijf- en spreekvaardigheden. Deze komen alleen aan de orde bij de studentenrechtbank in het laatste jaar van de bacheloropleiding en het seminar in de masteropleiding. Daarnaast is er in het programma weinig aandacht voor onderwerpen als rechtssociologie, rechtsfilosofie of ethiek. Ook gaven ze aan dat het achteraf volgen van extra vakken voor het behalen van ‘het civiel effect’ in praktische zin niet mogelijk is. Deze vakken zijn over het jaar gespreid waardoor deze niet in een semester af te ronden zijn.

Net als bij de andere masteropleidingen komen onderzoeksvaardigheden expliciet aan de orde bij de scriptie en bij het Seminar Belastingrecht. De vakken Particulieren en belastingheffing C.S. en Onderneming en belastingheffing C.S. kunnen (snel) aangepast worden aan van betekenis geachte ontwikkelingen in de wetenschap en de praktijk. Ook studenten met een afgeronde HBO-opleiding en ervaring in de praktijk, brengen deze ervaring in de opleiding. De zelfstudie stelt verder dat de toetsing van de opleiding door de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs garandeert dat de opleiding inhoudelijk aan de eisen voldoet die door (een deel van) de beroepspraktijk gesteld worden. Ook maken veel studenten gebruik van de mogelijkheid om de keuzeruimte in de masteropleiding Fiscaal recht in te vullen met een stage.

Tot slot is het voor excellente studenten mogelijk een praktijkmaster te lopen bij onder meer de Hoge Raad (de duale variant van de masteropleiding Fiscaal recht). De praktijkmaster duurt anderhalf jaar en brengt de student op een indringende manier in aanraking met – afhankelijk van de stageplaats – de rechtsvorming en/of rechtstoepassing binnen het fiscaal recht.

Bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht

Naast het vaardighedenonderwijs dat voor alle bacheloropleidingen gelijk is, maken de studenten bij de bachelorvakken Notaris- en Registratiewet, het seminar Notariële Capita Selecta I, Erfrecht, Burgerlijk Recht 2 en Relatievermogensrecht schrijfopdrachten. Bij de vakken Relatievermogensrecht, Notaris- en Registratiewet en Erfrecht bestaat de schrijfopdracht afwisselend uit een annotatie, een wetenschappelijk artikel of het schrijven van een brief. De bacheloropleiding Notarieel recht wordt afgesloten met het seminar Notariële Capita Selecta I. Dit seminar omvat opdrachten die deels een praktische inslag hebben (het maken van een akte, het schrijven van een brief aan een cliënt) en is gericht op het ontwikkelen van onderzoeks- en communicatieve vaardigheden.

De relatie met de beroepspraktijk komt in de bacheloropleiding vooral aan de orde middels jaarlijkse symposia (ten minste één jaarlijks georganiseerd door Vevonos te Groningen, daarnaast nog het Landelijk Notarieel Studenten Congres), het ‘Notarieel Forum’ en kantoorbezoeken. Een stage is geen verplicht onderdeel van het programma. Studenten kunnen er wel voor kiezen hun keuzeruimte in te vullen met een stage.

De studenten hebben in het gesprek met de commissie aangegeven dat zowel in de bachelor- als in de masteropleiding het onderzoek van de docenten terug komt in de colleges. Het betreft hier vooral het eigen promotieonderzoek van de docenten. Studenten waarderen het zeer dat ze ook kunnen participeren in promotieonderzoek van docenten. Studenten zijn enthousiast over het vaardigheden onderwijs, met name in de Capita Selecta vakken (in zowel het derde jaar van de bacheloropleiding als in de masteropleiding). Daarnaast wordt volgens de studenten ook in andere vakken voldoende aandacht besteed aan vaardigheden.

De alumni hebben eveneens aangegeven dat vooral bij de Capita Selecta vakken veel schrijfoopdrachten moeten worden uitgevoerd, en dat ze daarop ook gerichte feedback ontvingen. Daarnaast werd opgemerkt dat in het programma meer aandacht zou kunnen zijn voor rechtfilosofische vakken (dit is nu onderdeel van de keuzevakken). Bij het vak Notaris Registratiewet is wel specifiek aandacht voor ethiek.

Net als bij de andere masteropleidingen komen onderzoeksvaardigheden expliciet aan de orde bij de scriptie en bij het seminar Notariële Capita Selecta II. Daarnaast zijn er speciale onderdelen waarin studenten zich op een wetenschappelijke carrière kunnen oriënteren zoals een onderzoeksstage, een student-assistentenschap en een stage-scriptie-combinatie (POSSTraject). Veel studenten maken gebruik van de mogelijkheid om de keuzeruimte in de masteropleiding Notarieel recht in te vullen met een stage.

Ook is het voor excellente studenten mogelijk een praktijkmaster te lopen. De praktijkmaster duurt anderhalf jaar en brengt de student – afhankelijk van de stageplaats – op diverse manieren in aanraking met de rechtsvorming en rechtstoepassing binnen het notariële recht.

Bachelor- en masteropleiding Internationaal en Europees Recht

In de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht komt de relatie met onderzoek vooral naar voren in de opdrachten bij de tweedejaars Practica Internationaal Recht en Europees Recht. In deze practica schrijven studenten een arrest, een juridisch advies en een wetenschappelijke annotatie bij een arrest, en houden zij een presentatie. In de werkgroepen van het vak Europees Recht oefenen studenten met het oplossen van casus, en wordt aandacht besteed aan onderzoeksmethodologie, ter voorbereiding op het afsluitend onderzoekscolloquium in het derde jaar.

In het Engelstalige onderzoekscolloquium, moeten studenten aantonen dat zij zelfstandig een onderzoek kunnen opzetten en uitvoeren en daarover in het Engels schriftelijk kunnen rapporteren. Studenten dienen hun onderzoeksresultaten ook mondeling te presenteren. Tijdens het bezoek lichtten studenten toe dat bij dit vak 4 à 5 studenten worden begeleid door een docent. Zij gaven aan dat docenten tijdens de bijeenkomsten over hun eigen onderzoek vertellen en studenten feedback geven op hun eigen onderzoeksvoorstellen. Zij vinden het colloquium een goede oefening in Engelse taalbeheersing.

De alumni met wie de commissie gesproken heeft, hebben eveneens aangegeven dat er voldoende aandacht is voor mondelinge vaardigheden. Dit komt aan de orde in het tweede jaar, bij de vakken Engels 1 en 2 en bij het afsluitende onderzoekscolloquium.

De zelfstudie stelt dat kennisontwikkeling in de masteropleiding plaatsvindt in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek op het terrein van het Internationaal publiekrecht en het Europees recht. Het studiemateriaal wordt zo gekozen dat niet alleen kennis wordt overgedragen, maar de ontwikkeling van het Internationaal en Europees recht op een wetenschappelijke wijze wordt geanalyseerd. De wetenschappelijke benadering is volgens de zelfstudie vooral zichtbaar in de seminar vakken. Bij deze vakken benaderen studenten zelfstandig en op een wetenschappelijke wijze rechtsvragen en gaan ze met elkaar in discussie.

Studenten met wie de commissie gesproken heeft, bevestigen dat het seminar een sleutelpositie vervult in de training van onderzoeksvaardigheden. De studenten ervaren het wel als een gemis dat er in de masteropleiding weinig werkgroepen worden aangeboden. Daarnaast worden meer vakken afgesloten met uitsluitend een schriftelijk tentamen, en

schrijven zij weinig essays en papers. Studenten brachten tevens naar voren dat het verband met het onderzoek van docenten niet altijd herkenbaar is. Een positieve uitzondering hierop vormt het vak Competition Law.

Bachelor- en masteropleiding Recht & ICT

In de bacheloropleiding komt de relatie met wetenschappelijk onderzoek onder ander naar voren doordat docenten het inbrengen in de colleges. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat onderzoek van de docenten vooral terugkomt bij het vak Rechtsinformatica. Daarnaast wordt door gastdocenten veel aandacht besteed aan de actualiteit van het recht. Studenten waarderen het dat de lijnen met de docenten kort zijn en dat het onderzoek terug komt in de vakken.

Alumni Recht & ICT gaven aan dat in het programma meer aandacht aan schrijfvaardigheden besteed kan worden. Het programma biedt voldoende ruimte voor het oefenen van mondelinge vaardigheden. Dit wordt mede versterkt door de kleine studentenaantallen.

Naast het vaardighedenonderwijs dat voor alle bacheloropleidingen gelijk is, voeren studenten Recht en ICT in het vak Recht & ICT een klein automatiseringsproject uit. Hierover schrijven zij een verslag en verzorgen ze een mondelinge presentatie. Ook bij het vak Burgerlijk Recht 2 houden de studenten een presentatie. Tijdens het afsluitende onderdeel van de bacheloropleiding, de studentenrechtbank, schrijven studenten onder andere zelfstandig een juridisch-wetenschappelijk betoog over een casus op het gebied van informaticarecht.

De relatie met de beroepspraktijk krijgt vorm doordat er geregeld gastdocenten worden uitgenodigd en middels excursies (bijvoorbeeld rechtbankbezoek). Daarnaast kunnen bachelorstudenten de keuzeruimte in het programma invullen met een Recht in Praktijk onderdeel, zoals een stage bij de Rechtswinkel Groningen, de Belastingwinkel of een stage in het buitenland.

Masterstudenten kunnen, volgens de zelfstudie, kiezen uit een stage of deelname aan het Multidisciplinair seminar. Bij dit laatste leveren de studenten een bijdrage aan de bekende juridische website op het gebied van informaticarecht: ejure.nl. Deze site is in beheer van de sectie Recht en ICT. Studenten kunnen, volgens de zelfstudie, zowel ervaring op doen met het onderhoud van een dergelijke website, vraagstukken die in de rechtspraktijk spelen op het gebied van het informaticarecht duiden en hier oplossingsrichtingen voor aandragen en leren schrijven voor een publiek van juristen en niet-juristen.

In de masteropleiding komen onderzoeksvaardigheden aan de orde bij het schrijven van de scriptie en bij het Multidisciplinair Seminar of de stage. Daarnaast schrijven studenten bij de vakken Informaticarecht CS, Juridisch Kennismanagement en Normering van ICT een paper. In de specialistische vakken van de master Recht en ICT wordt gebruik gemaakt van wetenschappelijke tijdschriftartikelen en andere producten van wetenschappelijke arbeid. Door de kleinschaligheid van de opleiding is er binnen de vakken veel ruimte voor discussie over recente wetenschappelijke en juridische ontwikkelingen.

Bachelor- en masteropleiding European Law School

In de bacheloropleiding komen vaardigheden (naast de vaardighedenlijn zoals die voor alle bacheloropleidingen geldt) onder ander naar voren bij de vakken Law in Europe 1 en Burgerlijk Recht 2. Bij het eerste vak schrijven studenten individueel een juridisch paper en geven zij in groepjes een presentatie. Bij het vak Burgerlijk Recht 2 verzorgen de studenten eveneens een mondelinge presentatie. Ook bij de vakken Frans en Duits recht wordt

geoefend met presentatievaardigheden. Studenten waren vooral positief over de begeleiding bij Frans recht in het vinden van geschikte literatuur voor hun essay.

De opleiding wordt afgerond met de bachelorscriptie. Hierin tonen studenten aan dat zij over een juridisch vraagstuk op het terrein van het privaatrecht, het bedrijfsrecht of het arbeidsrecht kunnen schrijven, waarbij ook aandacht wordt besteed aan internationale aspecten.

Evenals bij de andere masteropleidingen komen onderzoeksvaardigheden expliciet aan de orde bij het schrijven van de scriptie en het seminaar (keuzevak). Tijdens het bezoek werd duidelijk dat een aantal studenten ervoor kiezen om hun afstudeerscriptie te koppelen aan een stageproject. Om de onderzoekscomponent in het masterprogramma te verstevigen zal het seminaar vanaf volgend studiejaar verplicht worden gesteld.

De masteropleiding kent ook een praktijkvariant, waarbij de verwerving kennis in de praktijk meer centraal staat. Bij deze variant volgen de studenten een verplichte werkstage bij een internationaal werkend advocatenkantoor of een internationaal bedrijf.

Oordeel

De commissie heeft de programma's van de bachelor- en masteropleidingen bestudeerd vanuit het perspectief van de eisen die aan een wetenschappelijke opleiding zouden mogen worden gesteld. De commissie heeft vastgesteld dat in de bacheloropleidingen en in het masteronderwijs veel aandacht is voor de praktijk van de relevante beroepen. Zij waardeert het inzetten van (gast)docenten om studenten te enthousiasmeren voor de beroepspraktijk. Daarnaast geldt vooral voor de masteropleidingen dat docenten veelvuldig verwijzen naar voorbeelden uit de eigen beroepspraktijk of de actualiteit. In het onderwijs wordt gebruik gemaakt van actuele wetenschappelijke literatuur en degelijke handboeken. Ook wordt in de opleidingen voldoende aandacht besteed aan (promotie)onderzoek.

De commissie deelt echter de opvatting van de faculteit en studenten dat de aandacht voor (onderzoeks)vaardigheden in het tweede jaar van de bacheloropleidingen uitgebreid zou moeten worden. In zijn algemeenheid adviseert de commissie de faculteit om daarnaast schrijf- en mondelinge vaardigheden een meer nadrukkelijke plek in de programma's te geven. Ook raadt de commissie aan de programma's zodanig in te richten dat het voor studenten die dat willen mogelijk is een stage te volgen zonder dat zij daarbij automatisch studievertraging oplopen.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid en Nederlands Recht

De commissie heeft vastgesteld dat er in het onderwijs binnen de bachelor- en masteropleiding voldoende actuele ontwikkelingen uit de beroeps- en onderzoekspraktijk van docenten worden ingebracht in het onderwijs. De vakken juridische vaardigheden en de studentenrechtbank in de bacheloropleiding waarborgen voldoende aandacht voor (onderzoeks)vaardigheden. De commissie heeft met waardering kennisgenomen van de uitgebreide aandacht voor spreekvaardigheid in de studentenrechtbank. In de masteropleiding wordt het verwerven van onderzoeksvaardigheden gewaarborgd door het verplichte seminaar en de scriptie.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur

De commissie is van oordeel dat de bacheloropleiding meer dan voldoende aandacht besteedt aan actuele ontwikkelingen, zowel vanuit het onderzoek als vanuit de actuele beroepspraktijk. (Onderzoeks)vaardigheden komen aan de orde in de vakken op het gebied van juridische

vaardigheden, die voor alle bacheloropleidingen gelijk zijn. Ook in het Leeronderzoek in het derde jaar wordt expliciet aandacht besteedt aan (onderzoeks)vaardigheden. De relatie met onderzoek komt daarnaast expliciet terug bij vakken als Bestuur en Recht, Bestuurlijke Organisatie, Methoden Sociale Wetenschappen, het Leeronderzoek en de afsluitende stage (waarover studenten een verslag moeten schrijven). Voor de masteropleiding geldt dat onderzoeksvaardigheden niet alleen terugkomen in het seminaar en de masterscriptie (zoals bij alle masteropleidingen het geval is). Deze vaardigheden komen ook aan de orde bij de vakken als Beleidswetenschap 2 en Modern Publiek Management.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie heeft vastgesteld dat er in het onderwijs binnen de bachelor- en masteropleiding voldoende actuele ontwikkelingen uit de beroeps- en onderzoekspraktijk van docenten worden ingebracht in het onderwijs. De vakken juridische vaardigheden en de studentenrechtbank in de bacheloropleiding waarborgen voldoende aandacht voor (onderzoeks)vaardigheden. In de masteropleiding wordt dit voldoende gewaarborgd door het seminaar en de scriptie.

Bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht

De commissie is van oordeel dat de bachelor- en masteropleiding Notarieel recht meer dan voldoende aandacht besteden aan onderzoek en (onderzoeks)vaardigheden. Studenten zijn zeer enthousiast over het onderzoek dat ze terugzien in de colleges en waarderen de aandacht in beide programma's voor (onderzoeks)vaardigheden. De commissie stelt vast dat deze vaardigheden aan de orde komen bij de bachelorvakken Notaris- en Registratiewet, Erfrecht, Burgerlijk Recht 2 en Relatievermogensrecht en bij de Capita Selecta vakken in zowel de bachelor- als masteropleiding.

Bachelor- en masteropleiding Internationaal en Europees Recht

De commissie stelt vast dat er in het onderwijs binnen de bachelor- en masteropleiding voldoende actuele ontwikkelingen uit de beroeps- en onderzoekspraktijk van docenten worden ingebracht in het onderwijs. De vakken juridische vaardigheden, de practica en het onderzoekscolloquium in de bacheloropleiding waarborgen voldoende aandacht voor (onderzoeks)vaardigheden. De commissie waardeert de intensieve begeleiding tijdens het onderzoekscolloquium in kleine groepen. De commissie adviseert de opleiding te onderzoeken of onderzoeksvaardigheden steviger kunnen worden ingebed in het mastercurriculum. Daarnaast adviseert zij docenten waar mogelijk meer expliciet te verwijzen naar hun eigen onderzoek. De commissie heeft vastgesteld dat met het verplichte seminaar, waarin uitgebreid aandacht wordt besteed aan het opstellen en uitwerken van een onderzoeksvraag en de scriptie, onderzoeksvaardigheden wel voldoende worden gewaarborgd in het programma.

Bachelor- en masteropleiding Recht & ICT

De commissie is van oordeel dat de bachelor- en masteropleiding meer dan voldoende aandacht besteden aan zowel onderzoek als (onderzoeks)vaardigheden. Dit is bevestigd in het gesprek met de studenten. Naast het vaardighedenonderwijs dat voor alle bacheloropleidingen gelijk is en de afsluitende studentenrechtbank, voeren studenten in het vak Recht & ICT een klein automatiseringsproject uit. In de masteropleiding komen (onderzoeks)vaardigheden niet alleen aan de orde bij de scriptie en seminaar of stage. Bij de vakken Informatierecht CS, Juridisch Kennismanagement en Normering van ICT schrijven de studenten ook een paper. De kleinschaligheid van de opleiding maakt het mogelijk met studenten te discussiëren over recente wetenschappelijke en juridische ontwikkelingen.

Bachelor- en masteropleiding European Law School

De commissie heeft vastgesteld dat er in het onderwijs binnen de bachelor- en masteropleiding voldoende actuele ontwikkelingen uit de beroeps- en onderzoekspraktijk van docenten worden ingebracht in het onderwijs. De vakken juridische vaardigheden en de afrondende scriptie in de bacheloropleiding waarborgen voldoende aandacht voor (onderzoeks)vaardigheden. De commissie heeft vastgesteld dat in verschillende verplichte onderdelen wordt geoefend met het schrijven van essays, en het houden van een presentatie. De commissie heeft vastgesteld dat in de masteropleiding minder structureel aandacht is voor onderzoeksvaardigheden. Zij juicht het toe dat het seminaar verplicht zal worden gesteld, met het oog op het belang van dit onderdeel voor het verwerven van onderzoeksvaardigheden.

Bacheloropleiding Recht en Bestuur, de bachelor- en masteropleiding Notarieel recht en de bachelor- en masteropleiding Recht en ICT

Voor deze opleidingen komt de commissie tot het oordeel 'goed'. In de bacheloropleiding Recht en Bestuur is in vakken als Bestuur en Recht, Bestuurlijke Organisatie, Methoden Sociale Wetenschappen veel aandacht voor onderzoek en voeren studenten in het vak Leeronderzoek en de afsluitende stage zelf ook een beperkt onderzoek uit. Bij de bachelor- en masteropleiding Notarieel recht heeft de commissie vastgesteld dat het onderzoek van docenten veelvuldig aan bod komt in de vakken, studenten zijn hier enthousiast over. Daarnaast wordt er in bachelorvakken als Notaris- en Registratiewet, Erfrecht, Burgerlijk Recht 2 en Relatievermogensrecht en de Capita Selecta vakken in zowel de bachelor- als masteropleiding aandacht besteedt aan (onderzoeks)vaardigheden. Ook bij de bachelor- en masteropleiding Recht & ICT constateert de commissie dat de relatie met onderzoek en het oefenen van (onderzoeks)vaardigheden meer dan voldoende aandacht krijgen. Dit komt onder andere tot uitdrukking in het bachelorvak Recht & ICT, waarbij studenten zelf een klein automatiseringsproject uitvoeren. En bij de mastervakken Informaticarecht CS, Juridisch Kennismanagement en Normering van ICT. Ook maakt de opleiding gebruik van haar kleinschaligheid door met studenten te discussiëren over recente wetenschappelijke en juridische ontwikkelingen.

Voor de overige opleidingen komt de commissie, op grond van bovenstaande overwegingen tot het oordeel dat de opleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **goed**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **goed**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F5: Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma

Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties, qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Beschrijving

In de zelfstudies zijn overzichten opgenomen, waarin per vak wordt aangegeven aan welke eindkwalificatie gewerkt wordt. Voor de bacheloropleidingen die worden afgesloten met de studentenrechtbank (*Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht en Recht & ICT*) geldt dat hierin vooral aandacht wordt besteed aan de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden, attitude en de leervaardigheden. Voor de masteropleidingen geldt dat in de scriptie alle drie typen eindkwalificaties aan de orde komen.

De faculteit merkt in de zelfstudies op dat een start is gemaakt met het uitwerken van de eindkwalificaties in leerdoelen per vak. Dit proces is echter nog niet voor alle vakken afgerond. In de vakomschrijvingen worden wel de meer algemene doelstellingen per vak weergegeven.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met alle studentdelegaties gesproken over het niveau van hun opleiding. De studenten van de bacheloropleidingen lieten weten dat zij kennismaken met verschillende rechtsgebieden, en dat zij tijdens hun studie basale juridische- en academische vaardigheden opdoen. De verschillende groepen masterstudenten die de commissie sprak, zijn positief over de verdieping van de in de bachelorfase opgedane kennis tijdens de masteropleidingen.

Zoals is toegelicht in paragraaf 1.2.2. hebben de bacheloropleidingen vrijwel dezelfde propedeuse. In dit eerste jaar komen vooral de eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht en op het gebied van vaardigheden en attitude aan de orde. De eindkwalificatie gericht op kennis van en inzicht in het geldende nationale recht en de systematiek ervan komt bijvoorbeeld naar voren in de vakken Algemene Rechtswetenschap, Bestuursrecht 1, Staatsrecht 1A en 1B en Elementair Internationaal Publiekrecht. Eindkwalificatie B1, gericht op het beoordelen van de positiefrechtelijke, rechtshistorische en maatschappelijke aspecten van een vraagstuk en daarover kritisch, reflectief en evaluatief kunnen nadenken, krijgt aandacht in vakken als Bestuursrecht 1, Burgerlijk Recht 1, Juridische Vaardigheden A en Strafrecht 1.

Studenten volgen in het eerste jaar een specifiek vak voor de eigen opleiding. In dit vak wordt onder andere aandacht besteed aan kennis van en inzicht in kernbegrippen van het specifieke rechtsgebied. Daarnaast gaat dit vak in de op de vaardigheden op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie (inzicht in beroepsperspectief en het vermogen keuzes te maken t.a.v. vervolgstudies).

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid en Nederlands Recht

In het tweede jaar van de bacheloropleiding ligt de nadruk, naast het verwerven van kennis en inzicht van de verschillende rechtsgebieden, op het kunnen beoordelen van de positiefrechtelijke, rechtstheoretische, rechtshistorische en maatschappelijke effecten van een vraagstuk. Studenten worden volgens het schema in de zelfstudie in bijna alle vakken uitgenodigd om hierover kritisch, reflectief en evaluatief na te denken. Mondelinge en schriftelijke vaardigheden worden getoetst in de vakken Bestuursrecht 2 en 3, Burgerlijk Procesrecht 1, Burgerlijk Recht 1, Rechtsgeschiedenis 2 en Strafrecht 2. Tijdens de opleiding wordt in toenemende mate aandacht besteed aan het internationale en Europese recht. In de

afsluitende studentenrechtbank moeten studenten laten zien dat zij de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden hebben behaald. Ook draagt volgens de zelfstudie de studentenrechtbank bij aan de eindkwalificaties met betrekking tot de beroepskeuze.

Het bachelorprogramma biedt in het derde jaar ruimte om in het buitenland te studeren. De eerste verplichte vakken van het derde jaar kunnen in het buitenland worden gevolgd.

In de zelfstudie wordt per specialisatie van de masteropleiding een overzicht gegeven van de relatie tussen de eindkwalificaties en de vakken. Hieruit blijkt dat bij alle specialisaties in de afsluitende scriptie nagenoeg alle eindkwalificaties aan de orde komen. Inzicht in de invloed van Europees Recht komt in de scripties niet expliciet naar voren. Het seminaar draagt in belangrijke mate bij aan het verwerven van de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden, attitude en studie- en beroepskeuze. Uit het overzicht valt op te maken dat eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht van de verschillende rechtsgebieden stevig zijn ingebed in de opleiding.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur

In het tweede jaar ligt wat betreft kennis en inzicht de nadruk op de relevante kernbegrippen en -concepten uit de politieke wetenschap, de rechtseconomie, de organisatiekunde en de rechtsfilosofie en rechtssociologie (eindkwalificatie A5). In het tweede jaar wordt ook aandacht besteed aan het kunnen analyseren van bestuurskundige vraagstukken (eindkwalificatie B1) en de mondelinge en schriftelijke vaardigheden (eindkwalificatie B3). Het vak Methoden Sociale Wetenschappen besteedt onder andere aandacht aan onderzoeksvaardigheden (eindkwalificatie B4). Deze vaardigheden komen ook aan de orde bij de tweedejaarsvakken Bestuurlijke Organisatie, Burgerlijk Recht 2 en Rechtseconomie. In het derde jaar komen wordt bij het Leeronderzoek en de afsluitende stage aandacht aan onderzoeksvaardigheden besteed. In de afsluitende stage komen bijna alle eindkwalificaties inzake vaardigheden, attitude en studie- en beroepsoriëntatie aan de orde.

De mastervakken Beleidswetenschap 2, Politicologie, en Modern Publiek Management gaan onder andere in op kennis van en inzicht in concepten en theorieën van de bestuurskunde en de beleidswetenschap (eindkwalificatie A3). Kennis van en inzicht in het internationale en Europese publiekrecht (eindkwalificatie A2) komen aan de orde in vakken als Omgevingsrecht 1 en 2, Staats- en bestuursrecht in CP, International Institutional Law en Bestuur, Aansprakelijkheid en Privaatrecht. Het seminaar draagt in belangrijke mate bij aan het verwerven van de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden, attitude en studie- en beroepskeuze. In de afsluitende scriptie wordt aan nagenoeg alle eindkwalificaties aandacht besteed.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

In het tweede jaar komen de eindkwalificaties op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie bij slechts één vak aan de orde: het vak Formeel Belastingrecht 1. Kennis van en inzicht in bedrijfseconomie en fiscaal boekhouden (eindkwalificatie A5) komt zowel in het tweede als in het derde jaar bij één vak aan de orde, respectievelijk de vakken Fiscaal Comptabele Verantwoording 1 en 2. Aan eindkwalificatie A6 (kennis van en inzicht in de openbare financiën) wordt alleen in het derde jaar aandacht besteed, bij het vak Openbare Financiën. In het derde jaar van de bacheloropleiding komt kennis van en inzicht in het internationale en Europese recht (eindkwalificatie A2) onder andere aan de orde bij de vakken Introduction to International and European Tax Law, Loonbelasting, Omzet- en Overdrachtsbelasting en Vennootschapsbelasting. Bij de afsluitende studentenrechtbank wordt aandacht besteed aan

alle eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude en op het gebied van studie- en beroepskeuze.

In de masteropleiding komt grondige kennis van en inzicht in het fiscale recht (eindkwalificatie A1) in alle vakken naar voren. Ook eindkwalificatie A2, grondig inzicht in de samenhang van de het recht, komt met uitzondering van het vak Ondernemingsfinanciering, in alle vakken aan de orde. Het vak Ondernemingsfinanciering is het enige vak waarin aandacht wordt besteed aan grondige kennis van en inzicht in de financiering van ondernemingen. Het zelfstandig kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen van voor een complex vraagstuk relevante feiten, wetgeving, jurisprudentie en literatuur (eindkwalificatie B1) is onderdeel van vakken als Goederenrecht C.S., Onderneming en Belastingheffing C.S., Ondernemingsfinanciering en Particulieren en Belastingheffing C.S. Het seminaar en de afsluitende masterscriptie dragen in belangrijke mate bij aan het verwerven van de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden, attitude en studie- en beroepskeuze.

Bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht

In het tweede jaar komen de eindkwalificaties op het gebied van studie- en beroepskeuze bij slechts één vak naar voren: het vak Notaris- en Registratiewet. Daarnaast wordt in dit vak onder meer ingegaan op vertrouwdheid met de grondslagen van het recht en besef van de eigen aard van de rechtsbeoefening (eindkwalificatie A3), de problemen die zich bij rechtsvorming kunnen voordoen (eindkwalificatie A4) en het zelfstandig kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen van voor een complex vraagstuk relevante feiten, wetgeving, jurisprudentie en literatuur (eindkwalificatie B1). Deze laatste eindkwalificatie komt in veel van de tweedejaars vakken terug, met mondelinge en schriftelijke vaardigheden (eindkwalificatie B3) en het geldende nationale recht en de systematiek ervan (eindkwalificatie A1). In het laatste jaar van de bacheloropleiding vindt het afsluitende seminaar Notariële C.S. plaats. Het seminaar draagt in belangrijke mate bij aan het verwerven van de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden, attitude en studie- en beroepskeuze.

Grondige kennis van en inzicht in het notarieel recht (eindkwalificatie A1) komt in nagenoeg alle vakken van de masteropleiding naar voren. Alleen in het vak Internationaal Privaatrecht wordt hier geen expliciete aandacht aan besteed. In dit vak wordt wel ingegaan op inzicht in internationale en Europese invloeden (eindkwalificatie A3). Deze eindkwalificatie komt ook naar voren in de vakken Goederenrecht C.S., Seminaar Internationaal Privaatrecht C.S., Verbintenissenrecht C.S. en Seminaar Notariële C.S. 2. In dit laatste, verplichte, vak komen nagenoeg alle eindkwalificaties aan de orde. De afsluitende scriptie besteedt onder andere aandacht aan het zelfstandig kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen van relevante informatie (eindkwalificatie B1), het zelfstandig uitvoeren van onderzoek (eindkwalificatie B2) en het overbrengen van een complex betoog (eindkwalificatie B4).

Bachelor- en masteropleiding Internationaal en Europees Recht

In het tweede jaar van de bacheloropleiding volgen studenten twee practica Internationaal recht en Europees recht, waarin naast kennisverwerving een belangrijke plaats is ingeruimd voor het oefenen en toetsen van de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude. Naarmate de opleiding vordert, wordt steeds meer getoetst op Engelse taalvaardigheid. In het vak European Law 2 en in het afsluitende Interdisciplinaire Onderzoekscolloquium worden studenten getoetst op alle eindkwalificaties van de opleiding.

De zelfstudie vermeldt dat studenten in het eerste semester van het derde jaar de mogelijkheid hebben om een periode in het buitenland te studeren. Om zoveel mogelijk te voorkomen dat een studieperiode in het buitenland tot verlies van studietijd leidt, volgt de

faculteit een soepel beleid ten aanzien van de erkenning van in het buitenland behaalde studieresultaten. De faculteit heeft daarom het vijfde semester van het bachelorprogramma zoveel mogelijk ingericht met vakken die in aanmerking komen om vervangend in het buitenland gevolgd te kunnen worden. Van studenten van de English Stream wordt verwacht dat zij in het eerste semester van het derde jaar een half jaar in het land van herkomst studeren, om zo het eigen nationale recht te kunnen bestuderen.

Tijdens het bezoek heeft de commissie de mogelijkheid van een studieverblijf in het buitenland besproken met studenten. Studenten brachten naar voren dat het lastig is om naar het buitenland te gaan zonder studievertraging op te lopen. Studenten mogen een beperkt aantal in het buitenland behaalde punten (24 EC) inbrengen in het bachelorprogramma, en hebben de mogelijkheid om verplichte vakken te vervangen door vergelijkbare vakken in het buitenland. Studenten vinden dat een opleiding Internationaal en Europees recht het makkelijker zou moeten maken om een studieverblijf in te passen in het onderwijsprogramma.

Docenten gaven aan dat de opleiding er bewust voor gekozen heeft om een buitenlandverblijf niet verplicht te stellen, omdat zij studenten zoveel mogelijk keuzevrijheid willen geven. Bovendien wil de opleiding studenten die het civiel effect willen behalen, hiertoe de mogelijkheid bieden.

In de *masteropleiding Internationaal en Europees Recht* kiezen studenten hun vakken uit clusters van vakken. Het seminaar en de afsluitende masterscriptie zijn verplicht voor alle studenten. Bij het seminaar komen alle eindkwalificaties, met uitzondering van eindkwalificatie A3 (kennis en inzicht in de bredere (internationale) context) aan de orde. In de masterscriptie wordt aan bijna alle eindkwalificaties aandacht besteed. Eindkwalificaties A1 en A2 (kennis van en inzicht in het internationaal en Europees recht en grondig inzicht in de samenhang van het recht) komen in de meeste vakken terug. Het vermogen zelfstandig een onderzoek uit te voeren (eindkwalificatie B2) komt onder andere naar voren in de vakken Energy Law, het seminaar, War and Peace 2, International Investment Law en Law of International Peace and Security.

Bachelor- en masteropleiding Recht & ICT

In het tweede jaar komen de eindkwalificaties op het gebied van studie- en beroepskeuze aan de orde bij het vak Inleiding Informaticarecht. Mondelinge en schriftelijke vaardigheden krijgen (eindkwalificatie B3) aandacht in de vakken Bestuursrecht 2 en 3, Burgerlijk Recht 2, Burgerlijk Procesrecht 1, Recht & ICT en Strafrecht 2. In het derde jaar vindt de afsluitende studentenrechtbank plaats, hierin komen alle eindkwalificaties inzake vaardigheden, attitude en studie- en beroepsoriëntatie aan de orde.

In de zelfstudie wordt voor de twee specialisaties van de masteropleiding een overzicht gegeven van de relatie tussen de eindkwalificaties en de vakken. Hieruit blijkt dat bij beide specialisaties in de scriptie en het multidisciplinair seminaar of de stage dezelfde eindkwalificaties aan de orde komen. De scriptie gaat onder andere in op het zelfstandig verzamelen, beoordelen en toe passen van informatie (eindkwalificatie B1), het uitvoeren van wetenschappelijk juridisch onderzoek (eindkwalificatie B2) en het overbrengen van een complex betoog (eindkwalificatie B4). Daarnaast is in de scriptie ook aandacht voor vaardigheden op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie. In de specialisatie Informaticarecht komt inzicht in Europese invloeden op het informaticarecht onder andere naar voren bij de vakken Bedrijfsrecht & ICT, Elektronische Bewijs & Bewaar en Intellectueel Eigendom. Bij de specialisatie Rechtsinformatica komt grondig inzicht in de

samenhang van het recht aan de orde bij vakken als Juridisch Kennismanagement, Normering van ICT en Rechtsinformatica.

Bachelor- en masteropleiding European Law School

In het tweede jaar en derde jaar wordt in alle vakken aandacht besteed aan kennis van en inzicht in het geldende nationale recht (rechtsstelsels van Nederland, Frankrijk, Duitsland en Verenigd Koninkrijk, eindkwalificatie A1). De eindkwalificaties op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie komen in het tweede jaar niet aan de orde. Dit geldt ook voor eindkwalificatie B2, gericht op beheersing van de voor de juridische discipline relevante informatie- en communicatietechnologie. Mondelinge en schriftelijke vaardigheden (eindkwalificatie B3) krijgt aandacht in de vakken Bestuursrecht 3, Burgerlijk Procesrecht 1, Burgerlijk Recht 2 en Law in Europe 2. Bij de afsluitende scriptie in het derde jaar komen alle eindkwalificaties aan de orde. Dit is ook het enige onderdeel in het derde jaar waarbij aandacht wordt besteed aan de eindkwalificaties inzake studie- en beroepsoriëntatie.

In het tweede semester van het derde jaar studeren de studenten (verplicht) aan een buitenlandse universiteit. Tijdens het bezoek werd door studenten naar voren gebracht dat zij dit verplichte buitenlandverblijf waarderen. Zij gaven wel aan dat het kwaliteit van het onderwijs niet altijd op hetzelfde niveau is als het niveau van hun eigen bacheloropleiding. Daarnaast kunnen studenten de colleges niet altijd goed volgen, omdat zij, als zij bijvoorbeeld naar Spanje of Italië gaan, ook nog de taal moeten leren. Zowel studenten als docenten vinden het heel leerzaam om even in een andere omgeving te studeren.

In de masteropleiding wordt in alle vakken aandacht besteed aan eindkwalificaties A1 (grondige inzicht in het bedrijfsrecht en het privaatrecht), A2 (grondig inzicht in de samenhang van de diverse rechtstelsels) en B1 (het zelfstandig kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen van voor een complex vraagstuk relevante feiten, wetgeving, jurisprudentie en literatuur). Grondig inzicht in de invloed van het Europees Recht op bedrijfsrecht privaatrecht (eindkwalificatie A3) komt alleen in de vakken Goederenrecht C.S., Personenvennootschappen en het seminarium niet aan de orde. In de afsluitende masterscriptie wordt aandacht besteed aan alle eindkwalificaties, met uitzondering van eindkwalificatie B3, gericht op het zelfstandig kunnen deelnemen aan een debat tussen vakgenoten. Deze eindkwalificatie komt in de masteropleiding alleen naar voren bij het seminarium.

Studenten met wie de commissie gesproken heeft, gaven aan dat zij hun keuzepakket zo kunnen samenstellen, dat zij nauwelijks Europeesrechtelijke vakken volgen. In de opleiding wordt volgens docenten het accent gelegd op het materiële recht. Docenten brachten tijdens het bezoek naar voren dat zij overwegen om meer contractenrecht in te brengen in het curriculum.

Oordeel

De commissie heeft de overzichten waarin de eindkwalificaties aan de programma's worden gekoppeld bestudeerd, het studiemateriaal bekeken (op Nestor en tijdens het bezoek), de verschillende vakomschrijvingen bestudeerd en stelt vast dat de programma's, met uitzondering van de masteropleiding European Law School, in voldoende mate de studenten de mogelijkheid bieden om de eindkwalificaties te bereiken.

De commissie is van mening dat kenniscomponent stevig is ingebed in de programma's en dat gebruik wordt gemaakt van actuele en relevante literatuur. Daarnaast waardeert ze de specifieke aandacht voor vaardigheden in het propedeusejaar, de studentenrechtbank in het derde jaar van de bacheloropleidingen, en de seminarium vakken in de masteropleidingen. De

commissie merkt hierbij echter op dat het vaardighedenonderwijs in het tweede jaar versterkt kan worden, zie ook facet 4.

De commissie heeft vastgesteld dat niet voor alle vakken concrete leerdoelen zijn geformuleerd. Voor de verschillende vakken is wel een beschrijving van de inhoud en de werkwijze beschikbaar. Zij adviseert de opleidingen om deze beschrijvingen als uitgangspunt te nemen voor de formulering van concrete, toetsbare leerdoelen. Naar het oordeel van de commissie verdient dit prioriteit. Alleen op deze wijze kan de afstemming van de programma's met de eindkwalificaties goed worden bewaakt.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

De commissie adviseert om te onderzoeken een buitenlandverblijf voor studenten beter te faciliteren. De commissie is van mening dat er voor studenten Internationaal en Europees recht geen belemmeringen mogen zijn om een periode in het buitenland te studeren.

Masteropleiding European Law School

De commissie heeft het curriculum van de masteropleiding European Law School bestudeerd en heeft vastgesteld dat de opleiding studenten niet in voldoende mate in staat stelt de eindkwalificaties te behalen. Op de eerste plaats kent de opleiding geen verplicht vak in het Europees Contractenrecht. Naar het oordeel van de commissie is dit niet in overeenstemming met de eindkwalificaties van de opleiding zoals die in de zelfstudie zijn geformuleerd. De commissie ondersteunt dan ook het voornemen van de opleiding om Europees contractenrecht aan het verplichte curriculum toe te voegen. De commissie heeft daarnaast vastgesteld dat het voor studenten mogelijk is om de opleiding af te ronden zonder dat zij de drie belangrijkste eindkwalificaties op het gebied van Europees Recht verwerven. Enerzijds is dit gelegen in de ruime keuzemogelijkheden die het programma biedt, anderzijds in de geringe aandacht voor Europees recht in de keuzevakken. De commissie oordeelt dat de opleiding in onvoldoende mate garandeert dat studenten de eindkwalificaties behalen.

De commissie adviseert de opleiding European Law School een duidelijke keuze te maken tussen het civiel effect en de internationale component in de masteropleiding. Een duidelijke keuze zou naar het oordeel van de commissie het profiel van de opleiding verstevigen en de inhoudelijke samenhang van het programma ten goede komen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

F6: Samenhang programma

Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.

Beschrijving

De faculteit heeft voor elke opleiding zogenaamde juridische kernthema's gedefinieerd, deze zijn in feite een uitwerking van de eindkwalificaties inzake kennis en inzicht. De kernthema's die in een bacheloropleiding aan de orde zijn gekomen, keren voor een belangrijk deel terug in de bijbehorende masteropleiding. In de zelfstudies wordt in een schema de relatie tussen de kernthema's en de vakken weergegeven. Over het algemeen geldt dat de masteropleidingen voortbouwen op de bacheloropleidingen. De masteropleidingen willen studenten een zo volledig mogelijk inzicht in het betreffende rechtsgebied meegeven, en daarnaast de vaardigheden bijbrengen die vereist zijn om te functioneren in het topsegment van de wetenschaps- en beroepspraktijk en om zelfstandig wetenschappelijk juridisch onderzoek te kunnen verrichten.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid en Nederlands Recht

De zelfstudie stelt dat de samenhang van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid vooral thematisch is en mede bepaald wordt door de eisen van het civiel effect. De hoofdonderdelen van het Nederlands recht worden behandeld, waarbij in de latere jaren gebruik kan en moet worden gemaakt van de eerder opgebouwde kennis. De propedeuse creëert een basis voor zowel de bestudering van het recht als het toepassen en aanscherpen van de juridische vaardigheden in het vervolg van de opleiding.

In alle jaren van de opleiding wordt in gelijke mate aandacht besteed aan de kerngebieden van het recht: burgerlijk recht, strafrecht, bestuursrecht en staatsrecht. Ook komt het Europese en het internationale recht aan de orde. In het programma is verder aandacht voor rechtsgeschiedenis. De zelfstudie geeft aan dat de metajuridische verdieping in het tweede jaar aan bod komt, nadat studenten in de propedeuse de basis van het positieve recht hebben bestudeerd.

De masteropleiding Nederlands Recht sluit aan op de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. De masteropleiding is vooral gericht op verdieping en soms verbreding van de al opgedane kennis, meer in het bijzonder op het gebied van de gekozen specialisatie. De zelfstudie stelt dat de masteropleiding de afgestudeerden een zo volledig mogelijk inzicht in het Nederlandse recht mee wil geven met een extra verdieping op het terrein van de gekozen specialisatie. De samenhang van het studieprogramma is thematisch binnen het vakgebied van de specialisatie. In de masteropleiding zijn geen voorbereidende en voortbouwende vakken.

Specialisatie bedrijfsrecht

De specialisatie bedrijfsrecht heeft als doel verdieping en verbreding van kennis van en inzicht in het Nederlandse bedrijfsrecht met speciale aandacht voor internationale en Europese invloeden. De vakken Ondernemingsrecht 1 en Ondernemingsrecht 2 zijn opgenomen om studenten een zo volledig mogelijk inzicht in het juridisch opereren en functioneren van ondernemingen in de (inter)nationale praktijk mee te geven. Met de verplichte vakken Insolventierecht, Mededingingsrecht en Arbeidsovereenkomstenrecht wil de opleiding dat studenten beschikken over kennis van en inzicht in deze voor de praktijk steeds belangrijker wordende deelgebieden van het bedrijfsrecht.

Specialisatie privaatrecht

De specialisatie privaatrecht bestaat uit ten minste vier verplichte vakken (Goederenrecht c.s., Verbintenissenrecht c.s., Burgerlijk Procesrecht 2, Internationaal privaatrecht). De eerste drie vakken bouwen voort op en vormen een verdieping van de stof van de bacheloropleiding. In Goederenrecht c.s. wordt met name ingegaan op het verhaals- en zekerhedenrecht, de beperkte genotsrechten en het systeem van het goederenrecht in het algemeen.

Verbintenissenrecht c.s. richt zich op een aantal bijzondere overeenkomsten en de algemene leerstukken van samenloop, nietigheid en verjaring, het een en ander in samenhang met het Europese recht. Burgerlijk Procesrecht 2 gaat nader in op het bewijsrecht en het beslag- en executierecht. In het vak Internationaal Privaatrecht worden de problemen die voortvloeien uit de samenloop van nationale rechtstelsels bij internationale privaatrechtelijke rechtsverhoudingen behandeld, meer precies het internationaal jurisdictierecht, het conflictenrecht en het internationaal executierecht.

Specialisatie Staats- en Bestuursrecht

De zelfstudie stelt dat de specialisatie Staats- en Bestuursrecht gericht is op het verdiepen van de in de bachelor verworven kennis en het verschaffen van inzicht in de wisselwerking tussen het staats- en bestuursrecht en andere voor de beoefening daarvan relevante rechtsgebieden, alsmede in de betekenis van bepaalde rechtsconcepten voor het staats- en bestuursrecht. In deze specialisatie is aandacht voor de bijzondere delen van het materiële bestuursrecht (het omgevingsrecht en - naar keuze - het sociale zekerheidsrecht of het vreemdelingenrecht), voor het gebruik door de overheid van privaatrechtelijke rechtsfiguren, en ook voor de betekenis van grondrechten en van het Europees recht voor de beoefening van het staats- en bestuursrecht. Daarnaast komt het recht van de lagere overheden aan de orde.

Specialisatie strafrecht (criminologische variant)

De zelfstudie meldt dat strafrechtjuristen in de praktijk op allerlei manieren te maken krijgen met nieuwe politiek-maatschappelijke ontwikkelingen op het gebied van de voorkoming en bestrijding van criminaliteitsproblemen. Studenten die de criminologische variant kiezen, volgen vier verplichte en op elkaar voortbouwende criminologische hoofdvakken: Algemene Criminologie, Jeugdcriminologie, Recht en Werkelijkheid in de Justitiële Keten, en seminaar Criminaliteit en Rechtshandhaving.

Specialisatie Strafrecht (juridische variant)

De juridische variant van de specialisatie Strafrecht gaat in op het verbreden en verdiepen van kennis van en inzicht in het strafrecht en het strafprocesrecht. Invloeden van internationaal en Europees recht komen geïntegreerd in (een deel van) de verplichte vakken aan de orde. De variant kent vijf verplichte strafrechtelijke hoofdvakken: Materieel Strafrecht, Dwangmiddelen, Sanctierecht, Rechtsmiddelen en Internationaal en Europees Strafrecht. De verplichte mastervakken bouwen voort op de strafrechtelijke vakken uit de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid (Strafrecht 1, 2 en 3).

Bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur

De zelfstudie stelt dat de bacheloropleiding een parallele programmering van juridische en bestuurskundige vakken kent, waardoor het duale interdisciplinaire karakter van de opleiding zichtbaar wordt. In het eerste gemeenschappelijke jaar is dit, vanwege de nagenoeg gemeenschappelijke propedeuse, nog niet goed mogelijk. In het tweede jaar volgen de studenten een aantal bestuurskundige vakken. Parallel daaraan volgen de studenten ook de juridische vakken. Ook is er in het tweede jaar een aantal ondersteunende vakken (zie ook bijlage B voor een beschrijving van het programma).

In het tweede jaar volgen de studenten ook het vak Methoden Sociale Wetenschappen, gericht op het vertrouwd raken met methoden en technieken van sociaalwetenschappelijk onderzoek. Dit vak krijgt een vervolg in het derde jaar met het vak Leeronderzoek, waarin met zoveel mogelijk aspecten van het uitvoeren van een onderzoek wordt geoefend. De bestuurswetenschappelijke vakken worden af rond met het vak Bestuur en Recht, waarin juridische en empirische kennis wordt geïntegreerd rond de vraag: "hoe functioneert het recht

ten aanzien van de inrichting en werking van het openbaar bestuur”, met name in de relatie overheid-burger. Het derde jaar omvat onder andere de juridische vakken Staatsrecht 2 en Europeanization of Public Law. Het derde jaar wordt afgesloten met een stage met daarin een onderzoeksopdracht.

De masteropleiding kent ook een juridisch en een bestuurswetenschappelijk spoor. Het juridische spoor omvat verdiepende vakken over staatsrechtelijke onderwerpen en over bijzondere delen van het bestuursrecht. Het bestuurskundige spoor omvat twee verdiepende vakken. Het eerste is Beleidswetenschap 2, waarin een groot aantal beleidsanalytische methoden wordt behandeld. Aan dit vak is een seminaar gekoppeld waarin beleidsanalytische oefeningen worden gedaan en beleidsanalytische rapporten worden geschreven. Het tweede verdiepende vak ligt op het terrein van de publieke organisatie (Modern Publiek Management). De masteropleiding bevat ondersteunende vakken als Politicologie en Ethiek.

Uit de gesprekken met de docenten is gebleken dat er maandelijks overleg is over verschillende aspecten van de opleiding, waaronder didactiek en toetsing. Ook worden tijdens dit overleg de individuele studenten besproken.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De zelfstudie stelt dat de samenhang in de bacheloropleiding Fiscaal recht vooral thematisch is. In de opleiding worden de hoofdonderdelen van het generieke Nederlands recht en meer diepgaand het Nederlands belastingrecht behandeld, waarbij in de latere jaren van de eerder opgebouwde kennis gebruik kan en moet worden gemaakt. De gemeenschappelijke propedeuse creëert een basis voor zowel de bestudering van het recht als het toepassen en aanscherpen van de juridische vaardigheden in het vervolg van de opleiding.

In het tweede en derde studiejaar ligt de nadruk op de specifiek fiscaalrechtelijke vakken en de ondersteunende bedrijfseconomische vakken. Daarbij wordt van algemene naar meer bijzondere kennis gewerkt. Het tweede jaar begint met het inleidende vak Belastingrecht 1, dat een overzicht geeft van vrijwel het gehele materiële belastingrecht, en de basis is voor de verdere studie. Het vak Formeel belastingrecht 1 behandelt de voor het gehele belastingrecht geldende regels zoals die over formalisering en rechtsbescherming. Vanuit deze basis wordt in de gespecialiseerde vakken dieper ingegaan op de diverse heffingswetten. Naast de fiscale en ondersteunende bedrijfseconomische vakken vindt een verdere verdieping plaats van de civielrechtelijke kennis die in de propedeuse is opgedaan.

De zelfstudie stelt dat de masteropleiding vrijwel uitsluitend gericht is op verdieping en verbreding van de al opgedane kennis in de bacheloropleiding. Bij de opzet van de masteropleiding is nadrukkelijk gekozen voor een integrale benadering van de stof. In de twee kernvakken Particulieren en belastingheffing C.S., en Onderneming en belastingheffing C.S. worden voor die thema's relevante problemen met betrekking tot verschillende belastingheffingswetten en het aangrenzende recht (waaronder het Europees recht) behandeld. Op deze wijze beoogt de opleiding de student vertrouwd te maken met de wetenschap dat er dikwijls meerdere fiscaaljuridische invalshoeken bij een casus te onderkennen zijn. Daarnaast de inhoud van de opleiding waar nodig aan gepast worden aan ontwikkelingen in de wetenschap en de praktijk, bijvoorbeeld in de vakken Particulieren en belastingheffing C.S. en Onderneming en belastingheffing C.S.

Bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht

In de zelfstudie wordt opgemerkt dat de samenhang van de bacheloropleiding Notarieel Recht vooral thematisch is. De opleiding behandelt de hoofdonderdelen van het Nederlands

recht waarbij in de latere jaren van de eerder opgebouwde kennis gebruik kan en moet worden gemaakt. De gemeenschappelijke propedeuse creëert een basis voor zowel de bestudering van het recht als het toepassen en aanscherpen van de juridische vaardigheden in het vervolg van de opleiding.

Met name in het tweede en derde jaar ligt de nadruk op burgerlijk recht en fiscaal recht, specifiek notariële vakken en het ondersteunende vak Bedrijfseconomie voor Notariëlen. Specifieke notariële vakken zijn Relatievermogensrecht, Personen- en Familierecht voor Notariëlen, Notaris- en Registratiewet, Erfrecht, Registergoederenrecht en Rechtspersonen, Personenvennootschappen.

De masteropleiding Notarieel Recht is gericht op verdieping en soms verbreding van de reeds opgedane kennis. Bij de opzet van de masteropleiding is gekozen voor integrale benadering van de stof. Dit komt het beste tot uitdrukking in het seminaar Notariële Capita Selecta II. In dit seminaar komt alle tot dan toe vergaarde stof samen, wat getoetst wordt in wekelijks te schrijven opdrachten en in een mondelinge presentatie. De opleiding wil de student hiermee vertrouwd maken dat een casus vaak meerdere notarieel-juridische invalshoeken kent. Daarnaast kan opleiding aangepast worden aan ontwikkelingen in de wetenschap en de praktijk, bij het seminaar Notariële Capita Selecta II en het vak Goederenrecht CS.

Uit de gesprekken is gebleken dat de docenten Notarieel Recht twee keer per jaar met elkaar overleggen over (de samenhang in) het programma, de werkvormen en de roostering tijdens zogenaamde heidedagen. Daarnaast vindt ook periodiek overleg plaats met de andere vakgroepen over hun inbreng in de programma's van Notarieel Recht.

Bachelor- en masteropleiding Internationaal en Europees Recht

Ook de samenhang van de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht is vooral thematisch. De opleiding behandelt de hoofdonderdelen van het recht vanuit een Europeesrechtelijk, internationaalrechtelijk en rechtsvergelijkend perspectief, waarbij in de latere jaren van de eerder opgebouwde kennis gebruik kan en moet worden gemaakt. Na de gemeenschappelijke propedeuse ligt in het tweede en derde jaar de nadruk op de specifiek internationaal en Europeesrechtelijke vakken, met keuze voor profilering op het gebied van staats- en bestuursrecht, strafrecht en criminologie, of privaatrecht en bedrijfsrecht, of voor een buitenlandstraject (zie facet 5). In het Engelstalige programma ontbreekt deze keuze; de studenten studeren hier een semester in het buitenland. Daarnaast komen in het tweede en derde jaar de contextverbredende niet-juridische vakken aan bod. In het afsluitende vak interdisciplinair onderzoekscolloquium worden de opgedane kennis en vaardigheden bijeengebracht en getoetst.

De masteropleiding Internationaal en Europees recht verdiept en verbreedt de in de bacheloropleiding opgedane basiskennis, door het aanbieden van specialiserende vakken. Het programma biedt een ruime mate van vrijheid om een keuze te maken uit een groot aantal vakken, al zijn daarbij duidelijke grenzen aangegeven zodat de structuur en opzet van de opleiding gewaarborgd blijft. De scriptie richt zich op het Internationaal recht óf het Europees recht.

Tijdens het bezoek heeft de commissie de samenhang van de programma's Internationaal en Europees Recht gesproken met studenten. Masterstudenten waarderen de vele keuzemogelijkheden die het programma hen biedt, maar brachten ook naar voren dat dit effect heeft op de samenhang van het programma. Er zou naar hun oordeel meer aandacht moeten zijn voor de aansluiting tussen de verschillende programmaonderdelen.

Bachelor- en masteropleiding Recht & ICT

De zelfstudie stelt dat naast de bestudering van het Nederlands Recht, waarbij de bacheloropleiding Recht en ICT grote overeenkomst vertoont met de het programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, vooral aandacht wordt gegeven aan de bestudering van het informaticarecht en de rechtsinformatica. Aan het einde van de propedeuse wordt in het vak Elementair Recht & ICT een overzicht gegeven van deze beide vakgebieden. Dit krijgt in het tweede jaar een vervolg met de twee inleidende vakken Inleiding Informaticarecht en Inleiding Rechtsinformatica. In het derde jaar wordt ten aanzien van het informaticarecht diepgaand ingegaan op ICT-contracten en computercriminaliteit en eventueel de informatiegrondrechten. Ook bij de Studentenrechtbank staat het informaticarecht centraal. Ten aanzien van de rechtsinformatica worden de rechtsvindingsprocessen bestudeerd en kan eventueel het vak Juridisch Kennismanagement worden gevolgd.

De masteropleiding Recht en ICT is vooral gericht op verdieping en verbreding van de reeds opgedane kennis, meer in het bijzonder op het gebied van de gekozen specialisatie Informaticarecht of Rechtsinformatica.

Specialisatie Informaticarecht

De specialisatie Informaticarecht is gericht op verdieping en verbreding van kennis van en inzicht in het Nederlands informaticarecht. De zelfstudie merkt op dat daarbij ruime aandacht is voor internationale en Europese invloeden. De vakken Informaticarecht CS, Informatiegrondrechten, Intellectuele Eigendom, Bedrijfsrecht & ICT bouwen voort op bachelorvakken. Zij geven een verdieping en verbreding van de daar behandelde stof. Het vak Elektronisch Bewijs en Bewaar bouwt in verdiepende zin voort op het vak Burgerlijk procesrecht 1. In het vak Internationaal Privaatrecht worden de problemen die voortvloeien uit de samenloop van nationale rechtstelsels bij internationale privaatrechtelijke rechtsverhoudingen behandeld, meer precies het internationaal jurisdictierecht, het conflictenrecht en het internationaal executierecht. Tenslotte kan het Multidisciplinair Seminarium worden gevolgd of kan de student er voor kiezen een praktijkstage te lopen.

Specialisatie Rechtsinformatica

De specialisatie Rechtsinformatica is gericht op verdieping en verbreding van kennis van en inzicht in de rechtsinformatica. Daarbij wordt ruime aandacht geschonken aan managementaspecten. De vakken Rechtsinformatica en Normering van ICT bouwen in verdiepende zin voort op de bachelorvakken Inleiding Rechtsinformatica en het vak Recht & ICT. Het vak Informatiemanagement is opgenomen voor het verkrijgen van kennis inzake het management van ICT, informatie en informatiesystemen in organisaties. Het vak Juridisch Kennismanagement heeft als doel om studenten inzicht te geven in het belang van de juridische aspecten van kennismanagement voor het bedrijfsleven. Daarbij gaat het ook om de vraag welke juridische middelen ondernemingen hebben om kennis en deskundige werknemers aan de organisatie te binden via intellectuele eigendomsrechten en het arbeidsrecht. Als studenten dit vak al in de bacheloropleiding hebben gevolgd, zijn er studiepunten voor vrije keuzeruimte beschikbaar. Bij het vak Kennis- en agenttechnologie wordt een introductie gegeven in klassieke en huidige kennis- en agenttechnologie. In het kader van methoden en technieken worden vier niet-juridische keuze vakken aangeboden waarvan er minimaal twee moeten worden gekozen. Tot slot kan het Multidisciplinair Seminarium worden gevolgd of kan de student er voor kiezen een praktijkstage te lopen.

Bachelor- en masteropleiding European Law School

De samenhang van de bacheloropleiding European Law School is vooral thematisch. In de opleiding staat de onderneming in al zijn facetten centraal. Het ondernemingsrecht wordt

vanaf het begin van de opleiding bestudeerd, in het vak Law in Europe 1 in het eerste studiejaar en de vakken Law in Europe 2 en Inleiding Ondernemingsrecht Law in Europe in het tweede studiejaar. De opleiding richt zich daarnaast ook op de privaatrechtelijke en Europeesrechtelijke vakken. Verder is er bijzondere aandacht voor de hoofdzaken van een aantal buitenlandse rechtsstelsels. Gedurende de gehele bacheloropleiding European Law School volgt de student specifieke vakken, waarin vooral de juridische en sociaal-economische dimensies aan de orde komen die voor het goed functioneren van ondernemingen van belang zijn. Na vijf semesters heeft de student alle verplicht voorgeschreven vakken gevolgd, en vertrekt de student naar het buitenland om daar een semester vakken te volgen. De bacheloropleiding wordt afgesloten met een scriptie.

De studenten met wie de commissie gesproken heeft, ervaren niet dat zij een consistent programma volgen. Er worden naar hun oordeel geen duidelijke verbanden gelegd tussen de 'algemene' vakken en de specifieke European Law School-vakken. Het programma biedt sociaal rechtelijke, rechtseconomische en belastingrechtelijke elementen op inleidend niveau. Studenten brachten naar voren dat zij liever minder disciplines krijgen, maar meer verdieping. Sommige studenten kiezen er voor het keuzevak Ondernemingsrecht 1 in de bacheloropleiding te volgen. In het mastervak Corporate Law wordt dezelfde stof behandeld en dezelfde literatuur voorgeschreven.

De masteropleiding European Law School is gericht op verdieping en verbreding van de reeds opgedane kennis. De zelfstudie stelt dat bij de opzet van de masteropleiding European Law School nadrukkelijk is gekozen voor een brede positionering door opname van verplichte vakken niet alleen voor het onderdeel bedrijfsrecht (in ruime zin), maar ook voor het onderdeel privaatrecht. Het bedrijfsrecht komt aan bod in de vier verplichte vakken Corporate Law 1, Corporate Law 2, Corporate Law and Economics en het vak Arbeidsovereenkomstenrecht. Het bedrijfsrechtelijk vakkenpakket moet worden aangevuld met een vijfde en zesde optioneel vak (te kiezen uit een beperkte lijst van vakken). Het vijfde vak wordt gekozen uit de vakken Insolventierecht, Intellectuele Eigendom, Collectief Arbeidsrecht, Personenvennootschappen of een bedrijfsrechtelijk seminar (bijvoorbeeld seminar Corporate Litigation). Als zesde vak moet worden gekozen voor Mededingingsrecht c.q. Competition Law. Naast de bedrijfsrechtelijke vakken moet verplicht ten minste één privaatrechtelijk kernvak worden gekozen, met keuze uit de vakken Verbintenissenrecht c.s., Goederenrecht c.s., International Contracts Law. De opleiding wordt afgerond met een scriptie.

Bachelorstudenten European Law School gaan verplicht een semester naar het buitenland. Tijdens het bezoek werd door docenten toegelicht dat ter voorbereiding hierop een speciale scriptiebijeenkomst wordt belegd. Tijdens deze bijeenkomst bespreken studenten met de scriptiecoördinator de vakken die ze willen volgen in het buitenland. Deze vakken dienen aan te sluiten bij het beoogde onderwerp voor de bachelorscriptie. De vakken worden op inhoud en niveau getoetst door de studieadviseur in samenwerking met het International Office van de faculteit.

Oordeel

De commissie stelt vast dat de programma's voldoende samenhangend zijn. In algemene zin geldt dat de masteropleidingen voort bouwen op de bacheloropleidingen. De commissie constateert dat de propedeuse een basis legt voor zowel de bestudering van het recht als de juridische vaardigheden in het vervolg van de opleiding. De commissie merkt hierbij op dat het formuleren van leerdoelen per vak (zie ook facet 5) de samenhang in het programma voor studenten nog meer inzichtelijk kan maken. Ook adviseert de commissie aandacht te geven

aan het verstevigen van de reflectieve component in de vakken in de propedeuse. De commissie is van mening dat dit de samenhang van de bachelorcurricula ten goede kan komen.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid en Nederlands Recht

De commissie heeft vastgesteld dat de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid voldoende inhoudelijk samenhangend is. Er zit een duidelijke opbouw in het programma met inleidende en verdiepende vakken over de verschillende rechtsgebieden. In het derde jaar is er beperkte keuzeruimte, waarbij studenten gebonden zijn aan een vijftal die goed aansluiten bij het verplichte curriculum. De commissie heeft waardering voor de verbreding en verdieping die in vijf specialisaties binnen de masteropleiding is vormgegeven. Per specialisatie is de inhoudelijke samenhang gewaarborgd doordat alle vakken verplicht zijn.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur

De commissie heeft vastgesteld dat de bachelor- en masteropleiding Recht en Bestuur voldoende inhoudelijk samenhangend zijn. De bacheloropleiding kent een duidelijke opbouw met inleidende en verdiepende vakken. Daarnaast wordt zowel aan de juridische als de bestuurskundige aspecten voldoende aandacht besteedt. De masteropleiding bouwt voort op de bacheloropleiding en kent op beide deelgebieden verdiepende vakken. De commissie is ook positief over het maandelijks overleg dat docenten hebben, waarin onder andere de samenhang in het programma besproken wordt.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie heeft vastgesteld dat de bachelor- en masteropleiding Fiscaal recht voldoende inhoudelijk samenhangend zijn. De bacheloropleiding kent een duidelijke opbouw met inleidende en verdiepende vakken. De masteropleiding is gericht op verdieping en verbreding. Dit is bevestigd door de studenten waar de commissie mee gesproken heeft.

Bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht

De commissie heeft vastgesteld dat de bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht voldoende inhoudelijk samenhangend zijn. Er zit een duidelijke opbouw in het bachelorprogramma met inleidende en verdiepende vakken. De masteropleiding is met name gericht op verdieping. De commissie spreekt haar waardering uit voor het tweejaarlijkse overleg (heidedag) van het docententeam, waarbij onder andere de samenhang in het programma wordt besproken.

Bachelor- en masteropleiding Internationaal en Europees Recht

De commissie heeft vastgesteld dat de bachelor- en masteropleiding Internationaal en Europees recht voldoende inhoudelijk samenhangend zijn. Er zit een duidelijke opbouw in het programma met inleidende en verdiepende vakken over de verschillende rechtsgebieden. De bacheloropleiding legt hierbij een basis, in de masteropleiding vindt verdere verdieping en verbreding plaats.

Bachelor- en masteropleiding Recht & ICT

De commissie heeft vastgesteld dat de bachelor- en masteropleiding Recht & ICT voldoende inhoudelijk samenhangend zijn. Er zit een duidelijke opbouw in het bachelorprogramma met inleidende en verdiepende vakken. De keuze voor een specialisatie en de verdere verdieping vinden plaats in de masteropleiding.

Bachelor- en masteropleiding European Law School

De commissie adviseert de opleiding European Law School haar eigen identiteit meer te benadrukken en uit te dragen. De commissie dringt aan de inhoudelijke samenhang die wel aanwezig is explicieter te communiceren naar studenten, en duidelijke verbanden te slaan tussen de verschillende programmaonderdelen. Zij ziet mogelijkheden om de rechtsvergelijking als een van de uitgangspunten te nemen om de inhoudelijke samenhang in het bachelorprogramma te verstevigen.

Tevens adviseert de commissie de volgorde van vakken in het bachelorprogramma goed te bewaken, zodat een duidelijke opbouw in inleidende en verdiepende vakken bestaat. Zij dringt aan op een goede bewaking van overlap in het bachelor- en masterprogramma, door de mogelijkheid M4 vakken te volgen in de keuzeruimte in het bachelorprogramma.

De commissie vindt het positief dat in de masteropleiding een duidelijke focus is aangebracht door de onderneming als uitgangspunt te nemen. De commissie heeft vastgesteld dat dit een belangrijk verbindend element is in de opleiding. Door de focus op ondernemingsrecht is er naar het oordeel van de commissie voldoende coherentie in het aanbod van vakken.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F7: Studielast

Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Beschrijving

De bacheloropleidingen kennen een nominale studielast van 180 EC verdeeld over drie studiejaar. Voor alle masteropleidingen geldt een nominale studielast van 60 EC verdeeld over één studiejaar. De studielast voor alle opleidingen komt overeen met gemiddeld 30 EC per semester van 20 weken. Uit de zelfstudies blijkt dat bij geen van de bachelor- en masteropleidingen sprake is van duidelijke struikelvakken. Tijdens het bezoek bevestigden studenten dit.

Volgens de zelfstudies is bij de opzet van de onderwijsprogramma's een evenwichtige verdeling van de studielast het uitgangspunt. In de vakomschrijvingen wordt beschreven wat van studenten voor een bepaald onderdeel wordt verwacht, en zijn leerdoelen, werkvormen en de wijze van toetsing opgenomen. De faculteit heeft richtlijnen opgesteld voor docenten om te bepalen hoeveel literatuur voor zelfstudie kan worden voorgeschreven, in relatie tot het aantal contacturen, toetsen en werkstukken. Opgemerkt moet worden dat dit slechts

richtlijnen zijn, die zijn afgestemd op de tijd die een gemiddelde student aan een vak wordt geacht te besteden. Als blijkt dat een docent de facultaire norm overschrijdt, kan de student dit melden bij de Opleidingscommissie (OLC). De directeur onderwijs neemt op advies van de OLC (of op basis van vakevaluaties) zonodig maatregelen.

In de zelfstudies wordt opgemerkt dat de jaarlijkse vakevaluaties en de curriculumevaluaties belangrijke meetmomenten zijn om problemen rond studeerbaarheid te signaleren. De directeur onderwijs speelt hierbij een belangrijke rol. Daarnaast hebben de opleidingscommissies een zelfstandige rol om eventuele problemen in het curriculum te identificeren.

De faculteit heeft in het eerste jaar van de bacheloropleidingen een aantal maatregelen genomen om het studiesucces te verhogen, bijvoorbeeld de studiestartgroepen en het werkgroepplus-programma.

Studiestartgroepen

De studiestartgroepen zijn in 2008 in het propedeusejaar ingevoerd. Elke werkgroep wordt opgesplitst in twee studiestartgroepen van ongeveer 15 studenten, die gedurende het eerste semester tien keer bijeenkomen. De studiestartgroepen worden begeleid door een mentor (een ouderejaars student die hiervoor een vaardigheidstraining heeft gevolgd). Tijdens de bijeenkomsten wordt onder andere aandacht besteed aan het volgen van hoorcolleges, aantekeningen en samenvattingen maken, studieplanning en tentamenvoorbereiding. Naast de studiestartgroepen hebben de studenten ook twee keer een gesprek met een docent-tutor. Als de mentoren of de tutores problemen signaleren bij individuele studenten, dan worden deze studenten doorverwezen naar de studieadviseur.

Studenten gaven in het gesprek met de commissie aan tevreden te zijn over de studiestartgroepen. Studenten vinden het fijn dat hierdoor als het ware een klas wordt gecreëerd. Ook vinden de studenten dat de mentoren voldoende toegerust zijn voor het begeleiden van de studiestartgroepen.

Werkgroepplus en responsicolleges

In het tweede semester van het propedeusejaar kunnen studenten kiezen tussen het werkgroepplus-programma of de responsicolleges. In het intensieve werkgroepplus-programma geldt een verplichte aanwezigheid, moeten wekelijks de werkgroepen worden voorbereid en extra opdrachten worden gemaakt. Met de extra opdrachten kunnen studenten bonuspunten verdienen voor het tentamen. Doel is de studenten een actieve werkhouding aan te leren. Studenten die het werkgroepplus-programma willen volgen, moeten de studiestartgroepen voldoende hebben gevolgd en een motiveringsbrief schrijven. Het werkgroepplus-programma geldt voor de vakken Burgerlijk Recht 1, Bestuursrecht 1, Strafrecht 1 en Staatsrecht 1B. In de meer vrijblijvende responsicolleges worden de werkcolleges van de bovengenoemde vakken in grotere groepen gevolgd waardoor het onderwijs een minder intensief karakter heeft. Voorbereiding, aanwezigheid en participatie zijn niet verplicht. De responsicolleges kennen geen bonusopdrachten.

Het merendeel van de studenten waar de commissie mee gesproken heeft is enthousiast over het werkgroepplus-programma. Een enkele student vindt het te schools en niet passen bij een universitaire opleiding.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met studenten van de verschillende opleidingen gesproken over de studielast. Uit de gesprekken kwam naar voren dat studenten gemiddeld 20

tot 30 uur per week aan hun studie besteden. Studenten *Recht en Bestuur* geven aan gemiddeld 30 tot 40 uur per week te studeren. Richting de tentamenperiode loopt het aantal studie-uren per week op. Studenten *Recht & ICT* vinden het aantal contacturen in hun opleiding (inclusief het werkgroepplus-programma) vrij hoog.

De opleidingen kennen volgens de studenten geen echte struikelvakken. Studenten *Fiscaal recht* vinden het vak Vennootschapsbelasting wel een lastig vak, en studenten *Notarieel Recht* noemen het vak Belastingrecht 1 als zodanig.

Studenten *Recht en Bestuur* brachten naar voren dat in het tweede jaar de studielast beter verspreid zou kunnen worden. In het eerste semester volgen de studenten drie vakken, in het tweede semester veel meer.

Fiscaal recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees Recht en *Recht en Bestuur* kennen geen civiel effect. Door extra vakken te volgen, kunnen studenten dit wel behalen. Ondanks het feit dat alle studenten weten dat dit mogelijk is, geven studenten aan dat ze hier tijdens de opleiding niet expliciet op gewezen worden. Alumni *Fiscaal recht* en *Recht en Bestuur* gaven aan dat het achteraf volgen van extra vakken voor het behalen van 'het civiel effect' in praktische zin niet mogelijk is. Deze vakken zijn over het jaar gespreid waardoor deze niet in een semester af te ronden zijn.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen voldoen aan het criterium dat in dit facet wordt gesteld aan studeerbaarheid. De commissie constateert dat factoren die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen. In vakevaluaties wordt structureel gevraagd naar studielast. Ook stelt de commissie vast dat de studenten een positief oordeel geven over de studeerbaarheid van de verschillende opleidingen en dat de programma's geen echte 'struikelvakken' kennen. De commissie waardeert de actieve inzet van de faculteit om middels de studiestartgroepen, het werkgroepplus-programma en de responsiecolleges studenten te motiveren het programma succesvol te doorlopen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F8: Instroom

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten:

WO-bachelor: VWO, HBO-propedeuse of daarmee vergelijkbare kwalificaties, blijkend uit toelatingsonderzoek.

WO-master: bachelor en eventueel (inhoudelijke) selectie.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

Volgens de zelfstudie kunnen studenten met een vwo-opleiding met alle profielen instromen in de bacheloropleidingen. Verder hebben studenten met een hbo-propedeuse of met een afgeronde universitaire of hbo-opleiding toegang tot de bacheloropleidingen. Tot slot kunnen personen van 21 jaar of ouder op grond van een toelatingsonderzoek (colloquium doctum) toelating krijgen. Alle bacheloropleidingen zijn ook toegankelijk voor studenten die beschikken over een diploma van een gelijkwaardige vooropleiding buiten Nederland. De zelfstudies stellen dat wel voldoende beheersing van de Nederlandse taal wordt geëist. Dit kan worden aangetoond met een diploma NT2.

De voorlichting aan toekomstige studenten loopt via verschillende kanalen. Tijdens diverse evenementen worden aankomende studenten op locatie ontvangen. Sommige evenementen worden centraal door de RUG georganiseerd, de faculteit organiseert zelf regelmatig 'Eén dag rechten'. Tijdens deze dag is er uitgebreid aandacht voor alle richtingen en de beroepsmogelijkheden. Voorlichting vindt daarnaast plaats via onderwijsbeurzen, voorlichting op middelbare scholen en bij decanenkringen, brochures en de website.

De faculteit werkt nauw samen met twaalf vwo-scholen uit de noordelijke regio ter versterking van de aansluiting vwo-wo. In dit samenwerkingsverband is een werkboek voor scholieren samengesteld, worden activiteiten georganiseerd voor scholieren (zoals de meeloopdagen en masterclasses) en is er een jaarlijks congres. Tot slot biedt de faculteit ook twee keer per jaar de webklas Algemene Rechtswetenschap aan. In deze webklas voeren scholieren in een periode van vier weken een aantal opdrachten uit. Bij voldoende resultaat krijgt de scholier een certificaat waardoor de webklas kan meetellen in de vrije puntenruimte op het vwo.

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* biedt studenten met een hbo-diploma Sociaal Juridische Dienstverlening (SJD) of een hbo-diploma Management, Economie en Recht (MER) met een juridische specialisatie een verkort bachelorprogramma aan.

Studenten *Recht en Bestuur* geven aan dat de voorlichting over hun opleiding recentelijk verbeterd is. Er is door studenten een website ontwikkeld over bestuurskunde studeren in Groningen. Deze website kan volgens de studenten wel verder geprofessionaliseerd worden. Daarnaast doet de opleiding nu ook actief mee aan de open dagen die georganiseerd worden. De studenten volgen in het eerste jaar van de bacheloropleiding één vak op het gebied van Recht en Bestuur. Om de betrokkenheid van de studenten bij de opleiding te vergroten, worden de studenten in het eerste jaar regelmatig bij elkaar gehaald voor excursies en sociale activiteiten.

Bachelorstudenten *Notarieel Recht* gaven in de gesprekken met de commissie aan dat ze zeer enthousiast zijn over het vak Burgerlijk Recht in het eerste semester. Dit heeft mede hun keuze voor de opleiding Notarieel Recht bepaald.

Voor de English stream van de bacheloropleiding *Internationaal en Europees Recht* geldt dat buitenlandse studenten worden toegelaten wanneer zij aantoonbaar voldoende kennis hebben van de Engelse taal. Ook moeten deze studenten voldoen aan een vooropleiding welke recht geeft op toelating tot de universiteit in hun eigen land. Voor studenten van buiten de Europese Unie en de Europese Economische Ruimte geldt een gemiddeld middelbare school resultaat van 7/10 of daarmee vergelijkbaar. Daarnaast moeten zij voldoen aan de normen voor toelating tot een universiteit in hun thuisland.

Masteropleidingen

Er geldt nog geen ‘harde knip’ bij de Faculteit Rechtsgeleerdheid. De faculteit volgt hierbij de richtlijnen van de Rijksuniversiteit Groningen. De harde knip zal naar alle waarschijnlijkheid per 1 september 2012 worden ingevoerd. De studenten met wie de commissie tijdens het bezoek heeft gesproken, zijn tegenstander van de harde knip. Voor alle masteropleidingen geldt dat studenten met een verwante bacheloropleiding kunnen instromen. Studenten die maximaal 15 EC van de bacheloropleiding nog niet hebben behaald worden voorwaardelijk toegelaten tot de masteropleiding. Deze doorstroomregeling is per 1 september 2010 aangescherpt, zodat alleen studenten worden toegelaten die hebben voldaan aan hun vaardighedenverplichtingen en die de Oefenrechtbank met goed gevolg hebben afgerond. Studenten met een vergelijkbare wo-bachelor van een andere Nederlandse universiteit worden - zondig na het vaststellen van een met goed gevolg af te leggen voorbereidend programma - eveneens toegelaten tot de Groningse masteropleidingen.

De faculteit kent diverse schakelprogramma's. De schakelprogramma's zijn vormgegeven in overleg met de docenten van de betreffende opleidingen, de docenten van de faculteit en de directeur onderwijs van de faculteit. De volgende opleidingen hebben een schakelprogramma:

- De *masteropleiding Nederlands Recht* is na een schakelprogramma toegankelijk voor hbo-Rechten afgestudeerden van de Hanzehogeschool Groningen en de Hogeschool Arnhem en Nijmegen. Afgestudeerden van Hogeschool Windesheim en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden kunnen in de toekomst van dit schakelprogramma gebruik maken.
- De *masteropleiding Recht en Bestuur* is via een schakelprogramma toegankelijk voor studenten die in het bezit zijn van een afsluitend hbo bachelordiploma HEAO MER Bestuurskunde, HEAO MER/Juridisch Management of hbo-Rechten. Dit geldt ook voor studenten die de NHL Thorbecke Academie hebben afgerond.
- De *masteropleiding Fiscaal Recht* is via een schakelprogramma toegankelijk voor afgestudeerde hbo-fiscaal economen van de Hanzehogeschool in Groningen, de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en de Saxion (hogeschool) in Twente. Voor studenten die met succes de interne opleiding van de Belastingdienst tot controleur, de opleiding van de Federatie Belasting Academie of de Belastingadviseursopleiding van het College van Belastingadviseurs hebben afgerond, is een ook een schakelprogramma beschikbaar. De masteropleiding is, via een schakelprogramma, ook voor Groningse studenten van de masteropleiding Notarieel recht toegankelijk.
- De *masteropleiding Recht en ICT* kent per specialisatie een eigen schakelprogramma voor studenten met een andere vooropleiding dan de bacheloropleiding Recht en ICT.

Bachelorstudenten worden jaarlijks op verschillende manieren voorgelicht over de masterprogramma's van de RUG. Docenten treden onder meer op het eerstejaars- en mastersymposium op dat ieder jaar in maart wordt georganiseerd in de faculteit. Daarnaast vindt voorlichting plaats door de studieadviseurs. Vanaf 2010 wil de faculteit, zoals opgemerkt in de zelfstudie, meer aandacht gaan besteden aan de landelijke werving voor de masteropleidingen.

Oordeel

De commissie stelt vast dat de zowel de bachelor- als de masteropleidingen qua inhoud en niveau aansluiten bij de kwalificaties van instromende studenten. Studenten met een vwo-diploma kunnen instromen in de bacheloropleidingen en alle bacheloropleidingen geven toegang tot een masteropleiding. Wat betreft de masteropleidingen waardeert de commissie

de aanscherping van de doorstroomregeling. De commissie heeft er begrip voor dat de faculteit de harde knip niet invoert tot hierover een landelijk besluit is genomen, maar vermoedt dat de kwaliteit van de instroom van de masteropleidingen zal verbeteren wanneer deze harde knip wordt ingevoerd.

De commissie waardeert de verschillende schakelprogramma's van de faculteit, waardoor ook hbo-studenten kunnen instromen in de masteropleidingen. Ook is de commissie positief over de inzet van de bacheloropleiding Recht en Bestuur om de studenten in het eerste jaar regelmatig bijeen te halen en zo de betrokkenheid bij de opleiding te vergroten. De studiestartgroepen leveren volgens de commissie een positieve bijdrage aan de aansluiting tussen voortgezet en universitair onderwijs. Daarnaast stelt de commissie de samenwerking van de faculteit met scholen uit de regio op prijs.

De commissie beoordeelt op grond van bovenstaande alle opleidingen met betrekking tot dit facet met een voldoende

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F9: Duur

De opleiding voldoet aan formele eisen m.b.t. de omvang van het curriculum:

WO-bachelor: in de regel 180 studiepunten.

WO-master: minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

Beschrijving

Het programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Recht en bestuur omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Fiscaal recht omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Notarieel recht omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Recht & ICT omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding European Law School omvat 180 EC.

Het programma van de masteropleiding Nederlands recht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Recht en bestuur omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Fiscaal recht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Notarieel recht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Internationaal en Europees recht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Recht & ICT omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding European Law School omvat 60 EC.

Oordeel

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Recht en bestuur* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Fiscaal recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Notarieel recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Internationaal en Europees recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Recht & ICT* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding European Law School* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Nederlands recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Recht en bestuur* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Fiscaal recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Notarieel recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Internationaal en Europees recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Recht & ICT* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding European Law School* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

F10: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen. De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Beschrijving

De faculteit maakt onderscheid in verschillende werkvormen: hoorcolleges, werkcolleges, de digitale leeromgeving, het seminar, de Studentenrechtbank (afsluiting van de bacheloropleidingen), scriptie (afsluiting van de masteropleidingen en van sommige bacheloropleidingen) zelfstudie, stages en excursies.

Het uitgangspunt van het algemene onderwijskundig concept van de faculteit is dat de student in de loop van de opleiding uitgroeit tot een zelfstandig functionerende jurist die aan de eindkwalificaties van de opleiding voldoet. Hierbij spelen zelfstudie en zelfstandig werken een belangrijke rol. De zelfstudies stellen dat er in het begin van de opleiding veel aandacht is voor studievvaardigheden en studiebegeleiding, maar dat dit in de loop van de opleiding afneemt. In het eerste jaar zijn er met de studiestartgroepen en het werkgroeponderwijs een aantal meer dwingende werkvormen ingebouwd (zie ook facet 16). Ondanks de grote studentenaantallen streven docenten naar individuele contacten met de studenten. De studiestartgroepen in het eerste jaar dragen in belangrijke mate bij aan dit individuele contact.

In het eerste jaar worden tevens responsiecolleges aangeboden, waarbij studenten ook werkcolleges volgen. Deze zijn echter niet verplicht en studenten hoeven geen opdrachten te maken.

Tijdens het bezoek heeft de commissie de werkvormen besproken met studenten van de verschillende opleidingen. Over het algemeen vinden studenten de afstand tussen studenten en docenten tijdens de colleges groot. Ze geven aan meer behoefte te hebben aan werkgroeponderwijs, ook in de latere fase van de studie.

Colleges die worden opgenomen op video worden twee weken voor het tentamen beschikbaar gesteld via Nestor. Sommige docenten stellen de colleges gedurende de gehele onderwijsperiode ter beschikking. Volgens studenten komt dit het niveau van de colleges ten goede, omdat alleen de echt gemotiveerde studenten de colleges volgen en meer interactief onderwijs mogelijk is.

In de *bacheloropleiding Internationaal en Europees recht* is het practicum Europees Recht en het practicum Internationaal Recht aan het curriculum toegevoegd. Op deze manier hebben docenten eerder zicht op de groep studenten die voor deze opleidingen hebben gekozen. Eerder werd deze groep pas zichtbaar bij het Colloquium aan het einde van de bacheloropleiding. In het practicum Europees Recht en het practicum Internationaal Recht is discussie met studenten mogelijk en wordt verdere verdieping en vaardighedentraining gegeven.

Het aantal uren voor hoorcollege en werkgroeponderwijs verschilt per bacheloropleiding. Studenten *Notarieel recht* volgen de meeste hoorcolleges, 579 uur. Studenten *Internationaal en Europees recht* met 386 uur het minste aantal. Studenten *Fiscaal recht* ontvangen met 362 uur het meeste werkgroeponderwijs.

Masteropleidingen

Van masterstudenten wordt verwacht dat zij – in vergelijking met bachelorstudenten - met een grotere mate van zelfstandigheid verworven kennis kunnen toepassen en dat zij daarbij een eigen oordeel vormen en hun eigen creativiteit ontwikkelen. De zelfstudie stelt dat docenten hierbij een belangrijke taak hebben. Zij selecteren en bieden leerstof aan en kiezen de werkvormen. De werkvormen zijn gericht op een grotere zelfstandigheid van de studenten. Dit betekent dat er bijna geen werkgroepen worden aangeboden in de masteropleidingen. Hoorcolleges gaan veelal in op het identificeren en bespreken van de actuele rechtsvragen van het betreffende rechtsgebied. Ze zijn niet primair gericht op kennisoverdracht. Bij de kleinere masteropleidingen hebben de hoorcolleges vaak een interactief karakter.

Tijdens het bezoek heeft de commissie de werkvormen gesproken met studenten van de verschillende opleidingen. Studenten bevestigden tijdens het bezoek dat in de seminaars interactief onderwijs wordt gegeven. Studenten geven tevens aan dat de kwaliteit van de hoorcolleges in grote mate afhangt van de kwaliteit van de docenten.

Het aantal contacturen verschilt per masteropleiding. Studenten *Recht en Bestuur* volgen gemiddeld 89 uur per jaar college, studenten *Internationaal en Europees recht* gemiddeld 92 uur. Studenten *Nederlands recht* krijgen met 138 (specialisatie bedrijfsrecht) en 154 (specialisatie privaatrecht) uur de meeste colleges.

Oordeel

De commissie constateert dat de faculteit geen expliciet didactisch concept heeft geformuleerd. De commissie is van mening dat het formuleren van een didactisch concept een belangrijke bijdrage kan leveren aan de structuur en samenhang van de programma's. De faculteit hanteert verschillende werkvormen, waarbij hoorcolleges en werkcolleges het meest voorkomen. De groepsgrootte bij de hoorcolleges is soms erg groot, zeker in het eerste jaar van de bacheloropleidingen en bij de grotere bacheloropleidingen ook in de latere jaren. Met het werkgroepplus onderwijs, de studiestartgroepen en de responsie colleges, wil de faculteit het contact met de student verstevigen.

De commissie is positief over de studiestartgroepen, het werkgroeponderwijs en de maximale groepsomvang (30 studenten) van het werkgroeponderwijs. De commissie spreekt ook haar waardering uit voor de studentenrechtbank als werkvorm in de bacheloropleiding en het seminar in de masteropleiding. Beide werkvormen doen een beroep op de zelfstandigheid van de studenten en creëren interactie tussen studenten en docenten.

In de masteropleidingen wordt vrij veel gebruik gemaakt van hoorcolleges. Bij sommige kleinere masteropleidingen krijgen deze hoorcolleges door het geringe aantal studenten automatisch een wat meer interactief karakter. De commissie heeft de indruk dat de mate van interactiviteit afhangt van de individuele docent. De commissie adviseert bij alle masteropleidingen het interactieve karakter van het programma goed te bewaken en hier middels passende werkvormen structureel aandacht aan te besteden. Daarnaast adviseert de commissie de faculteit een didactische visie te ontwikkelen voor de bachelor- en masterprogramma's.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F11: Beoordeling en toetsing

Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Beschrijving

De zelfstudie geeft aan dat toetsing en beoordeling plaatsvinden conform het facultaire toetsbeleid, de Onderwijs- en Examenregeling en het examenreglement. Toetsing vindt plaats in de tentamenperiode aan het einde van een semester. Voor sommige vakken maken studenten halverwege het semester een tussentoets. Per vak zijn er jaarlijks twee tentamenmogelijkheden. Voor de meeste vakken vindt het hertentamen plaats kort na de eerste toets, in hetzelfde semester. De zelfstudie stelt dat studenten door een snel

hertentamen in staat zijn een eventuele onvoldoende snel op te halen zonder studievertraging op te lopen. De faculteit hanteert ook korte nakijktermijnen.

Ter voorbereiding op de toetsing stellen docenten proeftentamens beschikbaar. Ook worden er responsiecolleges of vragenuurtjes georganiseerd. In de tentamenperiode zijn docenten bereikbaar om vragen van studenten te beantwoorden. In het eerste jaar wordt ook tijdens de studiestartgroepen aandacht besteed aan het oefenen van tentamenvragen. Na afloop van het tentamen zijn docenten verplicht een nabespreking te organiseren om zo studenten inzicht te geven in de eventueel gemaakte fouten.

De zelfstudie stelt dat tentamenvragen worden opgesteld door de docenten die betrokken zijn geweest bij het onderwijs en door meerdere docenten. Ook worden tentamens in een aantal gevallen door een team van docenten nagekeken, waarbij iedere docent één of meer vragen voor zijn rekening neemt. Bij het nakijken worden van te voren opgestelde antwoordmodellen gebruikt. Op het tentamen wordt de maximale score die een student per vraagstuk kan behalen, vermeld. Uit de gesprekken van de commissie met de docenten blijkt dat het 'vier-ogen' principe niet altijd wordt toegepast.

Uit de gesprekken met studenten blijkt dat ze positief zijn over de snelle herkansingen. Studenten hebben geen colleges tussen de tentamens en de herkansingen, waardoor de geleerde kennis niet wegzakt. Daarnaast geven de studenten aan dat er niet voor alle tentamens een inzagemoment georganiseerd wordt, studenten kunnen het gemaakte tentamen dan enkel ophalen. Sommige docenten organiseren een spreekuur voor inzage van de tentamens. Daarnaast worden er voor de grotere vakken besprekingscolleges georganiseerd, hierbij wordt het hele tentamen doorgesproken. Studenten bevestigen dat tentamens binnen 10 werkdagen worden nagekeken.

Examencommissie

De examencommissie houdt toezicht op het functioneren van het onderwijs en examinering, waarvan de eisen vastliggen in het facultaire Examenreglement. De examencommissie heeft verschillende (wettelijke) taken waaronder het aanwijzen van de examinatoren, het bewaken van het niveau, de validiteit en de betrouwbaarheid van de toetsing en het goedkeuren van door studenten zelf samengestelde vakkenpakketten. Ook stelt de examencommissie de regels vast voor toetsing en het omgaan met fraude. De examencommissie dient ook als eerste instantie bij geschillen tussen docent en student. Als een student het met het oordeel van de examencommissie niet eens is, kan hij in beroep gaan bij het College van Beroep voor de Examens (CBE). De examencommissie komt gemiddeld drie tot vier keer per jaar bijeen. Tijdens deze bijeenkomst worden vaste agendapunten als de onderwijs- en examenregeling, vrijstellingenbeleid en de roosters besproken. Een subcommissie bestaande uit de voorzitter, een lid en de secretaris komen bijeen als er sprake is van fraude, beroepszaken of andere klachten. De samenstelling van de subcommissie is afhankelijk van de benodigde expertise en de beschikbaarheid van de leden van de examencommissie.

In het gesprek met de examencommissie is naar voren gebracht dat de RUG een beleidsstuk heeft opgesteld over de nieuwe rol van de examencommissie. De feitelijke implementatie daarvan zal in de examencommissie worden besproken. Het verhogen van de formatie voor de examencommissie en het binnenhalen van toetstechnische expertise zijn daarbij aandachtspunten. Uit het gesprek blijkt ook dat de examencommissie (nog) niet intensief betrokken is bij de evaluatie van de tentamens. De examencommissie ontvangt verslagen van alle geëvalueerde vakken waarin ook vragen over tentamens zijn opgenomen. De examencommissie acteert alleen als er sprake is van een probleem met een tentamen.

Bacheloropleidingen

In de bacheloropleidingen worden met name schriftelijke tentamens en opdrachten ingezet als toetsvorm. Tentamens worden gebruikt om kennis en inzicht te toetsen. De zelfstudie stelt dat multiple-choice tentamens zo weinig mogelijk worden gebruikt. Deze komen alleen voor bij de propedeusevakken Algemene Rechtswetenschap, Staatsrecht 1A en 1B, Elementair International Publiekrecht en Elementair Belastingrecht. De reden is het grote aantal deelnemers bij deze vakken. Bij de gezamenlijke eerstejaars vakken Juridische Vaardigheden A, B en C maken de studenten ook opdrachten.

De bacheloropleidingen kennen in de propedeuse de regeling ‘verlengd mondeling’. Hierbij krijgen studenten die op de twee reguliere tentamengelegenheden respectievelijk minimaal een vier en een vijf hebben gescoord, de gelegenheid via een mondeling verlengd tentamen om de vijf op te hogen tot maximaal een zes. De faculteit wil hiermee studenten de kans geven in hun eerste jaar een maximaal aantal studiepunten te behalen en studievertraging voorkomen.

Bij het werkgroepplus-programma en een aantal tweedejaars vakken kunnen studenten bonuspunten verdienen die meetellen voor het tentamen. De faculteit wil hiermee studenten stimuleren tot een actieve studiehouding tijdens de collegeperiode. Alleen bij het practicum Juridische Vaardigheden C maken studenten een groepsopdracht (een werkstuk in groepjes van drie). In het werkstuk beschrijven de studenten onder andere de eigen inbreng.

Bij de bacheloropleiding *Rechtsgeleerdheid* kennen de tweedejaars vakken Burgerlijk Recht 2, Strafrecht 2 en Inleiding Rechtsfilosofie naast het tentamen een opdracht. In het derde jaar worden alle vakken met een schriftelijk tentamen afgesloten. Aan het einde van de opleiding nemen de studenten deel aan de Studentenrechtbank (zie ook facet 20).

Studenten *Recht en Bestuur* sluiten in het tweede jaar de vakken Burgerlijk Recht 2, Methoden Sociale Wetenschappen, Inleiding Rechtsfilosofie en Beleidswetenschap 1 af met een tentamen en een opdracht. In het derde jaar omvat het vak Leeronderzoek een opdracht. De opleiding wordt afgesloten met de stage (zie ook facet 20).

Studenten *Fiscaal recht* en *Notarieel recht* maken bij de tweedejaars vakken Belastingrecht 1 en Burgerlijk Recht 2 een opdracht (en een tentamen). In het derde jaar worden alle vakken van beide opleidingen afgesloten met een schriftelijk tentamen. Aan het einde van de bacheloropleiding nemen studenten Fiscaal recht deel aan de Studentenrechtbank (zie ook facet 20). Studenten Notarieel recht sluiten de opleiding af met het seminar Notariële Capita Selecta 1 (zie ook facet 20).

Bij de bacheloropleiding *Internationaal en Europees recht* worden de tweedejaars vakken Engels 1A en 1B, Practicum Internationaal Recht en Practicum Europees Recht afgesloten met een opdracht. In de practica zijn tevens schriftelijke werkstukken en een mondelinge presentatie verplicht. In het derde jaar kennen de vakken Besluitvormingsprocessen in de Europese Unie en Engels 2 naast een tentamen een opdracht. De overige vakken in het derde jaar worden afgesloten met een schriftelijk tentamen. De bacheloropleiding wordt afgerond met het Interdisciplinair Onderzoekscolloquium (zie ook facet 20). Tijdens het bezoek werd duidelijk dat per student 10 uur begeleiding beschikbaar is tijdens het Onderzoekscolloquium. De eerste versie van de bachelorscriptie wordt besproken met de begeleider. De eindbeoordeling is tevens gebaseerd op een presentatie van het eindwerk ten overstaan van medestudenten.

Tijdens het bezoek brachten studenten naar voren dat zij meer essays zouden willen schrijven.

Bij sommige vakken wordt wel een essaytentamen afgenomen. Studenten kunnen dan een keuze maken uit drie vragen en hierover een essay schrijven. Deze essays worden zowel op stijl en inhoud beoordeeld. Studenten gaven tevens aan dat er na ieder tentamen een nabesprekingscollege wordt georganiseerd. Hier wordt door een kleine groep studenten gebruik van gemaakt.

Studenten *Recht en ICT* maken bij de tweedejaars vakken Burgerlijk Recht 2, Recht en ICT, Strafrecht 2 naast het tentamen ook een opdracht. In het derde jaar omvat het vak Rechtsvinding een opdracht en een tentamen. De overige vakken van het derde jaar worden afgesloten met een schriftelijk tentamen. Aan het einde van de opleiding nemen de studenten deel aan de Studentenrechtbank (zie ook facet 20).

Bij de bacheloropleiding *European Law School* kunnen bij een beperkt aantal deelnemers de tentamens Droit Francais et language juridique en Duits Recht en Duitse Rechtstaal mondeling worden afgenomen. De tweedejaars vakken Burgerlijk Recht 2, Strafrecht 2 en Law in Europe 2 worden afgesloten met een opdracht en een tentamen. In het derde jaar worden alle vakken afgesloten met een schriftelijk tentamen. Aan het einde van de bacheloropleiding schrijven studenten een scriptie tijdens hun verblijf in het buitenland. Zij worden hierbij ondersteund door de scriptiecoördinator. Eind november wordt een scriptiebijeenkomst belegd waarin studenten in overleg met de coördinator een scriptieonderwerp vaststellen (zie tevens facet 6) Voor de scripties worden thema's aangedragen. Ook wordt er een speciaal scriptiecollege verzorgd, waarin studenten uitleg krijgen over de scriptie-eisen.

Masteropleidingen

De zelfstudie stelt dat de toetsing van de masteropleidingen zodanig is ingericht dat kan worden vastgesteld of de leerdoelen (of onderdelen van) het programma zijn bereikt. Hierbij wordt voornamelijk gebruik gemaakt van tentamens, opdrachten en de afsluitende scriptie. De opdrachten dienen om vaardigheden te toetsen. Tentamens worden vooral gebruikt om kennis en inzicht te toetsen. De tentamens zijn altijd essaytentamens en worden schriftelijk afgenomen. De zelfstudie merkt op dat in de masteropleidingen de vragen meer algemeen gesteld, bijvoorbeeld door te vragen meerdere alternatieven uit te werken of door te vragen welke gegevens moeten worden toegevoegd voor de beantwoording van de betreffende vraag. In het seminaar worden ook schriftelijke werkstukken en presentaties als toetsvorm gebruikt.

Voor de masteropleiding *Nederland recht* geldt dat de tentamens van hoofdvakken die gedurende het hele semester worden aangeboden, meer gespreid zijn (met name vanwege het grote aantal deelnemers). De hertentamens vinden plaats in het volgende semester of in augustus. Vakken die in de eerste helft van het semester worden aangeboden hebben een eerste tentamen halverwege het semester en een hertentamen aan het eind van het semester. In alle specialisaties wordt het seminaar afgesloten met een opdracht. In de specialisatie Strafrecht (criminologische variant) worden de vakken Algemene Criminologie en Jeugdcriminologie ook met een opdracht afgesloten. Alle andere vakken worden afgerond met een schriftelijk tentamen.

Bij de masteropleiding *Recht en Bestuur* worden de vakken Beleidswetenschap 2, Staats- en Bestuursrecht C.S., het seminaar en het vak Omgevingsrecht 2 met een opdracht en een tentamen afgerond. De vakken Beleidswetenschap 2, Politicologie en Modern Publiek Management halverwege het semester in de tussentoetsweek getoetst.

Voor de masteropleidingen *Fiscaal recht*, *Notarieel recht* en *European Law School* geldt dat alleen de seminaar-vakken worden afgerond met een opdracht. De overige vakken worden afgesloten met een schriftelijk tentamen. Bij *Fiscaal recht* worden de vakken Formeel Belastingrecht 2 en Internationaal en Europees Belastingrecht halverwege het semester in de tussentoetsweek getentamineerd. De vakken Goederenrecht C.S. en Internationaal Privaatrecht, die in het eerste semester worden getentamineerd, hebben de herkansing in de tentamenperiode van het tweede semester.

De vakken War and Peace 2 en Economics of Regulation van de masteropleiding *Internationaal en Europees recht* worden met een opdracht afgesloten. Seminars worden afgesloten met een werkstuk en een mondelinge presentatie. De overige vakken worden met een schriftelijk tentamen afgerond.

Masterstudenten *Recht en ICT* schrijven bij het vak Informaticarecht C.S. een paper. Daarnaast bestaat de toetsing van het seminaar en de stage (beide keuzevakken) uit een opdracht. De overige vakken worden afgesloten met een schriftelijk tentamen.

Scriptie

Alle masteropleidingen worden afgesloten met een scriptie. In het Scriptiereglement worden de richtlijnen voor het voorbereiden, schrijven en beoordelen van de scriptie weergegeven. Het scriptievoorbereidingstraject bestaat uit een hoorcollege, een bibliotheekinstructie, het practicum Oriëntatie op Onderwerp en de workshop Recht spreken, krom schrijven. De eerste twee onderdelen zijn verplicht voor alle masterstudenten. Studenten die meer begeleiding willen kunnen gebruik maken van het Forum Scriptorum: het schrijfcentrum voor scriptiestudenten van de faculteit. Studenten kunnen tijdens alle fasen van de scriptie terecht bij het spreekuur van het Forum met vragen over het schrijven van een tekst.

Studenten krijgen in overleg met de scriptiecoördinator een begeleidende docent toegewezen. De student maakt samen met de begeleidende docent afspraken over de frequentie van de begeleidingsbijeenkomsten, het inleveren van tussentijdse concepten en indien mogelijk een datum van inleveren van de definitieve versie. De alumni met wie de commissie gesproken heeft, zijn over het algemeen tevreden over de scriptiebegeleiding.

De masterscriptie wordt beoordeeld op aspecten als inhoud, argumentatie, structuur en opbouw, begrijpelijkheid en aantrekkelijkheid taalgebruik, correctheid taalgebruik, zelfstandigheid in het onderzoek, originaliteit van het onderzoek en beheersing (specifieke) onderzoeksvaardigheden. Hiervoor is een beoordelingsformulier beschikbaar. De scriptie wordt in principe alleen door de begeleidende docent beoordeeld. De begeleidende docent kan zelf beslissen of hij het oordeel van een tweede beoordelaar inroept. Bij de masteropleiding Recht en Bestuur wordt standaard een tweede beoordelaar ingezet. De scriptie wordt niet verdedigd. Het eindcijfer wordt pas afgegeven als de student de samenvatting van zijn scriptie in het Nestorvak Scriptie heeft geplaatst. Uit de gesprekken met docenten is gebleken dat bij beoordelingen hoger dan een acht of rond de zes een tweede beoordelaar wordt ingeschakeld.

Oordeel

De commissie heeft de informatie met betrekking tot de beoordeling en toetsing bestudeerd, en heeft vastgesteld dat de opleidingen gekozen hebben voor adequate toetsvormen. De commissie heeft tijdens het bezoek kennis genomen van tentamens van alle opleidingen en stelt op basis hiervan vast dat de kwaliteit en het niveau van de toetsen voldoende is. De

commissie is van mening dat de toetsvormen over het algemeen aansluiten bij de eindkwalificaties van de cursussen en passen bij de werkvormen.

De commissie heeft met de examencommissie gesproken over het feit dat het takenpakket binnenkort wettelijk (WHW) wordt uitgebreid, en dat de examencommissie formeel verantwoordelijk wordt voor de inhoudelijke kwaliteit van de tentamens. De commissie merkt op dat de examencommissie nog geen structurele inhoudelijke bemoeienis heeft met de evaluatie van de toetsing en de beoordelingsprocedures. De examencommissie wordt op dit punt ingeschakeld als de evaluaties daartoe aanleiding geven. De commissie heeft wel vastgesteld dat de examencommissie zich bewust is van haar nieuwe rol en verantwoordelijkheden op het gebied van toetsing. De commissie adviseert de examencommissie de kwaliteit van de (beoordeling van) toetsen en scripties periodiek te evalueren op inhoudelijke eisen.

In algemene zin stelt de commissie vast dat het ‘vier-ogen’ principe niet altijd gehanteerd wordt. De commissie adviseert de faculteit dit voor al haar opleidingen in te voeren. Hiermee kan de kwaliteit en objectiviteit van de toetsing verder worden vergroot.

Bacheloropleidingen

De commissie stelt vast de overgrote meerderheid van de bachelorvakken wordt afgesloten met een schriftelijk tentamen. Bij de vakken gericht op vaardigheden en het werkgroeponderwijs in het eerste jaar maken de studenten ook veel (tussen) opdrachten. In het tweede jaar worden bij sommige opleidingen naast het tentamen ook opdrachten ingezet. In het derde jaar van de bacheloropleidingen worden nagenoeg alle vakken met een schriftelijk tentamen afgerond. Bij facet 4 heeft de commissie geconstateerd dat in het tweede jaar meer aandacht moet zijn voor (schrijf- en spreek) vaardigheden in het programma. Dit dient ook in de toetsing naar voren te komen.

Sommige grote vakken worden afgesloten met een multiple-choice tentamen. De commissie realiseert zich dat dit bij grote aantallen studenten een effectieve manier van toetsing kan zijn. Om hier een goede invulling aan te kunnen geven, adviseert de commissie de faculteit aandacht te besteden aan de professionalisering inzake het ontwikkelen van multiple-choice toetsen.

De commissie adviseert de scriptiebijeenkomst voor bachelorstudenten European Law School te vervroegen. Naar het oordeel van de commissie is het zinvol studenten in een vroeger stadium voor te bereiden op de keuzes die zij moeten maken voor de invulling van hun verblijf in het buitenland. De commissie waardeert de centrale rol van de scriptiecoördinator en de lijst met mogelijke scriptieonderwerpen die studenten wordt aangeboden.

Masteropleidingen

De commissie heeft vastgesteld dat de toetsvormen aansluiten bij de eindkwalificaties van de opleidingen. Vaardigheden op het gebied van mondeling presenteren worden echter beperkt getoetst. De commissie adviseert de masteropleidingen hier bijzondere aandacht aan te geven. In dit kader stelt de commissie ook vast dat de masterscriptie geen mondelinge verdediging kent. De commissie vindt dat een dergelijke verdediging een belangrijke bijdrage kan leveren aan (het vaardighedenonderwijs van) de masteropleidingen. De commissie adviseert de faculteit de mogelijkheid te onderzoeken een mondelinge verdediging in te voeren. Tijdens het bezoek heeft zij vastgesteld dat hier een breed draagvlak voor is, zowel onder studenten

als onder docenten (al gaven docenten hierbij wel aan dat dit in verband met de grote studentenaantallen niet altijd haalbaar zal zijn).

De commissie spreekt haar waardering uit voor de begeleiding bij het scriptietraject. De faculteit heeft een omvangrijk aanbod aan scriptiebegeleiding, dat naast de reguliere begeleiding van de eigen docent bestaat uit het verplichte scriptievoorbereidingstraject en het facultatieve aanbod van het Forum Scriptorum.

Voor de beoordeling van de scripties is een facultair beoordelingsformulier ontwikkeld. De commissie stelt vast dat dit formulier niet structureel door de opleidingen gebruikt wordt. Daarnaast constateert de commissie dat, met uitzondering van de masteropleidingen Recht en Bestuur en Recht & ICT masterscripties door slechts één docent beoordeeld worden. De commissie realiseert zich dat dit bij grote aantallen studenten wellicht lastig te realiseren is stelt zich op het standpunt dat een eindwerk van een masteropleiding standaard door twee beoordelaars moet worden beoordeeld. Daarnaast adviseert ze het gebruik van het beoordelingsformulier verplicht te stellen. Hiermee wordt niet alleen de objectiviteit van de beoordeling vergroot maar wordt ook inzichtelijk hoe de beoordeling van de scriptie tot stand is gekomen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Programma

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Programma. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding European Law School luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding European Law School luidt het **voldoende**. De commissie beoordeelde de relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma van de Masteropleiding European Law School onvoldoende. De overige aspecten van het programma acht de commissie zonder twijfel voldoende. De uitwerking van het programma als geheel voldoet in de ogen van de commissie aan de criteria voor basiskwaliteit.

1.2.3. Inzet van personeel

F12: Eisen WO

De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een WO-opleiding: Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied.

Beschrijving

Het algemene deel van de zelfstudies merkt op dat 72% van het wetenschappelijk personeel dat betrokken is bij het onderwijs (exclusief de promovendi met een 0,2 docentaanstelling en studentassistenten) gepromoveerd is. Voor een vaste aanstelling geldt in het algemeen dat (uitzicht op) promotie vereist is. Van de wetenschappelijke staf is 92% gepromoveerd en is ieder staf lid voor gemiddeld 0,2 fte van zijn 0.35 fte onderzoekstijd lid van één van de twee facultaire onderzoeksinstituten.

In het algemene deel van de zelfstudies staat vermeld dat de faculteit van mening is dat het onderwijs zoveel mogelijk gegeven moet worden door personen die zelf wetenschappelijk onderzoek verrichten. Leden van de wetenschappelijke staf besteden gemiddeld 35% van hun tijd aan onderzoek. Promovendi zijn in het algemeen voor 0,2 fte aangesteld als docent. Daarnaast worden juristen uit de beroepspraktijk met een deeltijdaanstelling aan de faculteit verbonden. Het wetenschappelijk personeel is ondergebracht in onderzoekseenheden (vakgroepen). Hiermee wil de faculteit de afstemming tussen onderwijs en onderzoek versterken. De meest recente onderzoeksevaluatie toont aan dat het onderzoek goed is verankerd binnen de vakgroepen en van voldoende kwaliteit is (met een gemiddeld score van boven de 4 op een schaal van 1 tot en met 5).

De zelfstudie vermeldt dat studentassistenten worden ingezet in het werkgroeponderwijs in enkele vakken in de propedeuse en bij het vak Europees Recht. Studentassistenten worden daarnaast ingezet in de propedeuse als mentor bij de begeleiding van de studiestartgroepen. Ook de bijdrage van de promovendi met een docentaanstelling aan het onderwijs beperkt zich in het algemeen tot het werkgroeponderwijs.

Tijdens het bezoek werd door studenten aangegeven dat een groot deel van de hoorcolleges in het bacheloronderwijs wordt verzorgd door hoogleraren. Studenten waarderen de bijdrage van studentassistenten in het werkgroeponderwijs, vooral de gestructureerde wijze van onderwijs geven wordt positief gewaardeerd.

Aangezien de opleidingen voorbereiden op één van de *learned professions* hecht de faculteit er aan dat haar docenten goed op de hoogte zijn van de beroepspraktijk en de eisen die deze stelt. Dit wordt volgens de zelfstudie als volgt gewaarborgd:

- veel leden van de wetenschappelijke staf zijn rechter- of raadsheerplaatsvervanger of lid van een (gemeentelijke, provinciale of landelijke) bezwaarschriftencommissie;
- een deel van de wetenschappelijke staf heeft een deeltijdfunctie in de beroepspraktijk;
- 11 van de 20 bijzonder hoogleraren hebben hun hoofdfunctie in de beroepspraktijk;
- verschillende leden van de wetenschappelijke staf zijn betrokken bij het Postacademisch onderwijs voor de beroepspraktijk;
- in de duale opleidingen wordt nauw samengewerkt met collega's in de beroepspraktijk;
- in het kader van de Studentenrechtbank onderhoudt de faculteit een netwerk van contacten met advocaten en leden van de rechterlijke macht en het OM, die als jurylid betrokken zijn bij de Studentenrechtbank.

In zowel de bachelor- als masteropleidingen wordt regelmatig gebruik gemaakt van gastdocenten. Ook is een aantal van de eigen docenten deels werkzaam in de beroepspraktijk. De studenten zijn over het algemeen enthousiast over de inzet van de gastdocenten.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat alle door haar bezochte opleidingen voldoen aan de eisen die gesteld worden aan dit facet. Het merendeel van de leden van de wetenschappelijke staf is gepromoveerd. De commissie concludeert tevens dat het onderwijs wordt verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied. De commissie waardeert de manier waarop de opleidingen aansluiting zoeken bij de praktijk door gastdocenten uit het werkveld in te zetten. Zij heeft vastgesteld dat deze docenten zich betrokken voelen bij de opleidingen, en ook zeer benaderbaar zijn voor studenten. Ook is de commissie positief over de inzet van hoogleraren in de bacheloropleidingen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F13: Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Beschrijving

De zelfstudie geeft informatie over de student-stafratio. De faculteit berekent de student-stafratio op basis van het werkelijk aantal studenten. Deze groep omvat ook (a) de studenten die de rechtenopleiding als tweede studie volgen en (b) de studenten die zijn overgestapt vanuit een andere faculteit. De student-stafratio is niet uitgesplitst naar de afzonderlijke opleidingen. De student-stafratio was in studiejaar 2008/2009 52 op 1. De student-stafratio is, zo meldt de zelfstudie, in de afgelopen jaren verslechterd. Een daling van de financiële middelen van de faculteit is hiervan de oorzaak.

De zelfstudie geeft aan dat het personeel is ondergebracht in disciplinegerelateerde vakgroepen. Vrijwel alle disciplines komen in alle bacheloropleiding aan bod, waardoor de vakgroepen voor het overgrote deel van hun onderwijsinspanning in meerdere opleidingen participeren. Het personeel is ondergebracht in disciplinegerelateerde vakgroepen. Het allocatiemodel van de faculteit is gebaseerd op de door een vakgroep verrichte onderwijsinspanning. Deze onderwijsinspanning is afhankelijk van het aantal studenten dat in het onderwijs participeert. Hierdoor is de toewijzing van personeel aan een specifieke opleiding gerelateerd aan het aantal studenten in de opleiding. De algemene student-stafratio is volgens de zelfstudie representatief voor alle opleidingen. De ruimte voor het onderzoek van een vakgroep wordt afgeleid van de totaal aan de vakgroep toegewezen formatie volgens de regel dat 35% van de toegewezen formatie beschikbaar is voor onderzoek.

Tijdens de gesprekken van de commissie met de docenten en de studenten is naar voren gebracht dat in het eerste jaar van de bacheloropleidingen veelal gewerkt wordt met grote groepen studenten. Zo kunnen groepen bij hoorcolleges in het eerste jaar variëren van 200 tot 600 studenten. De bijeenkomsten in het kader van het werkgroepplus-programma vinden plaats met maximaal 30 studenten per groep.

De commissie heeft van studenten geen signalen gekregen dat er te weinig docenten zijn om het onderwijs te verzorgen. Studenten waarderen de werkgroepen, en zouden het liefst nog meer kleinschalig werkgroeponderwijs volgen dan nu het geval is. Docenten vinden de werkdruk hanteerbaar. Het nakijken van tentamens met open vragen geeft een aantal keren per jaar een piekbelasting, maar docenten geven aan dat ze hier goed op kunnen anticiperen.

Studenten *Recht en Bestuur* geven aan dat vakken van de eigen opleiding met kleine groepen plaatsvinden, variërend van 7 tot 30 studenten. Studenten waarderen het enthousiasme van de docenten bij deze vakken. De vakken die met studenten van de andere opleidingen gevolgd worden zijn veel massaler. Studenten bevestigen dat de werkcolleges in groepen van 30 studenten plaatsvinden.

Docenten van de opleiding *Recht en Bestuur* hebben in het gesprek met de commissie aangegeven dat de bezetting van de opleiding zal gaan veranderen, mede als gevolg van het allocatiemodel dat de faculteit hanteert. De opleiding heeft daarnaast ook zelf docenten opgeleid die met name op de bestuurskundige vakken kunnen worden ingezet.

Uit de gesprekken met de studenten *Fiscaal Recht* is gebleken dat de groepsomvang bij deze opleidingen rond de 50 à 60 studenten ligt. Het komt ook voor dat er colleges met 30 studenten plaatsvinden. De gemiddelde groepsomvang in de colleges van de opleidingen *Notarieel Recht* ligt volgens studenten tussen de 60 en 80 studenten.

Docenten van de opleidingen *Internationaal en Europees Recht* gaven tijdens het bezoek aan dat zij veel gebruik maken van Nestor, om de werkdruk te verlichten. Voor het van Europees Recht worden bijvoorbeeld veelgestelde vragen op Nestor geplaatst. Docenten gaven aan dat zij voldoende tijd overhouden voor onderzoek.

Studenten van de opleidingen *Recht & ICT* hebben aangegeven dat de groepsomvang varieert. In de masteropleiding vinden de colleges van de opleidingsspecifieke vakken plaats met groepen van 15 studenten. De vakken die met studenten van andere opleidingen gevolgd worden, kennen een omvang van 40 tot 50 studenten per college. Voor de bacheloropleiding geldt eveneens een omvang van 15 studenten voor de opleidingsspecifieke vakken. De groepen voor de gezamenlijke vakken zijn aanzienlijk groter en kunnen soms honderden studenten omvatten.

Oordeel

De commissie is van mening dat bij alle bezochte opleidingen voldoende staf aanwezig is om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen. De commissie erkent dat het wenselijk is om te streven naar een lagere staf-studentratio, maar heeft mede door de gesprekken met de studenten en docenten van de opleidingen kunnen vaststellen dat de huidige ratio geen invloed heeft op de kwaliteit van de opleidingen. De commissie vindt het positief dat de omvang van de werkgroepen beperkt wordt tot 30 studenten.

Uit de bestudering van de zelfstudies en de gesprekken tijdens het bezoek heeft de commissie opgemaakt dat een grote hoeveelheid vakken in meerdere opleidingen worden aangeboden. De commissie heeft vastgesteld dat ondanks de grote complexiteit van de onderwijsprogramma's het onderwijs goed georganiseerd is. De commissie concludeert dat de goed gefaciliteerde onderwijsadministratie in belangrijke mate bijdraagt aan het hanteerbaar houden van de werkdruk voor docenten.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F14: Kwaliteit personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Beschrijving

De directeur onderwijs is, volgens de zelfstudie, verantwoordelijk voor de didactische expertise en scholing. In het personeelsbeleid van de faculteit wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan de onderwijskundige en didactische kwaliteiten van het docerend personeel. Dit is een belangrijk criterium bij de werving en selectie. De directeur onderwijs maakt deel uit van

alle benoemingsadvies- en sollicitatiecommissies voor respectievelijk hoogleraren en UHD's, UD's en docenten. Daarnaast vormt de didactische expertise en de resultaten van de cursusevaluaties een vast onderdeel van de ontwikkelings- en beoordelingsgesprekken van het docerend personeel met hun leidinggevende.

Nieuwe docenten moeten beschikken over de 'basiskwalificatie onderwijs' (BKO). De BKO-eis geldt niet voor docenten die voor een korte periode worden aangesteld; zij volgen zo nodig een basiscursus van het onderwijsexpertisecentrum van de RUG. Daarnaast is op aanvraag didactische ondersteuning en scholing beschikbaar, verzorgd door het onderwijsexpertisecentrum.

Door vak- en curriculumevaluaties wordt de kwaliteit van de docenten en het verzorgde onderwijs regelmatig geëvalueerd. In de zelfstudie wordt opgemerkt dat uit de vakevaluaties blijkt dat de didactische kwaliteiten van docenten in het algemeen als goed worden beoordeeld.

Docenten die vakken in het Engels verzorgen, worden getest op hun Engelse taalvaardigheid aan de hand van het Common European Framework of Reference for Language Learning, Teaching and Assessment. Als ze niet over het vereiste niveau (minimaal C1/B2) beschikken, dienen ze één of meer Engelse taalvaardigheidscursussen te volgen bij het Talencentrum van de RUG. De faculteit bewaakt tevens via de vakevaluaties of studenten tevreden zijn over het niveau van het Engels van de docenten.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met studenten van de diverse opleidingen gesproken over de kwaliteit van hun docenten. Studenten brachten naar voren dat zij de korte lijnen en het informele contact met docenten waarderen. Docenten Notarieel Recht, zijn bijvoorbeeld actief betrokken bij de studievereniging.

Docenten zijn toegankelijk en makkelijk te bereiken. Ook de docenten die in de praktijk werkzaam zijn, zoals bij de opleidingen Fiscaal Recht, reageren in de regel snel op e-mailberichten van studenten. De studenten vinden de vakken die door de docenten uit de praktijk gegeven worden erg waardevol en de opkomst bij deze vakken is dan ook groot.

De notariële studenten waarderen het dat in het mastervak Notariële C.S. veel gastdocenten worden ingezet, soms ook uit een ander vakgebied dan het recht. Een aandachtspunt voor de gastdocenten bij de opleidingen Recht en ICT is de afstemming van de inhoud van de colleges met de literatuur.

Studenten Recht en Bestuur gaven aan dat een aantal docenten een minder inspirerende manier van lesgeven heeft. Dit is inmiddels in de opleidingscommissie en met de betreffende docenten besproken.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen van de faculteit voldoen aan het criterium dat geldt voor dit facet. De commissie vindt dat de faculteit voldoende aandacht besteedt aan de didactische ontwikkeling van docenten, middels de BKO, aanvullende cursussen, vakevaluaties en ontwikkelingsgesprekken. Ook de studenten zijn over het algemeen tevreden over de inhoudelijke kwaliteiten en de toegankelijkheid van de docenten.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Inzet van personeel

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Personeel. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding European Law School luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding European Law School luidt het **voldoende**.

1.2.4. Voorzieningen

F15: Materiële voorzieningen

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Beschrijving

De faculteit beschikt in de eigen gebouwen permanent over de volgende zalen:

- één collegezaal met een capaciteit van 180 studenten,
- drie collegezalen met een capaciteit van 50-65 studenten,
- tien werkcollegezalen en werkgroep ruimten met een capaciteit van 25-30 studenten.

De zelfstudie vermeldt dat een aantal zalen wordt gedeeld met de faculteiten Gedrags- en Maatschappijwetenschappen (GMW) en Letteren, en de faculteit daarnaast een beroep doet op de universitaire collegezalenpool. De grotere hoorcolleges vinden plaats in het Academiegebouw, de nieuwe collegezaal op het Zernike complex en de Pathé bioscoop in het centrum van Groningen. Alle onderwijsruimten zijn voorzien van computer met internetverbinding en projectiemogelijkheid. Drie zalen zijn uitgerust met een Symposium, een presentatiecomputer met touchscreen.

Voor computer- en ICT-onderwijs beschikt de faculteit over een drietal goed geoutilleerde practicum- en instructiezalen met in totaal 99 werkstations. De student-pc-ratio komt

daarmee op ca. 38 : 1. De toegang tot deze computers is vrij en behoeft niet vooraf te worden gereserveerd. Via internet kunnen studenten zien in welke zaal plekken vrij zijn. Naast de werkplekken in de facultaire zalen is het aantal laptopwerkplekken in de bibliotheek recent uitgebreid en kunnen studenten ook gebruikmaken van de zalen van de Letterenfaculteit als deze niet voor onderwijs gebruikt worden. Overigens hebben studenten sinds 2006 ook toegang tot alle universitaire werkplekken voor studenten. Studenten zijn dus niet gebonden aan de computerzalen van de eigen faculteit. De werkplekken in de Universiteitsbibliotheek kunnen via internet gereserveerd worden. Naast de vaste pc's is er in alle universitaire gebouwen een draadloos netwerk, waarop studenten en medewerkers met hun eigen laptop kunnen inloggen.

De vakbibliotheek van de faculteit bevat publicaties over de rechtswetenschappen en de verwante sociale wetenschappen zoals criminologie, rechtssociologie, en dergelijke. De collectie is geheel ontsloten via de catalogus van de RUG (OPC) en Picarta. In de bibliotheek is een instructiezaal voor studenten, met pc- en audiovisuele middelen. Deze pc's zijn buiten de instructie-uren voor vrij gebruik beschikbaar. Naast drie studiekabinetten (voor het gezamenlijk werken aan opdrachten) en een grotere overlegruimte, zijn meer dan 150 studieplaatsen in de vakbibliotheek aanwezig. De bibliotheek verzorgt, volgens de zelfstudie, ook een programma voor het aanleren van informatievaardigheden voor studenten. Vanaf 2010 is de universitaire bibliotheekorganisatie gecentraliseerd en valt de vakbibliotheek Rechtsgeleerdheid niet meer onder facultair bestuur en beheer.

Studenten met wie de commissie gesproken heeft, gaven aan dat er vaak niet voldoende plaats is in de computerruimtes. In de vakbibliotheek zijn altijd voldoende studieplaatsen. Over de colleges in de Pathé bioscoop lopen de meningen onder studenten en docenten uiteen.

Tijdens het bezoek aan de faculteit heeft de commissie een presentatie gekregen over het facultatieve scriptiepracticum van de vakbibliotheek. De bibliotheek biedt met dit practicum, in samenwerking met een aantal vakgroepen, technische en inhoudelijke ondersteuning bij het zoeken en afbakenen van een scriptieonderwerp. Via een speciaal hiervoor ingerichte website op Nestor (zie hieronder), worden per fase van het scriptieproces adviezen en handreikingen geboden. Studenten vinden hier bijvoorbeeld diverse links naar belangrijke handboeken en digitale wetenschappelijke tijdschriften geordend per rechtsgebied. Daarnaast zijn er links opgenomen naar elektronische encyclopedieën, primaire wetgeving en belangrijke verdragen.

Het scriptiepracticum wordt naast de verplichte bibliotheekinstructie gegeven, die vier keer per jaar plaatsvindt. Masterstudenten volgen eveneens een verplicht scriptiecollege, dat eveneens vier keer per jaar wordt aangeboden (zie ook facet 11).

De faculteit maakt gebruik van de digitale leeromgeving Nestor. Onderdeel hiervan is het programma Blackboard, dat door de gehele Rijksuniversiteit Groningen gebruikt wordt. Nestor biedt onder andere een facultaire startpagina, een toegangsportaal voor studenten met betrekking tot de informatie van de verschillende vakken van hun opleiding. Via Nestor kunnen docenten bestanden en documenten beschikbaar stellen, studenten informeren over de cursusopzet, opdrachten laten inleveren, en digitale video aanbieden. Daarnaast wordt Nestor ingezet als communicatiemiddel voor studenten en docenten onderling (e-mail, chat en online discussie), een platform om andere ICT- en onderwijs toepassingen en digitale collegeregistraties aan studenten aan te bieden.

Voor deeltijdstudenten worden video-opnamen gemaakt van de hoorcolleges. Deze colleges worden de laatste twee weken voor een tentamen via Nestor ook beschikbaar gesteld voor de

voltijdstudenten. In het gesprek met de commissie gaven studenten aan dat zij het liefst direct na het college toegang zouden willen krijgen tot de digitale versie.

De Faculteit Rechtsgeleerdheid heeft sinds 1984 een propedeusejaar voor studenten in Leeuwarden. Hier worden dezelfde vakken gegeven als in Groningen, en meestal ook door dezelfde docenten. De tentamens worden eveneens op hetzelfde moment afgenomen en op dezelfde manier. Gemiddeld studeren 30 tot 40 eerstejaars in Leeuwarden. De colleges in Leeuwarden vinden plaats in het gebouw van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL). Daar is ook een informatiesteunpunt beschikbaar voor de studenten.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen beschikken over voldoende materiële voorzieningen, waardoor het mogelijk is om de programma's uit te voeren. Op basis van de beschrijving in de zelfstudie en de rondleiding tijdens het bezoek concludeert zij dat op het moment van de visitatie voldoende onderwijsruimten, collegezalen en studieplekken aanwezig zijn.

De commissie waardeert de activiteiten van de bibliotheek met betrekking tot de scriptieondersteuning. Zij heeft met waardering kennisgenomen van het scriptiepracticum en de digitale ondersteuning voor studenten die met hun scriptie bezig zijn.

De commissie ziet duidelijk de meerwaarde van het opnemen van colleges op video. Zij heeft begrip voor de keuze van de faculteit de videocolleges pas aan het einde van een onderwijsperiode beschikbaar stelt voor alle studenten. De commissie heeft geconstateerd dat binnen de opleidingen goed gebruik wordt gemaakt van de elektronische leeromgeving.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F16: Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op studievoortgang.

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Beschrijving

Studenten kunnen met vragen terecht bij de informatiebalie van de dienst Onderwijs en Studiebegeleiding en bij de vijf studieadviseurs (tijdelijk 3,6 fte, structureel 3,0 fte). Het contact met de studieadviseurs vindt plaats op initiatief van de student. De tijdelijke uitbreiding bij studieadvies is ingezet om studenten/groepen studenten met studievertraging op te roepen voor een gesprek.

In de zelfstudie wordt aangegeven dat de bewaking van de studievoortgang op diverse manieren plaatsvindt. Zo bestaat er een studievoortgangsregistratie voor alle onderdelen van de studie en kunnen studenten hun studievoortgang altijd in een gesprek met de studieadviseur aan de orde stellen. Daarnaast worden de studenten in het eerste semester van het eerste jaar ingedeeld in studiestartgroepen (zie ook F7) die begeleid worden door getrainde mentoren (ouderejaars studenten). Naast een mentor heeft elke startgroep ook een docent-tutor, waarmee iedere student in elk geval één gesprek voert. In de studiestartgroepen wordt voornamelijk aandacht besteed aan studievaardigheden.

Studenten hebben in het gesprek met de commissie aangegeven tevreden te zijn over de studiestartgroepen. Studenten vinden het fijn dat hierdoor als het ware een klas wordt gecreëerd. Ook vinden de studenten dat de mentoren voldoende toegerust zijn voor het begeleiden van de studiestartgroepen.

Na het eerste semester worden studenten die studievertraging hebben opgelopen, door de studieadviseur opgeroepen voor een gesprek. Daarin komen de oorzaken van de studievertraging aan de orde, maar is ook ruimte voor een verwijzende functie omdat de ervaring leert dat veel studenten ondanks de voorlichting aan aspirant-studenten op grond van verkeerde verwachtingen voor de rechtenstudie hebben gekozen.

In het tweede semester van het eerste jaar, zo wordt opgemerkt in de zelfstudie, wordt de studievoortgang bevorderd door deelname aan het werkgroeponderwijs. Dit wordt in het tweede semester in twee varianten aangeboden: het werkgroepplus-onderwijs waarbij de studenten zich verplichten tot actieve participatie en het maken van opdrachten (waarmee ze een bonuspunt voor het tentamen kunnen verdienen), en een werkgroepvariant waarbij deze verplichtingen niet gelden (de responsiecolleges), zie ook facet 7.

Studenten krijgen aan het einde van het eerste jaar schriftelijk een dringend studieadvies over het al dan niet voortzetten van de studie. Met ingang van studiejaar 2010-2011 zal het dringend advies als gevolg van universitair beleid worden vervangen door een bindend advies. Studenten die minder dan 40 EC in het eerste jaar halen of de propedeuse niet in twee jaar behalen, zullen dan een bindend afwijzend advies krijgen dat geldt voor alle door de faculteit aangeboden opleidingen voor de duur van twee jaar.

In het tweede semester van het eerste studiejaar is er volgens de zelfstudie expliciete aandacht voor de bachelorkeuze. Omdat de propedeuse van alle aangeboden bacheloropleidingen op een vak na gelijk is, kunnen studenten redelijk eenvoudig overstappen naar een andere opleiding.

De overgang van de bacheloropleiding naar de masteropleiding kent een ‘zachte knip’. Informatie over de eisen van de voorwaardelijke toelating tot de master wordt aangeboden via Nestor STIP, waarop studenten via een mededeling uitdrukkelijk gewezen worden. Uit de gesprekken van de commissie met de studenten is gebleken dat zij geen voorstander zijn van een ‘harde knip’.

De zelfstudie vermeldt dat vanwege het feit dat het schrijven van een scriptie kan leiden tot studievertraging, de faculteit in de masteropleidingen een apart begeleidingstraject voor de scriptie aanbiedt. Alle studenten die 180 EC hebben behaald in de bacheloropleiding krijgen automatisch toegang tot een nestorsite over de scriptie. Daarin is allerlei informatie over het schrijven van de scriptie gebundeld, en kunnen studenten samenvattingen van scripties inzien om zich zo beter op een scriptieonderwerp te oriënteren. Voorafgaand aan het schrijven van

de scriptie wordt een verplicht scriptiecollege aangeboden en organiseert de bibliotheek een aantal workshops die studenten moeten helpen een goede start met de scriptie te maken. Eenmaal begonnen aan de scriptie gaat in het studievoortgangstelsel Progress een teller lopen, waarbij studenten na verloop van tijd worden benaderd als de scriptie nog niet voltooid is. Studenten die problemen ondervinden bij het schrijven van de scriptie worden uitgenodigd voor het spreekuur van het 'Forum Scriptorum' bij de sectie Algemene Rechtswetenschap.

Informatievoorziening

De studiegids is online beschikbaar via STIP (studie-informatie en -procedures). Vakomschrijvingen en studieprogramma's zijn beschikbaar via de digitale catalogus OCASYS. STIP en Ocasys zijn beschikbaar via Nestor en via de website van de faculteit. De informatie van STIP en Ocasys wordt in het begin van het studiejaar ook aan studenten aangeboden op CD. In de zelfstudie wordt verwezen naar de enquête 'Honderd over de RUG 2009', waaruit blijkt dat 70% van de studenten vindt dat Nestor een belangrijke toegevoegde waarde heeft voor het onderwijs.

Tijdens het bezoek bevestigden studenten dat zij zeer tevreden zijn over de informatievoorziening. Alle informatie over de opleidingen is online beschikbaar en up to date. Studenten gaven daarnaast aan dat roosterwijzigingen op tijd kenbaar worden gemaakt.

De faculteit beschikt over een eigen *International Office*. Dit International Office is verantwoordelijk voor de organisatie en coördinatie van Engelstalige bachelor- en masteropleidingen en draagt zorg voor:

- de voorlichting en (studie)begeleiding van de rechtenstudenten in zowel de English stream International and European Law als in de vijf Engelstalige LLM-opleidingen;
- de toelating van beide groepen studenten tot de genoemde opleidingen;
- het ambtelijk secretarischap van de examencommissie, sectie internationaal, de opleidingscommissie voor de Engelstalige LLM-opleidingen en de Advisory Committee voor de English stream International and European Law;
- de verstrekking van de beurzen, van de verschillende beursprogramma's;
- de coördinatie van de Engelstalige programma's;
- het onderhouden van de contacten met de alumni van genoemde opleidingen (via een eigen website voor alumni en een vijfjaarlijkse conferentie in Groningen);
- het organiseren van sociale activiteiten voor de studenten van genoemde opleidingen.

De personeelsomvang van het facultaire International Office omvat 3,1 fte, voor zowel het uitwisselingsprogramma als de Engelstalige diplomaopleidingen. In verband met de toename van het aantal buitenlandse studenten en het aantal studenten dat verplicht een deel van de studie in het buitenland zal doen, wordt dit aantal binnenkort uitgebreid naar 4,1 fte.

Uit de gesprekken met de internationale studenten is gebleken dat zij zeer tevreden en enthousiast zijn over het International Office en haar medewerkers. Het International Office is volgens de studenten goed bereikbaar en zeer betrokken. Studenten informeerden de commissie dat het International Office zorgt voor geschikte werkruimte, en zelfs studenten afhaalt van het station als zij in Groningen arriveren. De periodieke reünies worden druk bezocht door studenten uit alle windstreken.

Oordeel

De commissie heeft geconstateerd dat alle te verwachten vormen van begeleiding op facultair of centraal niveau aanwezig zijn. De faculteit hanteert hierbij als uitgangspunt dat het initiatief voor contact met de studieadviseurs nadrukkelijk bij de student wordt gelegd. De commissie heeft vastgesteld dat studenten in het algemeen tevreden te zijn over de studiebegeleiding en studieadviesing die zij ontvangen. De commissie is positief over de begeleidingsstructuur tijdens de scriptiefase in de masteropleidingen, waarin niet alleen goede inhoudelijke begeleiding deel van uitmaakt, maar ook de voortgang wordt bewaakt.

De commissie spreekt haar waardering uit voor het International Office en de wijze waarop zij haar taken uitvoert. De internationale studenten zijn zeer enthousiast over de betrokkenheid en inzet van de medewerkers van het International Office, zowel voorafgaande als tijdens hun verblijf in Groningen. De commissie is er van overtuigd dat internationale studenten kunnen rekenen op een goede ontvangst in de stad en op de faculteit. De commissie komt daarom tot het oordeel 'goed' voor de opleidingen die internationale studenten aantrekken.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **goed**.

Oordeel over het onderwerp Voorzieningen

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Voorzieningen. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding European Law School luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding European Law School luidt het **voldoende**.

1.2.5. Interne kwaliteitszorg

F17: Evaluatie resultaten

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Beschrijving

Uit de zelfstudie blijkt dat het facultaire systeem van (systematische) kwaliteitszorg uit de volgende onderdelen bestaat:

- periodieke evaluatie van alle opleidingen (eens per accreditatieperiode);
- periodieke evaluatie van alle vakken;
- een notitie toetsbeleid, waarin het facultaire beleid wordt afgezet tegenover het universitaire beleid zoals omschreven in de RUG nota 'De toets doorstaan';
- systematische aandacht voor de verschillende klanttevredenheids-onderzoeken, zoals de Keuzegids Hoger Onderwijs, de Elsevier enquête, en de RUG studentenenquête 'Honderd over de RUG'.

De verschillende onderdelen van de facultaire kwaliteitszorg zijn in april 2010 vastgelegd in een facultair protocol conform het universitaire kwaliteitszorgprotocol. Ook in de facultaire nota toetsbeleid zijn verschillende bestaande beleidslijnen samengevoegd. De facultaire commissie Kwaliteitszorg adviseert het faculteitsbestuur en ondersteunt de directeur onderwijs bij de interne kwaliteitszorg. Zowel de portefeuillehouder onderwijs (de vice decaan) als de directeur onderwijs maken deel uit van deze commissie. Uit de gesprekken is gebleken dat de commissie Kwaliteitszorg gemiddeld vier keer per jaar bijeenkomt en thema's bespreekt als toetsbeleid, beoordeling afstuderen, academische vaardigheden. De notulen van de vergaderingen worden besproken in het faculteitsbestuur.

Alle opleidingen worden eens per accreditatiecyclus intern geëvalueerd. Inmiddels zijn zeven opleidingen geëvalueerd volgens het facultaire protocol. De resultaten van curriculumevaluaties worden besproken in de opleidingscommissies (OLC's) en het faculteitsbestuur. Aanpassingen worden meegenomen bij de jaarlijkse vaststelling van het onderwijsprogramma.

De vakevaluaties vinden op twee manieren plaats. Allereerst worden alle propedeusevakken jaarlijks geëvalueerd met een digitale standaardenquête. Daarnaast worden alle verplichte vakken, ook die uit de propedeuse, elke drie jaar geëvalueerd met een gedeeltelijk toegespitste schriftelijke enquête. Bij deze driejaarlijkse vakevaluatie vindt altijd een nabespreking plaats met docenten en studenten, ongeacht het resultaat van de evaluatie. Uit de inzage van de documentatie is gebleken dat hier gemiddeld twee studenten bij betrokken zijn. De zelfstudie stelt dat door deze arbeidsintensieve werkwijze, niet alle vakken jaarlijks geëvalueerd kunnen worden. Daarom wordt met ingang van studiejaar 2010-2011 bij alle vakken in de digitale leeromgeving een korte vragenlijst geplaatst met ruimte voor aanvullende op- of aanmerkingen.

De zelfstudie stelt dat de evaluatieresultaten van de vakken altijd worden teruggekoppeld naar de betreffende docenten, de opleidingscommissies, de vakgroepvoorzitters en faculteitsbestuur en faculteitsraad. De directeur onderwijs ziet toe op de uitvoering van de aanbevelingen. Tijdens het bezoek werd door student- en docentleden van de opleidingscommissies bevestigd dat zij de resultaten van de vakevaluaties ontvangen. De leden van de opleidingscommissie krijgen elk half jaar een boekje met daarin de rapporten van de vakevaluaties. Niet elke opleidingscommissie bespreekt deze resultaten systematisch. De docentleden geven aan dat dit komt doordat de evaluaties over het algemeen positief zijn.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat de opleidingen voldoen aan de in dit facet gestelde eisen. De kwaliteit van onderwijs wordt periodiek getoetst, waarbij de vakgroepen en de directeur onderwijs de uitkomsten actief volgen. De commissie adviseert de faculteit streefdoelen te formuleren, zodat de kwaliteitsverbetering van de opleidingen meer systematisch kan worden aangepakt.

De commissie heeft uit de gesprekken met studenten, docenten en OLC's geconcludeerd dat de evaluaties geformaliseerd en gestructureerd worden uitgevoerd. De directeur onderwijs heeft structureel zicht op de resultaten daarvan en onderneemt indien nodig actie. De commissie vindt het positief dat de vakevaluaties altijd worden afgesloten met nabespreking met docenten, studenten en de directeur onderwijs. Zij waardeert de mogelijkheid die studenten geboden wordt via Blackboard voor ieder vak een korte evaluatielijst in te vullen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F18: Maatregelen tot verbetering

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Beschrijving

In de zelfstudie worden verschillende voorbeelden van verbetermaatregelen genoemd. De vakevaluaties hebben geleid tot concrete aanpassingen in de literatuur, de vakomschrijving of de werkwijze van het vak. Dit type aanbevelingen wordt jaarlijks meegenomen bij de wijzigingen van het onderwijsprogramma. Dat is ook het moment waarop de OLC's kunnen toezien op de implementatie van aanpassingen. Studenten van de OLC's hebben bevestigd dat het onderwijsprogramma jaarlijks besproken wordt in de OLC's. Uit de gesprekken met studenten bleek dat studenten er niet altijd zicht op hebben wat er met de inbreng van de studenten gedaan wordt.

Curriculumevaluaties geven vaker dan vakevaluaties aanleiding tot ingrijpende maatregelen in het onderwijsprogramma. De zelfstudie noemt hierbij als voorbeelden de aanpassingen in het curriculum van de bacheloropleiding Recht en Bestuur, de invoering van meer schrijfoopdrachten in de bacheloropleiding Notarieel Recht en de toegenomen aandacht voor het scriptietraject in alle masteropleidingen. Ook dergelijke wijzigingen worden geïmplementeerd bij de jaarlijkse vaststelling van het onderwijsprogramma.

In de zelfstudie is het volgende overzicht van faculteitsbrede verbeteringen opgenomen:

1. Rendementsgegevens in combinatie met onderwijskundige overwegingen hebben geleid tot extra aandacht voor studievaardigheden in het propedeuseonderwijs:
 - a. studiestartgroepen in het eerste semester;
 - b. werkgroepplus-onderwijs in het tweede semester.
2. Uit tevredenheidsonderzoek is gebleken dat de ontwikkeling van academische vaardigheden van de opleidingen als een zwak punt wordt ervaren. Daarom is er nu meer aandacht voor academische vaardigheden in de diverse opleidingen, wat onder andere blijkt uit:
 - a. een aanvulling van de studentenrechtbank met de opdracht om zelf een casus te ontwikkelen;
 - b. de toegenomen aandacht voor het schrijfonderwijs bij Notarieel Recht en bij het scriptieproces van alle opleidingen;
 - c. meer aandacht voor onderzoeksvaardigheden via workshops op dit terrein georganiseerd door de vakbibliotheek en toegespitst op de verschillende fases van de studie;
 - d. het uitvoeren van het project Academische Vaardigheden, waarin de vaardighedenlijn door de gehele opleiding onder de loep wordt genomen. Dit project loopt nog.
 - e. de invoering van de vakken practicum internationaal recht en practicum Europees Recht in het tweede studiejaar van de opleiding internationaal en Europees recht.
3. Curriculumevaluaties hebben vaak aanleiding gegeven tot programmatische aanpassingen in de opleiding, hetgeen de afgelopen periode gebeurd is bij de opleidingen notarieel recht, internationaal en Europees recht, en recht en bestuur. Aanpassingen bij de Engelstalige opleidingen zijn in voorbereiding.
4. Vakevaluaties in combinatie met slaagpercentages hebben aanleiding gegeven tot rendementsverhogende maatregelen bij zogenaamde 'struikelvakken'. Concrete voorbeelden zijn Handelsrecht A, Europees Recht, Belastingrecht 1, en Goederenrecht CS, waar werkgroeponderwijs is ingevoerd.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen voldoen aan het criterium dat geldt voor dit facet. De commissie heeft vastgesteld dat de resultaten van de verschillende evaluaties leiden tot concrete verbetermaatregelen wanneer daartoe aanleiding is. Ze heeft kennisgenomen van de verschillende voorbeelden van maatregelen die zijn genomen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren, zoals de invoering van de studiestartgroepen en het werkgroeponderwijs.

De commissie is van mening dat er wordt geluisterd naar de punten die de opleidingscommissies inbrengen op basis van signalen die ze ontvangt. De commissie is echter van mening dat de terugkoppeling over de genomen maatregelen richting de opleidingscommissies en richting de studenten beter kan.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F19: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Beschrijving

De directeur onderwijs is namens het faculteitsbestuur belast met de nadere regeling van het onderwijs en de examens, waaronder de interne kwaliteitszorg. Hij overlegt daartoe met de leiding van de bij een opleiding betrokken vakgroepen en adviseert het faculteitsbestuur over het systeem van interne kwaliteitszorg. Gegeven de samenstelling van de opleiding wordt de directeur onderwijs met betrekking tot de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid bijgestaan door een bijzondere functionaris kwaliteitszorg.

Docenten en studenten zijn op diverse manieren betrokken bij de interne kwaliteitszorg. Beide zijn afgevaardigd in de facultaire commissie Kwaliteitszorg en de opleidingscommissies. Daarnaast zijn de individuele docenten verantwoordelijk voor de kwaliteit van de door hen verzorgde vakken.

Uit de gesprekken van de commissie met docenten is gebleken dat het vaardigheden onderwijs één van de thema's van de commissie Kwaliteitszorg is. Overwogen wordt faculteitsbreed een vaardighedenportfolio in te voeren. In de commissie Kwaliteitszorg wordt onder andere gesproken over de wijze waarop iets dergelijks geïmplementeerd zou moeten worden.

In de opleidingscommissies bespreken docenten en studenten het onderwijs en de examens. De opleidingscommissies brengen advies uit over de Onderwijs- en Examenregeling, de daarop gebaseerde nadere regelingen en de uitvoering van deze regelingen. Daarnaast brengen zij desgevraagd of op eigen initiatief advies uit aan de directeur onderwijs of aan het faculteitsbestuur over het onderwijs van de opleidingen. De resultaten van de evaluaties zijn inzichtelijk voor studenten van de opleidingscommissies, niet voor de andere studenten.

Uit de gesprekken met de studenten van de opleidingscommissies blijkt dat er verschillen zijn tussen de diverse opleidingscommissies. Een aantal opleidingscommissies heeft nauwe relaties met de (meestal actieve) studievereniging van de betreffende opleidingen. Dit zorgt ervoor dat de contacten met de achterban van de studenten vrij goed georganiseerd zijn. Voor andere opleidingscommissies geldt dat de studievereniging niet betrokken is. Dan zijn de contacten met de achterban afhankelijk van de contacten van de studentleden van de opleidingscommissie. Om de informatie over en voor de studentleden te verbeteren wordt een facultair boekje opgesteld over de taken en verantwoordelijkheden van de opleidingscommissies. Daarnaast zal het studentlid van het faculteitsbestuur een rol gaan spelen in de training van de studentleden van de opleidingscommissies.

De faculteit onderhoudt door middel van periodieke onderzoeken en bijeenkomsten contact met alumni. In de facultaire alumnimonitor wordt aan hen onder meer voorgelegd in hoeverre de door de faculteit verzorgde opleidingen afgestemd zijn op de eisen en behoeften van de beroepspraktijk. Uit de gesprekken met de alumni blijkt dat zij via de mail gevraagd

worden mee te doen aan enquêtes en een tijdschrift van de faculteit ontvangen. Directe betrokkenheid bij kwaliteitszorg is nog niet aan de orde.

Het contact met het afnemend beroepenveld wordt onderhouden door periodiek overleg met vertegenwoordigers van beroepsorganisaties of grote werkgevers in de sectoren waar de alumni werkzaam zijn. Dit periodiek overleg kan ertoe leiden dat het curriculum van een opleiding wordt aangepast zodat de eindkwalificaties beter aansluiten op de beroepspraktijk. Betrokkenheid van het beroepenveld wordt volgens de verschillende opleidingen ook gegarandeerd doordat veel docenten deels werkzaam zijn in de beroepspraktijk.

Oordeel

De commissie is van mening dat de opleiding voldoet aan het criterium dat geldt voor dit facet. Op basis van de gesprekken die zijn gevoerd met studenten en docenten heeft de commissie vastgesteld dat voor alle opleidingen geldt dat medewerkers en studenten betrokken zijn bij de kwaliteitszorg van hun opleiding. Niet alleen zijn de studentleden actief in de OLC's, ook nemen zij deel aan evaluatiegesprekken en zijn zij afgevaardigd in de facultaire commissie Kwaliteitszorg. De commissie waardeert de inzet en betrokkenheid van de onderwijsdirecteur bij de kwaliteit en de organisatie van het onderwijs.

De commissie constateert dat de OLC's vooral reactief te werk gaan. De commissie heeft vastgesteld dat de betrokkenheid van een actieve studievereniging bij de OLC, de studentvertegenwoordiging ten goede komt. De commissie adviseert studenten van de overige OLC's meer activiteiten te ontplooiën om te weten te komen wat er in hun achterban leeft. De commissie waardeert het dat de faculteit de OLC's beter wil toerusten op haar taken. De OLC's hebben een eigen email adres gekregen en er wordt een facultair boekje opgesteld over de taken en verantwoordelijkheden (inclusief praktische zaken) van de OLC. Daarnaast zullen de studentleden trainingen volgen op dit gebied.

Wat betreft de betrokkenheid van alumni en het beroepenveld bij de interne kwaliteitszorg ziet de commissie mogelijkheden voor verbetering.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding European Law School luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding European Law School luidt het **voldoende**.

1.2.6. Resultaten

F20: Gerealiseerd niveau

De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Beschrijving

De zelfstudie stelt dat studenten met het afsluitende onderdeel van de bachelor- en masteropleidingen kunnen laten zien dat zij de eindkwalificaties van de opleiding hebben behaald. De bacheloropleidingen worden op verschillende manieren afgesloten, met de studentenrechtbank, een scriptie of een stage. De masteropleidingen worden allemaal met scriptie afgerond.

Afsluiting bacheloropleidingen

De bacheloropleidingen *Fiscaal Recht, Rechtsgeleerdheid, en Recht en ICT* worden afgesloten met de Studentenrechtbank (10 EC). De student moet hierbij laten zien dat hij aan alle eindkwalificaties van de opleiding voldoet. De toetsing vindt plaats door middel van de bibliotheektoets, drie schrijfoopdrachten en de openbare eindsitting.

De bibliotheektoets is gericht op het verder verdiepen van de vaardigheden met betrekking tot het verzamelen, ordenen en interpreteren van wetenschappelijk materiaal (bronnen, literatuur, jurisprudentie, databestanden). De zoekopdracht staat in Nestor en moet worden gemaakt in de instructiezaal van de bibliotheek. De opdracht wordt beoordeeld door een medewerker van de bibliotheek.

Bij de eerste schrijfoopdracht schrijven studenten op basis van zelfstandig onderzoek een wetenschappelijk essay over de rechtsvragen die partijen in een opgekregen casus verdeeld houdt. Deze opdracht wordt beoordeeld aan de hand van een lijst met criteria. De tweede schrijfoopdracht is een pleitnota. De precieze invulling hangt af van de rol van een student in de Studentenrechtbank: advocaat, officier van justitie of rechter. Bij de beoordeling van de tweede opdracht wordt gelet op de overtuigingskracht. Bij de derde schrijfoopdracht moet de student een nieuwe casus opstellen waarbij de juridische geschilpunten worden behandeld. In de eindsitting wordt de presentatievaardigheid getoetst.

Uit de gesprekken met de docenten is gebleken dat studenten bij de derde opdracht in groepjes van twee een casus schrijven die het volgende jaar gebruikt kan worden. Ze krijgen hiervoor input van de docent en worden hierbij ook begeleid. Vervolgens schrijven studenten individueel een essay met een mogelijke oplossing voor de eigen opgestelde casus. De geschreven stukken worden beoordeeld door de schrijfvaardigheiddocent.

Alumni *Fiscaal Recht*, *Rechtsgeleerdheid* en *Recht & ICT* hebben in het gesprek met de commissie aangegeven enthousiast te zijn over de studentenrechtbank. De studentenrechtbank is volgens hen een goede aanvulling op de opleiding en laat de relatie met de beroepspraktijk zien. Ook brengt de studentenrechtbank vrij veel werk met zich mee voor de studenten. De inhoudelijkheid van de studentenrechtbank is afhankelijk van de casus die gebruikt wordt.

De bacheloropleiding *European Law School* wordt afgesloten met een bachelorscriptie (10 EC). In de scriptie moet de student laten zien dat hij (in overleg met de scriptiebegeleider) een concreet afgebakende wetenschappelijke vraagstelling op het terrein van de juridische studie kan formuleren en dat hij een onderzoek kan opzetten en uitwerken, conclusies en verdedigbare oplossingen logisch en helder kan formuleren (in relatie tot de onderzoeksvraag). De scriptie behandelt een juridisch vraagstuk op het gebied van het privaatrecht, het bedrijfsrecht (met in begrip van het arbeidsrecht) of het Europees recht. Aan het eind van het eerste semester in het derde studiejaar (voor het verplichte verblijf in het buitenland) oriënteren studenten zich op een scriptieonderwerp. Het definitieve onderwerp, de onderzoeksvraag en de opbouw van de scriptie worden vastgesteld in overleg met de scriptiebegeleider. De zelfstudie stelt dat het feitelijke schrijven van de scriptie meestal plaatsvindt na afronding van het verblijf in het buitenland. In de scriptie moet in ieder geval aandacht worden besteed aan de internationale aspecten van het gekozen onderwerp. De beoordelingscriteria zijn opgenomen in het Scriptiereglement.

De bacheloropleiding *Internationaal en Europees Recht* wordt afgesloten met het interdisciplinair onderzoekscolloquium (10 EC). Hierbij worden zowel de academische inhoud en vaardigheden als de beheersing van de Engelse taal getoetst. Het colloquium bestaat uit een schriftelijk werkstuk, een mondelinge presentatie en een discussie naar aanleiding van de presentatie. Ter voorbereiding op het schriftelijke werkstuk volgen de studenten een aantal introducerende hoorcolleges waarbij verschillende aspecten van wetenschappelijk onderzoek en de praktijkervaring van betrokken docenten aan de orde komen. Daarna kiezen studenten zelf een onderwerp en worden op basis daarvan ingedeeld bij een begeleidend docent. Vervolgens schrijven de studenten een korte opzet, een schrijfplan en een bibliografie. Dit wordt besproken met de begeleidende docent. De eerste versie wordt besproken met de begeleidende docent en de docent Engels. De definitieve versie wordt beoordeeld door de begeleidende docent en de docent Engels. Op basis van het schriftelijk werkstuk, de mondelinge presentatie en de discussie worden afzonderlijke eindcijfers vastgesteld voor het inhoudelijk gedeelte en voor het Engels.

De bacheloropleiding *Notarieel Recht* wordt afgesloten met het seminaar *Notariële Capita Selecta I* (10 EC). Hierbij maakt de student tien schrijfopdrachten. De opdrachten zijn verschillend qua vorm en inhoud. Tijdens verplichte colleges worden gedurende tien weken de opdrachten besproken. Studenten werken in groepjes van twee of drie aan de opdrachten. Het eindcijfer is het gemiddelde resultaat van de wekelijkse opdrachten.

De bacheloropleiding *Recht en Bestuur* wordt afgesloten met een afsluitende stage (17 EC). De stage wordt afgerond met een stageverslag en een presentatie. Het stageverslag biedt inzicht in de werkzaamheden tijdens de stage en dat wat de student tijdens de stage geleerd heeft. Het

verslag gaat ook in op de inrichting en werking van de stageorganisatie. En omvat een bestuurskundige beschouwing over een thema dat vooraf is afgesproken, bijvoorbeeld een analyse van een aspect van de organisatie of van het beleid. Het verslag moet zowel door de stagebegeleider als door de externe begeleider positief beoordeeld worden. Ter afsluiting van de opleiding geeft de student een presentatie over de stage aan medestudenten en docenten Recht en bestuur. Deze bijeenkomst wordt georganiseerd door de sectie Recht en bestuur, in samenwerking met de studievereniging Dorknoper. Na de presentatie vindt een discussie plaats.

Masterscriptie

De masteropleidingen worden afgesloten met een scriptie van 18 EC. Met de scriptie toont de student dat hij zelfstandig een wetenschappelijke vraagstelling kan formuleren, een onderzoek kan opzetten en uitvoeren, conclusies kan formuleren en verdedigbare oplossingen kan formuleren. In het scriptiereglement worden de richtlijnen voor het voorbereiden, schrijven en beoordelen van de scriptie weergegeven.

De masterscriptie wordt beoordeeld op aspecten als inhoud, argumentatie, structuur en opbouw, begrijpelijkheid en aantrekkelijkheid taalgebruik, correctheid taalgebruik, zelfstandigheid in het onderzoek, originaliteit van het onderzoek en beheersing (specifieke) onderzoeksvaardigheden. Hiervoor is een beoordelingsformulier beschikbaar. De scriptie wordt in principe alleen door de begeleidende docent beoordeeld. De begeleidende docent kan zelf beslissen of hij het oordeel van een tweede beoordelaar inroept. Het eindcijfer wordt pas afgegeven als de student de samenvatting van zijn scriptie in het Nestorvak Scriptie heeft geplaatst. Uit de gesprekken met docenten is gebleken dat bij beoordelingen hoger dan een acht of rond de zes een tweede beoordelaar wordt ingeschakeld. Uit de gesprekken met de docenten en studenten is eveneens gebleken dat het beoordelingsformulier niet structureel wordt gebruikt. Docenten Recht en ICT hebben aangegeven dat er altijd een lezing van alle afstudeerscripties door een tweede docent plaatsvindt. Ook bij de opleiding Recht en Bestuur wordt standaard een tweede beoordelaar ingezet.

Uit de zelfstudie blijkt dat afgestudeerde masterstudenten in uiteenlopende beroepen bij verschillende organisatie werkzaam zijn. Afgestudeerden van de masteropleiding *Nederlands recht* komen bijvoorbeeld terecht in de togaberoepen maar ook bij juridische functies bij bedrijven of overheden. Fiscaal juristen vervullen vaak functies bij belastingadviesbureaus en accountantskantoren. Afgestudeerden van de masteropleiding *Internationaal en Europees recht* komen bijvoorbeeld terecht bij nationale of internationale overheid, (inter)nationale niet-gouvernementele organisaties en soms in het bedrijfsleven. Ondanks dat de alumni ook diverse verbeterpunten aandragen zijn ze over het algemeen tevreden over het onderwijs dat ze genoten hebben en de mate waarin zij door de opleiding voorbereid zijn op de beroepspraktijk.

Voorafgaande aan het bezoek aan de opleidingen heeft de commissie een selectie van de bachelorproducten en masterscripties bestudeerd, met uiteenlopende oordelen. De commissie heeft van elke opleiding ten minste twee scripties of andersoortige producten gelezen.

Oordeel

De commissie stelt vast dat het niveau en de kwaliteit van de afstudeerproducten van zowel de bachelor- als de masteropleidingen voldoende zijn. De bestudeerde afstudeerproducten laten zien dat de studenten beschikken over kennis en inzicht die van afgestudeerde bachelor- en masterstudenten mag worden verwacht. Ook laten de afstudeerproducten zien dat de studenten beschikken over de vereiste onderzoeksvaardigheden.

Bacheloropleidingen

In de gezamenlijke bespreking van de afsluitende producten (van de Studentenrechtbank) van de bacheloropleidingen *Rechtsgeleerdheid*, *Recht en ICT en Fiscaal Recht* is de commissie tot het oordeel gekomen dat deze van voldoende niveau zijn. In bijna alle door de commissie bestudeerde essays is sprake van een duidelijke probleemstelling en duidelijke structuur. In alle essays wordt gebruik gemaakt van relevante literatuur; het aantal verwijzingen is echter soms wat beperkt.

Ook de stageverslagen van de opleiding *Recht en Bestuur* en de afstudeerproducten van de bacheloropleidingen *Notarieel recht* en *Internationaal en Europees Recht*, zijn van voldoende niveau. Uit de beoordelingen van de Opdrachten Notariële Capita Selecta van de bacheloropleiding *Notarieel Recht* blijkt dat de opdrachten niet alleen op inhoud maar ook op taal en stijl beoordeeld worden.

Voor de scripties van de bacheloropleiding *European Law School* geldt dat de commissie voorafgaand aan het bezoek één scriptie heeft ontvangen die volgens de commissie niet aan de eisen voldoet en met een onvoldoende beoordeeld had moeten worden. Deze scriptie kende onder andere geen duidelijke probleemstelling, de gekozen werkwijze was niet verantwoord en de literatuurlijst ontbrak. De commissie heeft daarom tijdens het bezoek twee extra scripties opgevraagd en bestudeerd. Deze scripties voldoen volgens de commissie wel aan de eisen die aan een bachelorscriptie gesteld kunnen worden.

Masteropleidingen

De commissie kon zich vinden in de beoordelingen van de masterscripties. De cijfers die de commissieleden hebben toegekend aan de scripties komen overeen met de cijfers van de scriptiebegeleiders. De scripties kennen over het algemeen een duidelijke probleemstelling en zijn logisch en consistent opgebouwd. Ook wordt de gekozen werkwijze verantwoord en volgen de conclusies voort uit het gepresenteerde materiaal. Ook het taalgebruik is in de meeste gevallen goed.

De commissie adviseert de opleidingen bij de beoordeling van de masterscripties het gebruik van het beschikbare beoordelingsformulier verplicht te stellen. Dit verhoogt de transparantie naar de studenten over de tot standkoming van het cijfer. Daarnaast adviseert ze de faculteit om de masterscripties door een tweede beoordelaar te laten lezen en beoordelen. Hiermee wordt de objectiviteit van de beoordeling vergroot. De laatste aanbeveling betreft het invoeren van een verdediging bij de masterscriptie (zie ook facet 11). Uit de gesprekken met studenten is gebleken dat zij hier positief tegenover staan.

Alumni

De commissie heeft vastgesteld dat alumni tevreden zijn over het door hen bereikte niveau en dat zij goed voorbereid zijn op de arbeidsmarkt. Alumni gaven wel aan dat zij over meer schriftelijke en mondelinge vaardigheden zouden willen beschikken.

Gezien bovenstaande afwegingen, beoordeelt de commissie het realiserde eindniveau van alle gevisiteerde opleidingen met een voldoende.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F21: Onderwijsrendement

Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen. Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

In 2008 heeft de faculteit de volgende streefcijfers voor de bacheloropleidingen geformuleerd:

1. rendementsverbetering van de propedeuse van 25% naar 30% propedeuse behaald in een jaar en 60% propedeuse behaald in twee jaar. Daarbij ook een stijging van het gemiddeld aantal behaalde EC's in het 1e jaar van 40 EC naar 50 EC;
2. rendementsverbetering van de bachelor:
 - gemiddelde aantal EC's behaald na drie jaar van 120 naar 140 EC;
 - na vier jaar bachelor gehaald: van 28% naar 35% van het startcohort;
 - na vijf jaar bachelor gehaald van 44% naar 54% van het startcohort.

In het najaar van 2010 zijn deze streefcijfers, als gevolg van de invoering van het Bindend Studieadvies, aangepast. In 2015 moet 80% van de herinschrijvers de propedeuse in twee jaar halen. En moet 60% in vier jaar de bachelor hebben gehaald (mits de rechtenopleiding hun hoofdstudie is en niet een tweede studie naast een opleiding aan een andere faculteit).

De zelfstudies merken op dat het niet mogelijk is om per opleiding het propedeuse- en bachelorrendement weer te geven omdat studenten gedurende het hele eerste jaar kunnen switchen van opleiding. Uit de zelfstudies blijkt dat de propedeuse- en bachelorrendementen niet gehaald worden. De propedeuserendementen laten echter wel een stijgende lijn zien. In de zelfstudie wordt opgemerkt dat de invoering van de studiestartgroepen en het werkgroepplus onderwijs langzaam haar vruchten begint af te werpen. Ook verwacht de faculteit dat de invoering van het BSA in studiejaar 2010 – 2011 een positief effect zal hebben op het rendement.

De faculteit geeft in de zelfstudie aan veel waarde te hechten aan streefcijfers voor studenten die hun propedeuse hebben behaald. Dit komt volgens de faculteit doordat voor rechtenopleidingen vaak gekozen wordt zonder dat studenten eerst een afgewogen studiekeuze hebben gemaakt. De faculteit heeft als uitgangspunt dat van alle studenten die de propedeuse behaald hebben verwacht mag worden dat 80% het masterdiploma haalt. Dit percentage wordt faculteitsbreed gerealiseerd.

Masteropleidingen

Er zijn geen streefcijfers voor de masteropleidingen geformuleerd. De faculteit heeft daarom gekeken naar de streefcijfers van de andere faculteiten binnen de RUG en vergelijkt haar

masteropleidingen met een streefcijfer van 50% in één jaar en 90% in de jaren daarna. De masteropleiding Fiscaal Recht behaalt als enige opleiding het streefcijfer in een jaar (cohort 2008). Het streefcijfer voor de jaren erna wordt uitsluitend door de opleiding European Law School gerealiseerd (cohort 2008). Het gemiddelde percentage studenten dat de masteropleiding in 2 jaar behaalt ligt tussen de 58% (masteropleiding Nederlands recht) en 100% (masteropleiding European Law School). Het gemiddelde percentage studenten dat de opleiding na 2 jaar afrondt varieert van 85% (masteropleidingen Internationaal en Europees recht en Nederlands recht) tot 97% (masteropleiding Recht en Bestuur).

De zelfstudie stelt dat voor de afronding van de masteropleiding de afronding van de scriptie van belang is. De faculteit zet verschillende instrumenten in om de studenten te begeleiden in het afstudeerproces, zoals het scriptievoorbereidingstraject, het Forum Scriptorum en de reguliere begeleiding die studenten tijdens het schrijven van de scriptie ontvangen van de begeleidende docent (zie ook facet 20).

De studenten waar de commissie mee gesproken heeft, zijn geen van allen voorstander van de invoering van de harde knip.

Oordeel

De commissie heeft geconstateerd dat bacheloropleidingen de gestelde streefcijfers niet halen, maar dat de rendementen een stijgende lijn vertonen en dat het onderwerp een punt van aandacht is binnen de faculteit. De commissie ziet dat de invoering van de studiestartgroepen en het werkgroeponderwijs bijdragen aan het verbeteren van het bachelorrendement. Daarnaast verwacht ze dat de invoering van het bindend studieadvies in studiejaar 2010 – 2011 ook de rendementen van de bacheloropleidingen zullen verhogen.

De commissie stelt vast dat voor de masteropleidingen geen officiële streefcijfers zijn geformuleerd. De faculteit vergelijkt de eigen resultaten met de streefcijfers die door andere faculteiten binnen de RUG gehanteerd worden. Hieruit blijkt dat de masteropleidingen deze streefcijfers niet realiseren. De commissie is echter van mening dat de faculteit voldoende maatregelen neemt om studenten in met name het afstudeerproces te begeleiden, zoals het verplichte scriptievoorbereidingstraject en het facultatieve aanbod van het Forum Scriptorum. De commissie verwacht ook dat de recente aanscherping van de doorstroomeisen (zie ook facet 8) ertoe zal leiden dat masterstudenten hun opleiding eerder afronden.

De commissie verwacht dat invoering van de harde knip, hoe impopulair ook onder studenten, de rendementen zal verhogen doordat studenten zich tijdens de masteropleiding niet meer hoeven bezighouden met vakken uit de bachelorfase.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Nederlands recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en bestuur: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht & ICT: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding European Law School: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Resultaten

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het voldoende, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding European Law School luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en bestuur luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Internationaal en Europees recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht & ICT luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding European Law School luidt het **voldoende**.

Samenvatting van de oordelen van de commissie

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Recht en bestuur

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Goed
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Recht en bestuur

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Recht en bestuur* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Fiscaal recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Fiscaal recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Fiscaal recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Notarieel recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Goed
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Notarieel recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Notarieel recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Goed
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Internationaal en Europees recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Recht & ICT

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Goed
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Recht & ICT

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Recht & ICT* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding European Law School

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding European Law School

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding European Law School* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Nederlands recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Nederlands recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De masteropleiding Nederlands recht voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Recht en bestuur

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Recht en bestuur

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Recht en bestuur* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Fiscaal recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Fiscaal recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Fiscaal recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Notarieel recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Goed
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Notarieel recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Notarieel recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Goed
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Internationaal en Europees recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Internationaal en Europees recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Recht & ICT

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Goed
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Recht & ICT

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Recht & ICT* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding European Law School

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Onvoldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Goed
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding European Law School

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding European Law School* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

2. Rapport over de masteropleidingen European Law, International and Comparative Private Law, International Economic and Business Law en International Law and the Law of International Organisations van de Rijksuniversiteit Groningen

Administratieve gegevens

Masteropleiding European Law

Naam opleiding: European Law
CROHO-nummer: 60602
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 25 juli 2012

Masteropleiding International and Comparative Private Law

Naam opleiding: International and Comparative Private Law
CROHO-nummer: 60603
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 25 juli 2012

Masteropleiding International Economic and Business Law

Naam opleiding: International Economic and Business Law
CROHO-nummer: 60604
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 25 juli 2012

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations

Naam opleiding: International Law and the Law of International Organisations
CROHO-nummer: 60605
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC

Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Groningen
Einddatum accreditatie: 25 juli 2012

Het bezoek van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 18, 19, 20 en 21 oktober 2010.

2.0. Structuur en organisatie van de faculteit

De Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) biedt zeven bacheloropleidingen en dertien masteropleidingen aan. In dit rapport wordt de beoordeling van de vier Engelstalige opleidingen beschreven. De beoordeling van zeven bacheloropleidingen en zeven verwante masteropleidingen wordt in een ander rapport beschreven. De overige drie opleidingen worden niet beoordeeld. De faculteit bestaat uit acht vakgroepen waarbinnen het wetenschappelijk personeel (en het ondersteunend personeel van de vakgroep) werkzaam is:

- Algemene Rechtswetenschap en Rechtsgeschiedenis;
- Belastingrecht en Rechtseconomie;
- Bestuursrecht en Bestuurskunde;
- Bedrijfsrecht, Europees Recht en Internationaal Privaatrecht;
- Privaatrecht en Notarieel Recht;
- Rechtstheorie;
- Staatsrecht en Internationaal Recht;
- Strafrecht en Criminologie.

Het hoogste gezag in de faculteit berust bij het faculteitsbestuur. Het faculteitsbestuur stelt de onderwijsprogramma's vast, gehoord de vakgroepen, de opleidingscommissies en de faculteitsraad. Het faculteitsbestuur bestaat uit de decaan, de vicedecaan en de portefeuillehouder middelen. Een student is adviserend lid van het faculteitsbestuur. Binnen het bestuur is de portefeuillehouder onderwijs (vice decaan) in het bijzonder verantwoordelijk voor het onderwijs. De faculteitsraad is het hoogste medezeggenschapsorgaan binnen de faculteit. De faculteitsraad bestaat uit negen personeelsleden en negen studentleden.

De coördinatie van de programmering, de organisatie en de uitvoering van het onderwijs berust bij de directeur onderwijs. De directeur onderwijs is verantwoording verschuldigd aan het faculteitsbestuur, in het bijzonder de portefeuillehouder onderwijs, en wordt bijgestaan door de dienst Onderwijs en Studiebegeleiding (DOS). De programmering, organisatie en uitvoering van het onderwijs vindt plaats in nauw overleg met de betrokken vakgroepen.

Iedere vakgroep heeft een vakgroepvoorzitter. Deze is per definitie een hoogleraar en is verantwoordelijk voor de inhoudelijke invulling en kwalitatieve ontwikkeling van de vakgebieden. Daarnaast bewaakt de hoogleraar de kwalitatieve en kwantitatieve samenstelling van de staf en voert het facultaire personeelsbeleid uit op vakgroepniveau. Inhoudelijk berust de verantwoordelijkheid van het onderwijs bij de hoogleraren op het desbetreffende vakgebied.

Er zijn diverse facultaire ondersteunende diensten, zoals het Faculteitsbureau en de dienst Onderwijs en Studiebegeleiding. Overige diensten zoals het Financieel Administratief

Centrum, de afdeling Personeel & Organisatie en de Gemeenschappelijke Interne Dienst zijn gemeenschappelijke diensten van de Faculteit Rechtsgeleerdheid en de Faculteit der Letteren. De vakbibliotheek Rechtsgeleerdheid is, net als ICT-ondersteuning, onderdeel geworden van de centrale universitaire organisatie. In 2010 beschikte de Faculteit Rechtsgeleerdheid over 119,8 fte aan wetenschappelijk personeel.

De vier masteropleidingen beschreven in dit rapport zijn Engelstalige masteropleidingen. De opleidingen trekken vooral internationale studenten aan.

2.1. Het beoordelingskader

2.1.1. Doelstellingen opleiding

F1: Domeinspecifieke eisen

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en de beroepspraktijk gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk).

Beschrijving

De Faculteit Rechtsgeleerdheid heeft bij de invoering van de bachelor-master structuur in 2003 de eindkwalificaties van de masteropleidingen vastgesteld. In 2006 zijn in het kader van het project Academische Vaardigheden de eindkwalificaties geëvalueerd en waar nodig aangescherpt, mede in het licht van de Dublin-descriptoren. In januari 2010 is op basis van het door het disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid opgestelde domeinspecifieke referentiekader, een aantal impliciete kwalificaties in de eindkwalificaties geëxpliciteerd.

Er wordt onderscheid gemaakt in eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht, vaardigheden en attitude en studie- en beroepsoriëntatie. De eindkwalificaties inzake kennis en inzicht zijn verschillend voor de vier masteropleidingen. De eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude en studie- en beroepsoriëntatie zijn voor alle masteropleidingen hetzelfde. De eindkwalificaties zijn per opleiding uitgewerkt in kernthema's. De eindkwalificaties van de masteropleidingen zijn opgenomen in bijlage D.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de masteropleidingen vergeleken met het domeinspecifiek referentiekader dat is vastgesteld in het kader van de evaluatie van de opleidingen Rechtsgeleerdheid. De commissie heeft vastgesteld dat deze eisen voldoende herkenbaar terugkeren in de eindkwalificaties van de opleidingen.

De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht gaan in op grondige kennis van en inzicht in het de belangrijkste aspecten van het betreffende rechtsgebied. De commissie heeft vastgesteld dat een belangrijk deel van de eindkwalificaties van de masteropleidingen inzake vaardigheden en attitude elkaar overlappen. De commissie heeft vastgesteld dat ook deze eindkwalificaties voldoende overeenkomen met de eindtermen in het referentiekader.

De commissie heeft vastgesteld dat voor alle opleidingen eindkwalificaties zijn geformuleerd op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie. Op basis van de bestudering van de curricula heeft de commissie echter ook vastgesteld dat deze eindkwalificaties slechts in beperkte mate in de programma's terugkeren. De commissie is van mening dat de formulering van deze eindkwalificaties breed is, waardoor ze lastig te toetsen zijn en de feitelijke invulling ervan in

het programma onvoldoende uit de verf komt. De commissie adviseert de faculteit om deze eindkwalificaties als algemene doelstellingen te formuleren.

De commissie komt op grond van bovenstaande tot het oordeel dat de masteropleidingen voldoen aan eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk daaraan worden gesteld.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F2: Niveau: Bachelor en Master

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een Bachelor of een Master.

Beschrijving

In de zelfstudies worden de eindkwalificaties van de opleidingen Rechtsgeleerdheid gekoppeld aan de Dublin-descriptoren. In tabel 1 wordt weergegeven welke verbanden de zelfstudies leggen tussen de Dublin-descriptoren en de in bijlage D weergegeven eindkwalificaties. De cijfer-letter combinatie correspondeert met de eindkwalificaties per opleiding zoals beschreven in F1.

Tabel 1. Masteropleidingen

Dublin-descriptor	European Law	International and Comparative Law	International Economic and Business Law	International Law and the Law of International Organizations
Kennis en inzicht	A1, A2, A3	A1, A2, A3	A1, A2	A1, A2, A3
Toepassen kennis en inzicht	B1, B2	B1, B2	B1, B2	B1, B2
Oordeelsvorming	B1, B2, B3	B1, B2, B3	B1, B2, B3	B1, B2, B3
Communicatie	B3, B4	B3, B4	B3, B4	B3, B4
Leervaardigheden	B1, C1, C2	B1, C1, C2	B1, C1, C2	B1, C1, C2

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de vier masteropleidingen bestudeerd. Zij heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties in voldoende mate aansluiten bij de Dublin-descriptoren en kan zich vinden in de relatie tussen de eindkwalificaties en de Dublin-descriptoren zoals die in de zelfstudies worden uitgewerkt. Afgestudeerde masterstudenten beschikken over grondige kennis van en inzicht in het betreffende rechtsgebied. Daarnaast weerspiegelen de eindkwalificaties van de masteropleidingen de (toenemende) zelfstandigheid die van masterstudenten wordt verwacht, zoals het zelfstandig informatie kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen om een complex vraagstuk op te lossen. Ook wordt van masterstudenten verwacht dat zij zelfstandig juridische wetenschappelijk onderzoek kunnen uitvoeren. De commissie is daarom van oordeel dat de eindkwalificaties van de opleidingen voldoen aan het criterium dat betrekking heeft op het niveau.

De commissie merkt hierbij wel op dat de eindkwalificaties op het gebied van Studie- en Beroepsoriëntatie (C1 en C2 in de masteropleidingen) een wat beperkte invulling van de

Dublin-descriptor inzake leervaardigheden zijn. De commissie is van mening dat de formulering van deze eindkwalificaties te breed is en adviseert de faculteit om deze te formuleren als algemene doelstellingen (zie F1).

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F3: Oriëntatie WO:

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de volgende beschrijvingen van een Bachelor en een Master:

- De eindkwalificaties zijn ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de relevante praktijk in het toekomstige beroepenveld.
- Een WO-bachelor heeft de kwalificaties voor toegang tot tenminste één verdere WO-studie op masterniveau en eventueel voor het betreden van de arbeidsmarkt.
- Een WO-master heeft de kwalificaties om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten of multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in een beroepspraktijk waarvoor een WO-opleiding vereist is of dienstig is.

Beschrijving

De masteropleidingen van de RUG zijn gericht op het opleiden van gespecialiseerde juristen voor de beroepspraktijk. Daarnaast wordt van afgestudeerde masterstudenten verwacht dat zij zelfstandig wetenschappelijk onderzoek kunnen uitvoeren en dat zij voor het oplossen van een complex vraagstuk zelfstandig de relevantie informatie (feiten, wetgeving, jurisprudentie, literatuur) kunnen verzamelen, beoordelen en toepassen.

Masterstudenten worden voorbereid op functies binnen verschillende soorten organisaties. Afgestudeerde masterstudenten *European Law* komen veelal terecht in juridische functies bij internationale organisaties, de (nationale) overheid, advocatenkantoren of *government relations* lobbykantoren, grote ondernemingen, en andere (non-)profit-organisaties. De afgestudeerden van de masteropleiding *International and Comparative Private Law* vinden werk in de advocatuur en het bedrijfsleven, maar ook bij universiteiten en overheidsinstellingen. De afgestudeerden van de masteropleiding *International Economic and Business Law* komen veelal terecht in functies bij de overheid, grote internationaal opererende ondernemingen, advocatenkantoren en andere (non-)profit-organisaties. Tot slot komen de afgestudeerden van de masteropleiding *International Law and the Law of International Organizations* voornamelijk terecht bij nationale of internationale overheid, bij (inter)nationale niet-gouvernementele organisaties en soms in het bedrijfsleven. Ze werken ook vaak in meer beleidsmatige functies.

Civiel effect

De vier masteropleidingen in dit rapport kennen geen wettelijk eisenpakket zoals dat voor de toekenning van het civiel effect bij enkele andere juridische opleidingen het geval is. Alleen in combinatie met een afgeronde bacheloropleiding die wel aan de wettelijke inhoudelijke eisen voldoet – zoals de bacheloropleiding *Rechtsgeleerdheid* – wordt aan de eisen voor civiel effect voldaan.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de vier masteropleidingen bestudeerd vanuit de betreffende oriëntaties. Zij stelt vast dat de eindkwalificaties van de opleidingen in voldoende

mate zijn ontleend aan de eisen van de internationale wetenschapsbeoefening en dat zij aansluiten op de relevante beroepspraktijk (zie facet 1).

De commissie concludeert dat de eindkwalificaties van de masteropleidingen academisch georiënteerd zijn en expliciet verwijzen naar aspecten van wetenschappelijke vorming. De masteropleidingen beogen studenten in staat te stellen zelfstandig wetenschappelijk juridisch onderzoek uit te voeren, deel te nemen aan het wetenschappelijke debat met betrekking tot het gekozen domein en een complex betoog mondeling en schriftelijk over te brengen.

Tot slot heeft de commissie vastgesteld dat de masteropleidingen, in combinatie met een bacheloropleiding die aan de wettelijke inhoudelijke eisen voldoet, civiel effect opleveren.

Op grond van deze informatie komt de commissie tot het oordeel dat de opleidingen voldoen aan de criteria behorende bij dit facet.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding. Voor de masteropleiding European Law luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding International and Comparative Private Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International Economic and Business Law luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International Law and the Law of International Organisations luidt het **voldoende**.

2.2.2. Programma

Beschrijving van de programma's

De masteropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de RUG hebben een met elkaar vergelijkbare structuur. Een masteropleiding bestaat in het algemeen uit zes hoofdvakken (soms aangevuld met een of twee keuzevakken), een seminar (6 EC) en een afsluitende wetenschappelijke scriptie (18 EC). De vier Engelstalige masteropleidingen zijn gericht op buitenlandse studenten en kunnen uitsluitend in voltijd worden gevolgd.

Masteropleiding European Law

De masteropleiding *European Law* kent een keuzeruimte van 12 EC (twee keuzevakken). Studenten kunnen hierbij zelf een keuze maken uit 27 vakken. De opleiding kent een specialisatie *Human Rights* gericht op de Europeesrechtelijke aspecten van bescherming van mensenrechten. De keuzeruimte in de specialisatie *Human Rights* is beperkter en omvat 6 EC.

Masteropleiding International and Comparative Private Law

De opleiding kent een keuzeruimte van 18 EC (drie vakken). Studenten kunnen hierbij een keuze maken uit 30 vakken.

Masterprogramma International Economic and Business Law

De opleiding kent vier verplichte vakken. Daarnaast kiezen studenten drie keuzevakken waarvan twee uit een lijst van zes internationaalrechtelijke keuzevakken.

Masterprogramma International Law and the Law of International Organizations

De opleiding kent twee verplichte vakken. Daarnaast kiezen de studenten vijf keuzevakken, waarvan vier uit een lijst van tien internationaalrechtelijke keuzevakken. Deze masteropleiding kent eveneens een specialisatie *Human Rights Law*. De zelfstudie merkt op dat de specialisatie *Human Rights Law* die vakken omvat die vanuit het mensenrechtelijk perspectief het meest relevant zijn en daarom minder keuzemogelijkheden kent dan het reguliere programma.

Voor een overzicht van de onderwijsprogramma's van de masteropleidingen wordt verwezen naar bijlage E.

F4: Eisen WO

Het programma sluit aan bij de volgende criteria voor het programma van een HBO- of een WO-opleiding:

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek binnen relevante disciplines.
- Het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën.
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek.
- Bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen heeft het programma aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Beschrijving

De zelfstudies vermelden dat de relatie tussen de opleidingen en nieuwe wetenschappelijke ontwikkelingen is gelegen in de actualiteit van het recht. De zelfstudie stelt dat docenten door hun eigen onderzoek en dat van hun vakgroep op de hoogte zijn van de actuele ontwikkelingen van het rechtsgebied. Doordat het docerend personeel in vakgroepen (onderzoekseenheden) is georganiseerd, wordt volgens de zelfstudie de relatie tussen onderwijs en onderzoek versterkt.

In de masteropleidingen is het uitgangspunt dat de kennisontwikkeling van de student plaatsvindt in interactie met het wetenschappelijk onderzoek. De zelfstudies stellen dat niet het reproduceren, maar het omgaan met kennis centraal staat. In de zelfstudies wordt opgemerkt dat de wetenschappelijke benadering het meest zichtbaar is in de seminar vakken. In deze vakken moeten studenten, zelfstandig en in discussie met elkaar, rechtsvragen op een wetenschappelijke wijze benaderen en beantwoorden. Hierbij wordt veel gebruik gemaakt van wetenschappelijke artikelen en actuele wetenschappelijke literatuur.

De relatie met de beroepspraktijk krijgt vooral vorm door de inzet van gastdocenten. Daarnaast is een aantal docenten werkzaam (geweest) in de beroepspraktijk. Stages zijn geen verplicht onderdeel van de masteropleidingen. Studenten kunnen hiervoor de keuzeruimte in het programma benutten.

Het seminar en de afstudeerscriptie vervullen een kernfunctie in het vaardighedenonderwijs in de masteropleidingen. In het seminar komt onder andere het uitwerken van een onderzoeksvraag, het zelfstandig selecteren van literatuur, het schriftelijke en mondeling presenteren van bevindingen, het verdedigen en discussiëren over de bevindingen aan de orde. Studenten becommentariëren de bevindingen van medestudenten en de verdediging

daarvan in het college. In de scriptie moet de student laten zien dat hij in staat is met behulp van de verworven kennis zelfstandig een wetenschappelijk juridisch onderzoek uit te voeren.

Studenten met wie de commissie gesproken heeft bevestigden tijdens het bezoek dat in het seminar veel aandacht wordt besteed aan schrijfvaardigheden, het selecteren van een scriptieonderwerp en het zoeken van geschikte literatuur. Zij vinden dat het seminar hun een goede voorbereiding biedt op het schrijven van de scriptie.

In de masteropleiding *European Law* maken de studenten bij het seminar *European Constitutions and Constitutional Law* diverse opdrachten. Het vak wordt afgesloten met een paper. Studenten worden ingedeeld op onderwerp en bediscussiëren, onder begeleiding van de docent, de geformuleerde onderzoeksvragen en elkaars papers. Bij het vak *European Union External Relations Law* wordt van studenten verwacht dat ze tijdens de colleges actief deelnemen en de vragen van de docent kunnen beantwoorden. Bij het voor de specialisatie *Human Rights* verplichte vak *Refugee and Asylum Law*, bezoeken studenten het asielzoekerscentrum in Ter Apel. Daarnaast wordt een gastcollege verzorgd door een medewerker van de UNHCR of het Ministerie van Justitie. Tijdens de bijeenkomsten van het verplichte seminar *Human Rights* wordt van studenten verwacht dat zij opdrachten maken en actief deelnemen aan de discussie. Het seminar wordt afgesloten met een presentatie en een paper.

Studenten *European Law* hebben in het gesprek met de commissie aangegeven dat de vakken van de masteropleiding *European Law* inhoudelijk van hoog niveau zijn. In de colleges worden zij uitgenodigd deel te nemen aan discussies over de stof. Studenten merkten op dat er niet echt sprake is van academische uitwisseling, hetgeen echter gezien de complexiteit van het vakgebied ook niet altijd mogelijk is.

Bij de masteropleiding *International and Comparative Private Law* komen (onderzoeks)vaardigheden vooral aan de orde bij het seminar *Cross-border Commercial Transactions*. Hier wordt van studenten verwacht dat zij middels wekelijkse opdrachten en presentaties actief deelnemen aan discussies. Ook bij de masteropleiding *International Economic and Business Law* komen onderzoeksvaardigheden met name aan de orde bij het seminar *International and Comparative Corporate Governance*. Bij dit vak schrijven studenten wekelijks een paper over een onderdeel van corporate governance. Daarnaast schrijven de studenten een eindwerkstuk. Ook bij het keuzevak *Corporate Law and Economics* wordt van studenten een actieve bijdrage verwacht. Studenten zijn verplicht de werkgroepbijeenkomsten voor te bereiden middels het schrijven van een kort paper of het voorbereiden en verdedigen van een stelling.

Zowel de studenten *International and Comparative Private Law* als de studenten *International Economic and Business Law* met wie de commissie gesproken heeft, zijn van mening dat in de colleges meer ruimte zou mogen zijn voor discussie. Door middel van aanvullende literatuur nemen de studenten kennis van het onderzoek van hun eigen docenten.

In de masteropleiding *International Law and the Law of International Organizations* maken studenten voor het seminar *Advanced Public International Law* wekelijks een opdracht (individueel of in groepjes). Dit kan zijn een kort wetenschappelijk essay, een opiniestuk of een pleitnotitie. Hierover wordt tijdens de bijeenkomsten gerapporteerd en gediscussieerd. De zelfstudie vermeldt dat dit vak ook dient om studenten vanaf het begin actief in de Engelse taal te laten werken. In de vakken *International Investment Law*, *International Humanitarian Law* en *Law of International Peace and Security* wordt eveneens aandacht aan onderzoeksvaardigheden besteed. Het vak *International Investment Law* start met twee

hoorcolleges. In de daaropvolgende bijeenkomsten wordt van studenten verwacht dat zij presentaties geven en deelnemen aan de discussie. Onderdeel van het keuzevak Comparative Criminal Law is een verplichte excursie naar de gevangenis in Veenhuizen.

Oordeel

De commissie heeft het programma van de masteropleidingen bestudeerd vanuit het perspectief van de eisen die aan een wetenschappelijke opleiding zouden mogen worden gesteld. De commissie heeft vastgesteld dat in het masteronderwijs voldoende aandacht is voor de praktijk van de relevante beroepen. Zij waardeert het inzetten van (gast)docenten om studenten te enthousiasmeren voor de beroepspraktijk. De commissie heeft vastgesteld dat in het onderwijs gebruik wordt gemaakt van actuele wetenschappelijke literatuur en degelijke handboeken. De commissie adviseert de relatie van het onderwijs met het door docenten uitgevoerde onderzoek meer expliciet te maken voor studenten *International and Comparative Private Law* en *International Economic and Business Law*.

De commissie heeft vastgesteld dat in alle vier masteropleidingen het verwerven van onderzoeksvaardigheden voldoende gewaarborgd wordt door de (verplichte) seminars en de scriptie. De commissie heeft waardering voor de verplichte seminars, waarin studenten ook een mondelinge presentatie houden en elkaar feedback geven. De commissie adviseert om de aandacht voor mondelinge vaardigheden sterker aan te zetten, mede met het oog op de voorbereiding op de beroepspraktijk. Zij heeft uit de moduleomschrijvingen kunnen opmaken dat schrijfvaardigheden in diverse vakken geoefend en getoetst worden.

Op grond van bovenstaande overwegingen komt de commissie, tot het oordeel dat de opleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F5: Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma

Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties, qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Beschrijving

In de zelfstudies zijn overzichten opgenomen, waarin per vak wordt aangegeven aan welke eindkwalificatie gewerkt wordt. Voor de masteropleidingen geldt dat in de scriptie studenten moeten laten zien dat zij de eindkwalificaties bereikt hebben.

De faculteit merkt in de zelfstudies op dat een start is gemaakt met het uitwerken van de eindkwalificaties in leerdoelen per vak. Dit is echter nog niet voor alle vakken afgerond. In de vakomschrijvingen worden wel de meer algemene doelstellingen per vak weergegeven.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met alle studentdelegaties gesproken over het niveau van hun opleiding. De verschillende groepen masterstudenten die de commissie sprak,

vertelden dat de in de bachelorfase opgedane kennis tijdens de masteropleidingen wordt verdiept.

Masteropleiding European Law

Kennis van en inzicht in (de gespecialiseerde gebieden van) het Europees recht komt in alle mastervakken aan de orde. Onderzoeksvaardigheden komen met name naar voren in de vakken Competition Law, Substantive European Union Law, het seminar en de masterscriptie. Deze laatste drie dragen ook in belangrijke mate bij aan het verwerven van de eindkwalificaties op het gebied van studie- en beroepskeuze.

Ook voor de specialisatie Human Rights geldt dat kennis van en inzicht in (de gespecialiseerde gebieden van) het Europees recht in nagenoeg alle vakken aan de orde komen. Aan de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude en studie- en beroepsoriëntatie wordt vooral gewerkt in de seminar vakken, de masterscriptie en het vak Substantive European Union Law.

Masteropleiding International and Comparative Private Law

De eindkwalificaties op het gebied van studie- en beroepsoriëntatie komen volgens de zelfstudie in alle verplichte onderdelen van het programma aan bod. De masterscriptie en het seminar vak besteden daarnaast aandacht aan de onderzoeksvaardigheden en communicatieve vaardigheden.

Masteropleiding International Economic and Business Law

Kennis van en inzicht in het internationaal economisch recht en het internationaal handelsrecht komt in alle vakken aan de orde. Onderzoeksvaardigheden komen terug in vakken als Competition Law, International Commercial Dispute Law en International Investment Law. De masterscriptie en het seminar besteden beide aandacht aan nagenoeg alle eindkwalificaties. Vakken als Company Law, International Trade Law en International Investment Law bieden ook inzicht in het beroepsperspectief.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations

In bijna alle vakken wordt aandacht besteed aan kennis van en inzicht in het internationaal publiekrecht als rechtssysteem en een aantal deel terreinen op het gebied van publiekrecht. Het zelfstandig uitvoeren van onderzoek komt niet alleen tot uitdrukking in de masterscriptie en de seminar vakken maar ook in de vakken International Investment Law en Law of International Peace and Security. De eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude en studie- en beroepsoriëntatie komen vooral tot uitdrukking in de seminar vakken, de masterscriptie en het vak International Investment Law.

Ook voor de specialisatie Human Rights geldt dat vaardigheden, attitude en studie- en beroepsoriëntatie vooral in de masterscriptie en het seminar vak aan de orde komen. Daarnaast wordt in alle vakken aandacht besteedt aan kennis van en inzicht in het internationaal publiekrecht als rechtssysteem en een aantal deel terreinen op het gebied van publiekrecht

Oordeel

De commissie heeft de overzichten waarin de eindkwalificaties aan de programma's worden gekoppeld bestudeerd, het studiemateriaal bekeken, de verschillende vakomschrijvingen bestudeerd en stelt vast dat de programma's de studenten in voldoende mate de mogelijkheid bieden om de eindkwalificaties te bereiken.

De commissie is van mening dat de kenniscomponent stevig is ingebed in de programma's. Daarnaast waardeert zij de specifieke aandacht voor (onderzoeks)vaardigheden in de seminar vakken. Bij het seminar Advanced Public International Law bijvoorbeeld, maken studenten wekelijks een kort wetenschappelijk essay, een opiniestuk of een pleitnotitie. Bij het seminar European Constitutions and Constitutional Law worden studenten ingedeeld op onderwerp en bediscussiëren, onder begeleiding van de docent, de geformuleerde onderzoeksvragen en elkaars papers.

De commissie heeft vastgesteld dat niet voor alle vakken concrete leerdoelen zijn geformuleerd. Voor de verschillende vakken is wel een beschrijving van de inhoud en de werkwijze beschikbaar. Zij adviseert de opleidingen om deze beschrijvingen als uitgangspunt te nemen voor de formulering van concrete, toetsbare leerdoelen. Naar het oordeel van de commissie verdient dit prioriteit. Alleen op deze wijze kan de afstemming van de programma's met de eindkwalificaties goed worden bewaakt.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F6: Samenhang programma

Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.

Beschrijving

De faculteit heeft voor elke opleiding zogenaamde juridische kernthema's gedefinieerd. Deze kernthema's zijn een uitwerking van de eindkwalificaties inzake kennis en inzicht. In de zelfstudies wordt in een schema de relatie tussen de kernthema's en de vakken weergegeven. De masteropleidingen beogen studenten een zo volledig mogelijk inzicht in het betreffende rechtsgebied te bieden, en de vaardigheden bij te brengen die vereist zijn om te functioneren in het topsegment van de beroepspraktijk. Alle masteropleidingen van de faculteit hebben een vergelijkbare structuur. Een masteropleiding bestaat in het algemeen uit zes hoofdvakken (soms aangevuld met een of twee keuzevakken), een seminar (6 EC) en een afsluitende wetenschappelijke scriptie (18 EC).

Masteropleiding European Law

De zelfstudie stelt dat bij de opzet van de masteropleiding European Law nadrukkelijk gekozen is voor een zo veel mogelijk integrale benadering van de stof, met het accent op de klassieke aspecten van het Europees recht. In het seminar plaatsen studenten hun eerder verworven kennis in het bredere perspectief van de ontwikkeling van de Europese Unie en de ontwikkeling op het gebied van bescherming van mensenrechten in Europa.

Voor de specialisatie Human Rights geldt dat het seminar Human Rights en het basisvak Human Rights met opzet in het eerste semester zijn geplaatst.

Uit de gesprekken met de docenten is gebleken dat men het keuzeaanbod wil beperken, om zo de samenhang in het programma te vergroten. Studenten zijn in principe vrij in het kiezen van keuzevakken, wel worden ze door de docenten geadviseerd een gestructureerd en

samenhangend vakkenpakket te kiezen. Docenten bezoeken soms elkaars colleges, om inzicht te krijgen in wat in de verschillende vakken aan de orde komt.

Masteropleiding International and Comparative Private Law

Volgens de zelfstudie is het programma erop gericht studenten een breed overzicht te bieden van internationale en rechtsvergelijkende aspecten van het privaatrecht. Het eerste vak Comparative Private Law legt een basis voor de privaatrechtelijke rechtsvergelijking. Daarnaast volgen studenten het vak International Contracts Law, waarbij op het gebied van het contractenrecht gewerkt wordt met rechtsvergelijkende en internationale aspecten. Het vak Comparative Private International Law bouwt hierop verder en houdt zich bezig met de verschillende manieren waarop rechtssystemen internationale gevallen beoordelen in termen van toepasselijk recht, bevoegde rechter en erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse vonnissen.

In het seminar Cross-Border Commercial Transactions passen studenten de eerder verworven kennis en inzicht toe op concrete problemen. De zelfstudie stelt dat de lijst met keuzevakken beperkt is tot vakken die de kern van het curriculum van International and Comparative Private Law verrijken. Dat zijn bijvoorbeeld verdiepende vakken als European Private Law of materieelrechtelijk verwante vakken als Comparative and European Company Law.

Studenten hebben in het gesprek met de commissie aangegeven dat ze de keuzevakken in principe kunnen afstemmen op hun eigen interesses. Ze hebben daarnaast een voorkeur voor een zo groot mogelijk aanbod van kernvakken.

Masteropleiding International Economic and Business Law

De zelfstudie stelt dat bij de opzet van deze masteropleiding is gekozen voor een zo veel mogelijk internationale en rechtsvergelijkende benadering van de stof. De opleiding biedt vier kernvakken, te weten Company Law, International Corporate Insolvency Law, International Trade Law en het seminar International and Comparative Corporate Governance. De zelfstudie stelt dat de opleiding studenten wil laten zien dat er vaak zowel internationale als nationale invalshoeken en dimensies bij een casus te onderkennen zijn. Studenten kunnen zich specialiseren in de keuzeruimte en de scriptie.

Studenten hebben in het gesprek met de commissie bevestigd dat ze de keuzevakken in principe kunnen afstemmen op hun eigen interesses. Zowel studenten als docenten zouden het aantal verplichte vakken willen uitbreiden.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations

De zelfstudie stelt dat bij de opzet van de masteropleiding gekozen is voor een verdieping en verbreding van de kennis van het vakgebied door het aanbieden van verschillende specialiserende vakken. Het internationaal recht omvat een groot aantal deelgebieden die niet allemaal uitputtend behandeld kunnen worden. De opleiding verwacht dat studenten de academische vaardigheden verwerven waardoor ze ook in staat zullen zijn andere deelgebieden van het internationale recht zelfstandig te bestuderen.

In het eerste semester vindt het verplichte seminar Advanced Public International Law plaats. Zoals vermeld in F4, voeren de studenten in dit vak zelfstandig een onderzoek uit en rapporteren ze hierover in de Engelse taal. Ook volgen ze het verplichte vak International Institutional Law.

Daarnaast kiezen de studenten vier vakken uit een lijst van tien internationaalrechtelijke keuzevakken. Ook kiezen ze één vak uit een lijst van overige vakken om verbreding mogelijk te maken. De zelfstudie stelt dat studenten daarmee zoveel mogelijk hun eigen kunnen richting bepalen. De specialisatie Human Rights kent minder keuzemogelijkheden. Dit programma bestaat uit die vakken die vanuit mensenrechtelijk perspectief het meest relevant zijn (zie ook facet 4).

Oordeel

De commissie stelt vast dat de programma's, met uitzondering van de masteropleiding *International Economic and Business Law*, voldoende samenhangend zijn. In algemene zin geldt dat de masteropleidingen voort bouwen op de bacheloropleidingen. De masteropleidingen hebben een herkenbare opbouw, bestaande uit verplichte vakken, keuzevakken, de seminar vakken en de masterscriptie. De commissie merkt hierbij op dat het formuleren van leerdoelen per vak (zie ook F5) de samenhang in het programma voor studenten nog meer inzichtelijk kan maken.

De commissie heeft vastgesteld dat de programma's van de masteropleidingen *European Law*, *International and Comparative Private Law* en *International Law and the Law of International Organisations* voldoende inhoudelijke samenhang vertonen. De commissie ondersteunt het voornemen van de opleiding *European Law* het aantal keuzevakken te beperken om de inhoudelijke samenhang te verstevigen. Zij adviseert beide andere opleidingen dit voorbeeld te volgen, of om de keuzevakken onder te brengen in keuzeprofielen.

Masteropleiding International Economic and Business Law

De commissie heeft het curriculum van deze masteropleiding bestudeerd en vastgesteld dat het programma onvoldoende samenhang vertoont. Op de eerste plaats lijkt een inhoudelijke rationale achter het programma te ontbreken. De verplichte vakken van het programma zijn vooral gericht op corporate law. Daarnaast biedt het programma zowel de mogelijkheid twee vakken uit een pakket van zes te kiezen. Deze pakketten zijn zodanig samengesteld dat studenten een voor dit programma belangrijk vak als *International Contracts Law* niet in hun pakket hoeven op te nemen. Zo kunnen zij in het eerste semester kiezen voor *Competition Law* waarbij zij de internationale vakken uit het pakket van zes vermijden. De commissie adviseert de opleiding om het programma zodanig samen te stellen dat het meer internationaal georiënteerde en economisch-rechtelijke vakken omvat. Ook zou naar het oordeel van de commissie het vak *International Contract Law* zonder meer verplicht moeten zijn in een programma *International Economic and Business Law*. Daarnaast heeft de commissie vastgesteld dat drie van de vier verplichte vakken van de opleiding worden aangeboden in het tweede semester. De commissie adviseert de opleiding vooral in het eerste semester verplichte vakken te plaatsen, waarin een goede basis kan worden gelegd voor de rest van het programma.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F7: Studielast

Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Beschrijving

Voor alle masteropleidingen geldt een nominale studielast van 60 EC verdeeld over één studiejaar. De studielast komt overeen met 30 EC per semester van 20 weken. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat er geen struikelvakken zijn aan te wijzen.

Volgens de zelfstudies is bij de opzet van de onderwijsprogramma's een evenwichtige verdeling van de studielast het uitgangspunt. In de vakomschrijvingen zijn ingangseisen, leerdoelen, werkvormen en de wijze van toetsing opgenomen. De faculteit heeft richtlijnen opgesteld voor docenten om te bepalen hoeveel literatuur voor zelfstudie kan worden voorgeschreven in relatie tot het aantal contacturen, toetsen en werkstukken. De zelfstudie merkt op dat het om richtlijnen gaat, die zijn afgestemd op de tijd die een gemiddelde student aan een vak wordt geacht te besteden. Als blijkt dat een docent de facultaire norm overschrijdt, kan de student dit melden bij de Opleidingscommissie van de Engelstalige opleidingen. De directeur onderwijs neemt op advies van de Opleidingscommissie (of op basis van vakevaluaties) zonodig maatregelen.

In de zelfstudies wordt opgemerkt dat de jaarlijkse vakevaluaties en de curriculumevaluaties belangrijke meetmomenten zijn om problemen rond studeerbaarheid te signaleren. De directeur onderwijs speelt hierbij een belangrijke rol. Daarnaast heeft de opleidingscommissie een zelfstandige rol om eventuele problemen in het curriculum te identificeren.

Om studenten te ondersteunen bij het schrijven van de scriptie (en in deze fase van de studie de voortgang te bevorderen), kent de faculteit ook voor internationale studenten een scriptievoorbereidingstraject. Dit bestaat uit een verplichte bibliotheekinstructie en een verplichte *thesis class* in de vorm van een hoorcollege. Studenten die meer begeleiding willen kunnen via Nestor gebruik maken van virtuele scriptieondersteuning van het schrijfcentrum van de faculteit (het Forum Scriptorum).

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen voldoen aan het criterium dat in dit facet wordt gesteld aan studeerbaarheid. De commissie constateert dat factoren die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen. In vakevaluaties wordt structureel gevraagd naar studielast. Ook stelt de commissie vast dat de studenten een positief oordeel geven over de studeerbaarheid van de opleidingen en dat de programma's geen echte struikelvakken kennen.

De commissie is positief over de begeleiding bij het scriptietraject. De faculteit heeft een omvangrijk aanbod aan scriptiebegeleiding, dat naast de reguliere begeleiding van de eigen docent bestaat uit het verplichte scriptievoorbereidingstraject en het virtuele aanbod van het Forum Scriptorum. Hiermee kan een belangrijke bijdrage geleverd worden aan voorkomen van studieovertraging.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F8: Instroom

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten:
WO-bachelor: VWO, HBO-propedeuse of daarmee vergelijkbare kwalificaties, blijkend uit toelatingsonderzoek.
WO-master: bachelor en eventueel (inhoudelijke) selectie.

Beschrijving

De vier masteropleidingen richten zich in eerste instantie op studenten van buiten de RUG. Het overgrote deel van de studenten is afkomstig uit het buitenland.

Om tot de masteropleidingen te worden toegelaten moet een student een juridische bacheloropleiding hebben afgerond, waarin ten minste een basisvak op het gebied van het betreffende rechtsgebied en elementaire kennis van het internationale publiekrecht is opgenomen. Studenten met een niet-juridische bacheloropleiding kunnen worden toegelaten, mits hun studieprogramma voldoende internationaalrechtelijke en/of andere juridische componenten bevat. Hiervoor geldt als minimumeis dat de student minimaal een minor in het recht moet hebben gevolgd.

Kandidaten moeten ook beschikken over aantoonbare goede kennis van de Engelse taal. Hiervoor geldt een equivalent van minimaal een gemiddeld studieresultaat van 7/10.

De toelatingscommissie (bestaande uit de academisch directeuren van de vijf Engelstalige masterprogramma's) beslist over alle aanvragen voor toelating. Deze beslissing vindt plaats op basis van een advies van de Admission Officers van de faculteit. De Admission Officers voeren een diplomawaardering uit en toetsen het gehele dossier aan de toelatingscriteria voor het betreffende programma.

Voorlichting voor de Engelstalige masteropleidingen vindt plaats middels het jaarlijks versturen van posters naar ruim 1100 juridische faculteiten over de hele wereld. Daarnaast kunnen aspirant studenten via de facultaire website informatie vinden over de Engelstalige opleidingen. Ook zijn de programma's zichtbaar op een aantal onderwijsgerelateerde websites. De RUG neemt tevens deel aan internationale onderwijsbeurzen. De voorlichting wordt vooral verzorgd door medewerkers van het International Office van de faculteit.

Studenten hebben in het gesprek met de commissie aangegeven dat er veel verschil is in taalniveau. Sommige studenten kunnen een discussie of mondelinge presentatie aan in het Engels, andere studenten beheersen dit niet. Studenten zijn over het algemeen wel zeer gemotiveerd. Docenten *International and Comparative Private Law* hebben aangegeven dat met name Oost Europese studenten beschikken over een goede vakkennis en zeer gemotiveerd zijn.

Oordeel

De commissie stelt vast dat de programma's qua inhoud en niveau aansluiten bij de kwalificaties van instromende studenten. De commissie is positief over de diplomawaardering en de toets van de toelatingscriteria die door de faculteit wordt uitgevoerd bij alle internationale studenten. De commissie is van mening dat de faculteit voldoende voorlichting geeft over de Engelstalige masteropleidingen. De commissie beoordeelt op grond van bovenstaande de opleidingen met betrekking tot dit facet met een voldoende

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F9: Duur

De opleiding voldoet aan formele eisen m.b.t. de omvang van het curriculum:

WO-bachelor: in de regel 180 studiepunten.

WO-master: minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

Beschrijving

Het programma van de masteropleiding *European Law* omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding *International and Comparative Private Law* omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding *International Economic and Business Law* omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding *International Law and the Law of International Organisations* omvat 60 EC.

Oordeel

De *masteropleiding European Law* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding International and Comparative Private Law* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding International Economic and Business Law* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding International Law and the Law of International Organisations* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

F10: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen. De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Beschrijving

Het uitgangspunt van het didactische concept is dat van studenten een actieve bijdrage wordt verwacht. Van de studenten wordt verwacht dat zij met een grote mate van zelfstandigheid verworven kennis kunnen toepassen en dat zij daarbij een eigen oordeel vormen en hun eigen creativiteit ontwikkelen.

De masteropleidingen kennen verschillende werkvormen: hoorcolleges, het seminar, zelfstudie en de scriptie. Er worden vrijwel geen werkgroepen aangeboden in de masteropleidingen. Hoorcolleges gaan veelal in op het identificeren en bespreken van de actuele rechtsvragen van het betreffende rechtsgebied. Ze zijn niet primair gericht op kennisoverdracht. Bij de kleinere masteropleidingen hebben de hoorcolleges doorgaans een interactief karakter. Bij het vak *Competition Law* (masteropleiding *European Law*) worden naast de hoorcolleges ook interactieve colleges gegeven. Bij het vak *European Union External Relations Law* (masteropleiding *European Law*) wordt van studenten verwacht dat ze zich

voorbereiden, zodat ze kunnen deelnemen aan een discussie. Het vak *International Investment Law* (masteropleiding *International Law and the Law of International Organizations*) start met twee hoorcolleges, in de daaropvolgende bijeenkomsten wordt van studenten verwacht dat zij presentaties geven en deelnemen aan de discussie.

Het seminar is een belangrijk onderdeel van de Groningse masteropleidingen. Hierbij wordt van studenten een actieve bijdrage verwacht in de vorm van het maken van opdrachten, het schrijven van papers, het geven van presentaties of het voorbereiden en verdedigen van stellingen. Het seminar levert een belangrijke bijdrage aan de academische vorming van de studenten en de voorbereiding op de scriptie.

Tijdens het bezoek heeft de commissie de werkvormen besproken met studenten van de verschillende opleidingen. Studenten bevestigden tijdens het bezoek dat in de seminars interactief onderwijs wordt gegeven. Studenten geven tevens aan dat de kwaliteit van de hoorcolleges in grote mate afhangt van de kwaliteit van de docenten.

Colleges die worden opgenomen op video worden twee weken voor het tentamen beschikbaar gesteld voor studenten via Nestor. Sommige docenten stellen de colleges gedurende de gehele onderwijsperiode ter beschikking. Volgens studenten komt dit het niveau van de colleges ten goede, omdat alleen de echt gemotiveerde studenten dan naar de colleges komen, en meer interactief onderwijs mogelijk is.

Docenten van de opleiding *European Law* geven aan dat het een uitdaging is om aan de Internationaal samengestelde studentenpopulatie college te geven. Bij de meer systematische vakken is daarbij soms sprake van eenrichtingsverkeer. Om de aandacht van de studenten vast te houden besteden de docenten veel aandacht aan actuele ontwikkelingen in de colleges en worden studenten gestimuleerd mee te denken en te discussiëren.

Docenten van de opleidingen *International Economic and Business Law* en *International and Comparative Private Law* hebben in het gesprek met de commissie aangegeven dat ze studenten van verschillende niveaus zo veel mogelijk in dezelfde groep plaatsen. Bij de masteropleiding *International and Comparative Private Law* worden studenten uitgenodigd een actieve bijdrage te leveren. Studenten beantwoorden voorafgaande aan de werkgroepen vragen over de stof en worden gevraagd verschillende benaderingen te vertolken tijdens de werkgroepbijeenkomsten. Studenten hebben aangegeven dat de opleiding veel leeswerk en zelfstudie omvat.

Het aantal contacturen verschilt per masteropleiding. Studenten *International Economic and Business Law* en *International Law and the Law of International Organizations* volgen gemiddeld 82 uur per jaar college, studenten *International and Comparative Private Law* gemiddeld 84 uur. Studenten *European Law* krijgen met 132 uur de meeste colleges.

Oordeel

De commissie constateert dat de faculteit geen expliciet didactisch concept heeft geformuleerd. De commissie is van mening dat het formuleren van een didactisch concept een belangrijke bijdrage kan leveren aan de structuur en samenhang van de programma's. De commissie spreekt haar waardering uit voor het seminar als werkvorm in de masteropleidingen. Deze werkvorm doet een beroep op de zelfstandigheid van de studenten en creëert interactie tussen studenten en docenten. Daarnaast bereidt het seminar de studenten voor op de scriptie en draagt het bij aan de academische vorming van studenten.

In de masteropleidingen wordt vrij veel gebruik gemaakt van hoorcolleges. Bij sommige kleinere masteropleidingen krijgen deze hoorcolleges door het geringe aantal studenten automatisch een wat meer interactief karakter. De commissie heeft de indruk dat de mate van interactiviteit afhangt van de individuele docent. De commissie adviseert bij alle vier masteropleidingen het interactieve karakter van het programma goed te bewaken en hier middels passende werkvormen structureel aandacht aan te besteden. Daarnaast adviseert de commissie de faculteit een didactische visie te ontwikkelen voor de masterprogramma's.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F11: Beoordeling en toetsing

Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Beschrijving

De zelfstudie merkt op dat toetsing en beoordeling plaatsvinden conform het facultaire toetsbeleid, de Onderwijs- en Examenregeling en het examenreglement. Toetsing vindt plaats in de tentamenperiode aan het einde van het semester. Per vak zijn er jaarlijks twee tentamenmogelijkheden. Voor de meeste vakken vindt het hertentamen plaats kort na de eerste toets, in hetzelfde semester. De zelfstudie stelt dat studenten door een snel hertentamen in staat zijn een eventuele onvoldoende snel op te halen zonder studievertraging op te lopen. De faculteit hanteert ook korte nakijktermijnen.

Ter voorbereiding op de toetsing stellen docenten proeftentamens beschikbaar. Ook worden er vragenuurtjes georganiseerd, en zijn docenten in de tentamenperiode beschikbaar om vragen van studenten te beantwoorden. Na afloop van het tentamen zijn docenten verplicht een nabespreking te organiseren om zo studenten inzicht te geven in de eventueel gemaakte fouten.

De zelfstudie stelt dat tentamenvragen in het algemeen worden opgesteld door de docenten die betrokken zijn geweest bij het onderwijs en door meerdere docenten. Ook worden tentamens in een aantal gevallen door een team van docenten nagekeken, waarbij iedere docent één of meer vragen voor zijn rekening neemt. Bij het nakijken worden van te voren opgestelde antwoordmodellen gebruikt. Op het tentamen wordt de maximale score die een student per vraagstuk kan behalen, vermeld. Uit de gesprekken van de commissie met de docenten blijkt dat het 'vier-ogen' principe niet altijd wordt toegepast.

Uit de gesprekken met studenten blijkt dat studenten positief zijn over de snelle herkansingen. Studenten volgen geen colleges tussen de tentamens en de herkansingen, waardoor ze zich op de herkansing kunnen concentreren. Daarnaast geven de studenten aan dat er niet voor alle tentamens een inzagemoment georganiseerd wordt. Voor de grotere vakken worden besprekingscolleges georganiseerd, waarbij het hele tentamen wordt doorgesproken. Studenten bevestigen dat tentamens binnen 10 werkdagen worden nagekeken.

Examencommissie

De examencommissie houdt toezicht op het functioneren van het onderwijs en examinering, waarvan de eisen vastliggen in het facultaire Examenreglement. Ze heeft verschillende (wettelijke) taken waaronder het aanwijzen van de examinatoren, het bewaken van het niveau, de validiteit en de betrouwbaarheid van de toetsing en het goedkeuren van door studenten zelf samengestelde vakkenpakketten. Ook stelt de examencommissie de regels vast voor toetsing, het omgaan met fraude, en dient ze als eerste instantie bij geschillen tussen docent en student over de beoordeling. Als een student het met het oordeel van de examencommissie niet eens is, kan hij in beroep gaan bij het College van Beroep voor de Examens (CBE). De examencommissie komt gemiddeld drie tot vier keer per jaar bijeen. Tijdens deze bijeenkomst worden vaste agendapunten als de onderwijs- en examenregeling, vrijstellingenbeleid en de roosters besproken. Een subcommissie bestaande uit de voorzitter, een lid en de secretaris komen bijeen als er sprake is van fraude, beroepszaken of andere klachten. De samenstelling van de subcommissie is afhankelijk van de benodigde expertise en de beschikbaarheid van de leden van de examencommissie.

In het gesprek met de examencommissie is naar voren gebracht dat de RUG een beleidsstuk opgesteld heeft over de nieuwe rol van de examencommissie. De feitelijke implementatie daarvan zal in de examencommissie worden besproken. Het verhogen van de formatie voor de examencommissie en het inzetten van toetstechnische expertise zijn daarbij aandachtspunten. Uit het gesprek blijkt ook dat de examencommissie (nog) niet betrokken is bij de evaluatie van de tentamens. De examencommissie wordt hier alleen over geïnformeerd als er sprake is van een probleem met een tentamen.

De zelfstudie stelt dat de toetsing van de masteropleidingen zodanig is ingericht dat kan worden vastgesteld of de leerdoelen (of onderdelen) van het programma zijn bereikt. Hierbij wordt voornamelijk gebruik gemaakt van tentamens, opdrachten en de afsluitende scriptie. De opdrachten dienen om vaardigheden te toetsen. Tentamens worden vooral gebruikt om kennis en inzicht te toetsen. Tentamens hebben altijd de vorm van een essaytentamen en worden schriftelijk afgenomen. Er wordt bijvoorbeeld gevraagd meerdere alternatieven uit te werken of welke gegevens moeten worden toegevoegd voor de beantwoording van de betreffende vraag. In het seminar worden ook schriftelijke werkstukken en presentaties als toetsvorm gebruikt.

Voor de masteropleiding *European Law* geldt dat de verplichte vakken met een schriftelijk tentamen worden afgerond. Bij het seminar maken werkstukken en een mondelinge presentatie onderdeel uit van de toetsing. De lijst met keuzevakken omvat ook vakken die met een opdracht getoetst worden. Voor de specialisatie Human Rights geldt het keuzevak Introduction to Philosophy of Law met een schriftelijk tentamen en een opdracht wordt afgesloten. Alle andere vakken worden afgerond met een schriftelijk tentamen. Volgens docenten worden studenten vooral getoetst op wetenschappelijk redeneren. Een schriftelijk tentamen bevat vaak ook een opdracht voor een kort betoog. Studenten met wie de commissie gesproken heeft, hebben aangegeven dat ze bij de beoordeling van essays zowel inhoudelijke feedback als feedback op hun schrijfstijl ontvangen.

Bij de masteropleiding *International and Comparative Private Law* worden de drie verplichte vakken met een tentamen afgerond. Bij het seminar maken werkstukken en een mondelinge presentatie onderdeel uit van de toetsing. Ook het overgrote merendeel van de keuzevakken wordt met een schriftelijk tentamen afgerond.

Voor de masteropleidingen *International Economic and Business Law* geldt dat zowel het seminar als het vak *International Commercial Dispute Settlement Law* met een paper worden afgerond. De overige vakken worden afgesloten met een schriftelijk tentamen.

Het vak *International Investment Law* en het seminar vak van de masteropleiding *International Law and the Law of International Organizations* worden met een opdracht afgesloten. De overige vakken worden met een schriftelijk tentamen afgerond. In de specialisatie *Human Rights* wordt alleen het seminar met een opdracht afgerond.

Scriptie

Alle masteropleidingen worden afgesloten met een scriptie. In het scriptiereglement worden de richtlijnen voor het voorbereiden, schrijven en beoordelen van de scriptie weergegeven. Het scriptievoorbereidingstraject bestaat uit een verplichte bibliotheekinstructie en een verplichte thesis class in de vorm van een hoorcollege. Studenten die meer begeleiding willen kunnen via Nestor gebruik maken van virtuele scriptieondersteuning van het schrijfcentrum van de faculteit (het Forum Scriptorum).

Studenten krijgen in overleg met de scriptiecoördinator een begeleidende docent aangewezen. De student maakt samen met de begeleidende docent afspraken over de frequentie van de begeleidingsbijeenkomsten, het inleveren van tussentijdse concepten en een datum van inleveren van de definitieve versie. De alumni waar de commissie mee gesproken heeft, zijn over het algemeen tevreden over de scriptiebegeleiding.

De masterscriptie wordt beoordeeld op aspecten als inhoud, argumentatie, structuur en opbouw, begrijpelijkheid en aantrekkelijkheid taalgebruik, correctheid taalgebruik, zelfstandigheid in het onderzoek, originaliteit van het onderzoek en beheersing van (specifieke) onderzoeksvaardigheden. Hiervoor is een beoordelingsformulier beschikbaar. De scriptie wordt in principe alleen door de begeleidende docent beoordeeld. De begeleidende docent kan zelf beslissen of hij het oordeel van een tweede beoordelaar inroept. De scriptie wordt niet verdedigd. Het eindcijfer wordt pas afgegeven als de student de samenvatting van zijn scriptie in het Nestorvak Thesis heeft geplaatst.

Oordeel

De commissie heeft de informatie met betrekking tot de beoordeling en toetsing bestudeerd, en heeft vastgesteld dat de opleidingen gekozen hebben voor adequate toetsvormen. De commissie heeft tijdens het bezoek kennis genomen van tentamens van alle opleidingen en stelt op basis hiervan vast dat de kwaliteit en het niveau van de toetsen voldoende is. De commissie is van mening dat de toetsvormen over het algemeen aansluiten bij de eindkwalificaties van de cursussen en passen bij de werkvormen.

In algemene zin stelt de commissie vast dat bij het opstellen van tentamens het ‘vier-ogen’ principe niet altijd gehanteerd wordt. De commissie adviseert de faculteit dit voor al haar opleidingen in te voeren. Hiermee kan de kwaliteit en objectiviteit van de toetsing verder worden vergroot.

De commissie heeft vastgesteld dat de toetsvormen van de masteropleidingen aansluiten bij de eindkwalificaties van de opleidingen. Vaardigheden op het gebied van mondeling presenteren worden echter slechts beperkt getoetst. De commissie adviseert de masteropleidingen hier bijzondere aandacht aan te geven. In dit kader stelt de commissie ook vast dat de masterscriptie geen mondelinge verdediging kent. Ondanks dat de commissie zich realiseert dat een verdediging lastiger te organiseren is met buitenlandse studenten, adviseert

de faculteit de mogelijkheid te onderzoeken een mondelinge verdediging in te voeren. Een verdediging kan een belangrijke bijdrage leveren aan het vaardighedenonderwijs en de afsluiting van de masteropleidingen.

De commissie spreekt haar waardering uit voor de begeleiding bij het scriptietraject. De faculteit heeft een omvangrijk aanbod aan scriptiebegeleiding, dat naast de reguliere begeleiding van de eigen docent bestaat uit het verplichte scriptievoorbereidingstraject en het virtuele aanbod van het Forum Scriptorum.

Voor de beoordeling van de scripties is een facultair beoordelingsformulier ontwikkeld. De commissie stelt vast dat dit formulier niet structureel door de opleidingen gebruikt wordt. Daarnaast constateert de commissie dat de masterscripties door slechts één docent beoordeeld worden. De commissie is van mening dat bij de beoordeling van afstudeerwerken altijd een tweede docent betrokken moeten worden. Daarnaast adviseert ze het gebruik van het beoordelingsformulier verplicht te stellen. Hiermee wordt niet alleen de objectiviteit van de beoordeling vergroot maar wordt ook inzichtelijk hoe de beoordeling van de scriptie tot stand is gekomen.

De commissie heeft met de examencommissie gesproken over het feit dat het takenpakket binnenkort wettelijk (WHW) wordt uitgebreid, en dat de examencommissie formeel verantwoordelijk wordt voor de inhoudelijke kwaliteit van de tentamens. De commissie merkt op dat de examencommissie nog geen structurele inhoudelijke bemoeienis heeft met de evaluatie van de toetsing en de beoordelingsprocedures. De examencommissie ontvangt verslagen van alle geëvalueerde vakken waarin ook vragen over tentamens zijn opgenomen, en acteert alleen als er sprake is van een probleem met een tentamen. De commissie heeft wel vastgesteld dat de examencommissie zich bewust is van haar nieuwe rol en verantwoordelijkheden op het gebied van toetsing. De commissie adviseert de examencommissie de kwaliteit van de (beoordeling van) toetsen en scripties periodiek te evalueren op inhoudelijke eisen.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Programma

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Programma. Voor de masteropleiding European Law luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding International and Comparative Private Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International Economic and Business Law luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International Law and the Law of International Organisations luidt het **voldoende**. De commissie beoordeelde de samenhang van de masteropleiding International Economic and Business Law als onvoldoende. De overige aspecten van het programma acht de commissie zonder twijfel voldoende. De uitwerking van het programma als geheel voldoet in de ogen van de commissie aan de criteria voor basiskwaliteit.

2.2.3. Inzet van personeel

F12: Eisen WO

De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een WO-opleiding:
Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied.

Beschrijving

Het algemene deel van de zelfstudies merkt op dat 72% van het wetenschappelijk personeel dat betrokken is bij het onderwijs (exclusief de promovendi met een 0,2 docentaanstelling en studentassistenten) gepromoveerd is. Voor een vaste aanstelling geldt in het algemeen dat (uitzicht op) promotie vereist is. Van de wetenschappelijke staf is 92% gepromoveerd en is ieder staflid voor gemiddeld 0,2 fte van zijn 0.35 fte onderzoektijd lid van één van de twee facultaire onderzoeksinstituten.

In het algemene deel van de zelfstudies staat vermeld dat de faculteit van mening is dat het onderwijs zoveel mogelijk gegeven moet worden door personen die zelf wetenschappelijk onderzoek verrichten. Leden van de wetenschappelijke staf besteden gemiddeld 35% van hun tijd aan onderzoek. Promovendi zijn in het algemeen voor 0,2 fte aangesteld als docent. Daarnaast worden juristen uit de beroepspraktijk met een deeltijdaanstelling aan de faculteit verbonden. Het wetenschappelijk personeel is ondergebracht in onderzoekseenheden (vakgroepen). Hiermee wil de faculteit de afstemming tussen onderwijs en onderzoek versterken. De meest recente onderzoeksevaluatie toont aan dat het onderzoek goed is verankerd binnen de vakgroepen en van voldoende kwaliteit is (met een gemiddeld score van boven de 4 op een schaal van 1 tot en met 5).

Aangezien de juridische faculteit voorbereidt op één van de *learned professions* hecht de faculteit er aan dat haar docenten goed op de hoogte zijn van de beroepspraktijk en de eisen die deze stelt. Dit wordt volgens de zelfstudie als volgt gewaarborgd:

- veel leden van de wetenschappelijke staf zijn rechter- of raadsheerplaatsvervanger of lid van een (gemeentelijke, provinciale of landelijke) bezwaarschriftencommissie;
- een deel van de wetenschappelijke staf heeft een deeltijdfunctie in de beroepspraktijk;
- 11 van de 20 bijzonder hoogleraren hebben hun hoofdfunctie in de beroepspraktijk;
- verschillende leden van de wetenschappelijke staf zijn betrokken bij het Postacademisch onderwijs voor de beroepspraktijk;
- in de duale opleidingen wordt nauw samengewerkt met collega's in de beroepspraktijk;
- in het kader van de Studentenrechtbank onderhoudt de faculteit een netwerk van contacten met advocaten en leden van de rechterlijke macht en het OM, die als jurylid betrokken zijn bij de Studentenrechtbank.

In de masteropleidingen wordt regelmatig gebruik gemaakt van gastdocenten. Ook is een aantal van de eigen docenten deels werkzaam in de beroepspraktijk. De studenten zijn over het algemeen enthousiast over de inzet van de gastdocenten.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat alle door haar bezochte opleidingen voldoen aan de eisen die gesteld worden aan dit facet. Het merendeel van de leden van de wetenschappelijke staf is gepromoveerd. De commissie concludeert tevens dat het onderwijs wordt verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied. De commissie waardeert de manier waarop de opleidingen aansluiting zoeken bij de praktijk door

gastdocenten uit het werkveld in te zetten. Zij heeft vastgesteld dat deze docenten zich betrokken voelen bij de opleidingen, en ook zeer benaderbaar zijn voor studenten.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F13: Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Beschrijving

De faculteit berekent de student-stafratio op basis van het werkelijk aantal studenten. Deze groep omvat ook (a) de studenten die de rechtenopleiding als tweede studie volgen en (b) de studenten die zijn overgestapt vanuit een andere faculteit. De student-stafratio wordt berekend voor de gehele faculteit en wordt niet uitgesplitst naar de afzonderlijke opleidingen. De student-stafratio was in studiejaar 2008 – 2009 51,89 op 1. De student-stafratio is in de afgelopen jaren verslechterd. Een daling van de financiële middelen is hier volgens de zelfstudie de oorzaak van.

Het personeel is ondergebracht in disciplinegerelateerde vakgroepen. Het allocatiemodel van de faculteit is gebaseerd op de door een vakgroep verrichte onderwijsinspanning. Deze onderwijsinspanning is afhankelijk van het aantal studenten dat in het onderwijs participeert. Hierdoor is de toewijzing van personeel aan een specifieke opleiding gerelateerd aan het aantal studenten in de opleiding. De algemene student-stafratio is volgens de zelfstudie representatief voor alle opleidingen. De ruimte voor het onderzoek van een vakgroep wordt afgeleid van de totaal aan de vakgroep toegewezen formatie volgens de regel dat 35% van de toegewezen formatie beschikbaar is voor onderzoek.

Docenten vinden de werkdruk hanteerbaar. Het nakijken van tentamens met open vragen geeft een aantal keren per jaar een piekbelasting, maar docenten geven aan dat ze hier goed op kunnen anticiperen.

De Engelstalige masteropleidingen zijn over het algemeen kleine opleidingen. In de masteropleiding *International Law and the Law of International Organisations* is de gemiddelde groepsomvang bijvoorbeeld 25 studenten.

Oordeel

De commissie is van mening dat bij alle bezochte opleidingen voldoende staf aanwezig is om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen. De commissie merkt op dat het faculteitsbreed wenselijk is om te streven naar een lagere staf-studentratio, maar heeft mede door de gesprekken met de studenten en docenten van de opleidingen kunnen vaststellen dat de huidige ratio geen negatieve invloed heeft op de kwaliteit van de opleidingen.

Uit de bestudering van de zelfstudies en de gesprekken tijdens het bezoek heeft de commissie opgemaakt dat een grote hoeveelheid vakken in meerdere opleidingen worden aangeboden. De commissie heeft vastgesteld dat ondanks de grote complexiteit van de

onderwijsprogramma's het onderwijs heel goed georganiseerd is. De commissie concludeert dat de goed gefaciliteerde onderwijsadministratie in belangrijke bijdraagt aan het hanteerbaar houden van de werkdruk voor docenten.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F14: Kwaliteit personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Beschrijving

De directeur onderwijs is, volgens de zelfstudie, verantwoordelijk voor de didactische expertise en scholing. In het personeelsbeleid van de faculteit wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan de onderwijskundige en didactische kwaliteiten van het docerend personeel. Het is een belangrijk criterium bij de werving en selectie. De directeur onderwijs maakt deel uit van alle benoemingsadvies- en sollicitatiecommissies voor respectievelijk hoogleraren en UHD's, UD's en docenten. Daarnaast vormt de didactische expertise en de resultaten van de cursusevaluaties een vast onderdeel van de ontwikkelings- en beoordelingsgesprekken van het docerend personeel met hun leidinggevende.

Nieuwe docenten moeten beschikken over de 'basiskwalificatie onderwijs' (BKO). De BKO-eis geldt niet voor docenten die voor een korte periode worden aangesteld; zij volgen zo nodig een basis cursus van het onderwijsexpertisecentrum van de RUG. Daarnaast is op aanvraag didactische ondersteuning en scholing beschikbaar, verzorgd door het onderwijsexpertisecentrum.

Door vak- en curriculum-evaluaties wordt de kwaliteit van de docenten en het verzorgde onderwijs regelmatig geëvalueerd. In de zelfstudie wordt opgemerkt dat uit de vakevaluaties blijkt dat de didactische kwaliteiten van docenten in het algemeen als goed worden beoordeeld.

Docenten die vakken in het Engels verzorgen, worden getest op hun Engelse taalvaardigheid aan de hand van het Common European Framework of Reference for Language Learning, Teaching and Assessment. Als ze niet over het vereiste niveau (minimaal C1/B2) beschikken, dienen ze één of meer Engelse taalvaardigheidscursussen te volgen bij het Talencentrum van de RUG. De faculteit bewaakt tevens via de vakevaluaties of studenten tevreden zijn over het niveau van het Engels van de docenten.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met studenten van de diverse opleidingen gesproken over de kwaliteit van hun docenten. Studenten zijn over het algemeen tevreden over de Engelse taalbeheersing van de docenten. Studenten zijn te spreken over de toegankelijkheid van docenten. Zij waarderen het dat docenten oog hebben voor de diversiteit van de studentenpopulatie.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen van de faculteit voldoen aan het criterium dat geldt voor dit facet. De commissie vindt dat de faculteit voldoende aandacht besteedt aan de didactische ontwikkeling van docenten, middels de BKO, aanvullende cursussen, vakevaluaties en ontwikkelingsgesprekken. Ook de studenten zijn over het algemeen tevreden over de inhoudelijke kwaliteiten en de toegankelijkheid van de docenten.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Inzet van personeel

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Personeel. Voor de masteropleiding European Law luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding International and Comparative Private Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International Economic and Business Law luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International Law and the Law of International Organisations luidt het **voldoende**.

2.2.4. Voorzieningen

F15: Materiële voorzieningen

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Beschrijving

De faculteit beschikt in de eigen gebouwen over één collegezaal met een capaciteit van 180 studenten, drie collegezalen met een capaciteit van 50-65 studenten en tien werkcollegezalen en werkgroep ruimten met een capaciteit van 25-30 studenten.

Een aantal zalen wordt gedeeld met de faculteiten Gedrags- en Maatschappijwetenschappen (GMW) en Letteren. De faculteit doet daarnaast een beroep op de universitaire collegezalenpool. De grotere hoorcolleges vinden plaats in het Academiegebouw, de nieuwe collegezaal op het Zernike complex (in gebruik genomen in 2010) en de Pathé bioscoop in het centrum van Groningen. Alle onderwijsruimten zijn voorzien van computer met internetverbinding en projectiemogelijkheid. Drie zalen zijn uitgerust met een Symposium, een presentatiecomputer met touchscreen.

Voor computer- en ICT-onderwijs beschikt de faculteit over een drietal practicum- en instructie zalen met 99 werkstations. De student-pc-ratio komt daarmee op ca. 38 : 1. De toegang tot de computers is vrij en hoeft niet vooraf te worden gereserveerd. Via internet kunnen studenten zien in welke zaal plekken vrij zijn. Naast de werkplekken in de facultaire zalen is het aantal laptopwerkplekken in de bibliotheek recent uitgebreid en kunnen studenten ook gebruikmaken van de zalen van de Letterenfaculteit als deze niet voor onderwijs gebruikt worden. Overigens hebben studenten sinds 2006 ook toegang tot alle universitaire werkplekken voor studenten. Studenten zijn dus niet gebonden aan de computerzalen van de eigen faculteit. De werkplekken in de Universiteitsbibliotheek kunnen via internet

gereserveerd worden. Naast de vaste pc's is er in alle universitaire gebouwen een draadloos netwerk, waarop studenten en medewerkers met hun eigen laptop kunnen inloggen.

De vakbibliotheek van de faculteit bevat publicaties over de rechtswetenschappen en de verwante sociale wetenschappen zoals criminologie, rechtssociologie, en dergelijke. De collectie is geheel ontsloten via de catalogus van de RUG (OPC) en Picarta. In de bibliotheek is een instructiezaal voor studenten, met pc- en audiovisuele middelen. Deze pc's zijn buiten de instructie-uren om voor vrij gebruik beschikbaar. Naast drie studiekabinetten (voor het gezamenlijk werken aan opdrachten) en een grotere overlegruimte, zijn meer dan 150 studieplaatsen in de vakbibliotheek aanwezig. De bibliotheek verzorgt, volgens de zelfstudie, ook een programma voor het aanleren van informatievaardigheden voor studenten. Vanaf 2010 is de universitaire bibliotheekorganisatie gecentraliseerd en valt de vakbibliotheek Rechtsgeleerdheid niet meer onder facultair bestuur en beheer.

Studenten met wie de commissie gesproken heeft, gaven aan dat er vaak niet voldoende plaats is in de computerruimtes. In de vakbibliotheek zijn altijd voldoende studieplaatsen. Over de colleges in de Pathé bioscoop lopen de meningen onder studenten en docenten uiteen.

Tijdens het bezoek aan de faculteit heeft de commissie een presentatie gekregen over het facultatieve scriptiepracticum van de vakbibliotheek. De bibliotheek biedt met dit practicum, in samenwerking met een aantal vakgroepen, technische en inhoudelijke ondersteuning bij het zoeken en afbakenen van een scriptieonderwerp. Via een speciaal hiervoor ingerichte website op Nestor (zie hieronder), worden per fase van het scriptieproces adviezen en handreikingen geboden. Studenten vinden hier bijvoorbeeld diverse links naar belangrijke handboeken en digitale wetenschappelijke tijdschriften geordend per rechtsgebied. Daarnaast zijn er links opgenomen naar elektronische encyclopedieën, primaire wetgeving en belangrijke verdragen. Internationale masterstudenten volgen eveneens een verplicht scriptiecollege, dat twee keer per jaar wordt aangeboden (zie ook F11).

De faculteit maakt gebruik van de digitale leeromgeving Nestor. Onderdeel hiervan is het programma Blackboard, dat door de gehele Rijksuniversiteit Groningen gebruikt wordt. Nestor biedt onder andere een facultaire startpagina, een toegangsportaal voor studenten met betrekking tot de informatie van de verschillende vakken van hun opleiding. Via Nestor kunnen docenten bestanden en documenten beschikbaar stellen, studenten informeren over de cursusopzet, opdrachten laten inleveren, en digitale video aanbieden. Daarnaast wordt Nestor ingezet als communicatiemiddel voor studenten en docenten onderling (e-mail, chat en online discussie), een platform om andere ICT- en onderwijs toepassingen en digitale collegeregistraties aan studenten aan te bieden.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen beschikken over voldoende materiële voorzieningen, waardoor het mogelijk is om de programma's uit te voeren. Op basis van de beschrijving in het zelfevaluatierapport en de rondleiding tijdens het bezoek concludeert zij dat op het moment van de visitatie voldoende onderwijsruimten, collegezalen en studieplekken aanwezig zijn. Op basis van de gesprekken met de studenten stelt de commissie vast dat de beschikbare computerruimtes vaak vol zijn.

De commissie waardeert de activiteiten van de bibliotheek met betrekking tot de scriptieondersteuning. Zij heeft met waardering kennisgenomen van het scriptiepracticum en de digitale ondersteuning voor studenten die met hun scriptie bezig zijn. De commissie heeft

geconstateerd dat binnen de opleidingen goed gebruik wordt gemaakt van de elektronische leeromgeving.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F16: Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op studievoortgang.

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Beschrijving

Studenten kunnen met vragen terecht bij de informatiebalie van de dienst Onderwijs en Studiebegeleiding en bij de vijf studieadviseurs (tijdelijk 3,6 fte, structureel 3,0 fte). Het contact met de studieadviseurs vindt plaats op initiatief van de student. De tijdelijke uitbreiding bij studieadvies is ingezet om studenten/groepen studenten met studievertraging op te roepen voor een gesprek.

De zelfstudie vermeldt dat vanwege het feit dat het schrijven van een scriptie kan leiden tot studievertraging, de faculteit in de masteropleidingen een apart begeleidingstraject voor de scriptie aanbiedt. Masterstudenten krijgen automatisch toegang tot een nestorsite over de scriptie. Daarin is allerlei informatie over het schrijven van de scriptie gebundeld, en kunnen studenten samenvattingen van scripties inzien om zich zo beter op een scriptieonderwerp te oriënteren. Voorafgaand aan het schrijven van de scriptie wordt een verplicht scriptiecollege aangeboden en organiseert de bibliotheek een instructie die studenten moet helpen een goede start met de scriptie te maken.

Informatievoorziening

De studiegids is online beschikbaar via STIP (studie-informatie en -procedures). Vakomschrijvingen en studieprogramma's zijn beschikbaar via de digitale catalogus OCASYS. STIP en Ocasys zijn beschikbaar via Nestor en via de website van de faculteit.

Tijdens het bezoek bevestigden studenten dat zij zeer tevreden zijn over de informatievoorziening. Alle informatie over de opleidingen is online beschikbaar en up to date. Studenten gaven daarnaast aan dat roosterwijzigingen op tijd kenbaar worden gemaakt.

De faculteit beschikt over een eigen *International Office*. Dit International Office is verantwoordelijk voor de organisatie en coördinatie van de Engelstalige bachelor- en masteropleidingen en draagt zorg voor:

- de voorlichting en (studie)begeleiding van de rechtenstudenten in zowel de English stream International and European Law als in de vijf Engelstalige LLM-opleidingen;
- de toelating van beide groepen studenten tot de genoemde opleidingen;
- het ambtelijk secretarisschap van de examencommissie, sectie internationaal, de opleidingscommissie voor de Engelstalige LLM-opleidingen en de Advisory Committee voor de English stream International and European Law;

- de verstrekking van de beurzen;
- de coördinatie van de Engelstalige programma's;
- het onderhouden van de contacten met de alumni van genoemde opleidingen (via een eigen website voor alumni en een vijfjaarlijkse conferentie in Groningen);
- het organiseren van sociale activiteiten voor de studenten van genoemde opleidingen.

De personeelsomvang van het facultaire International Office omvat 3,1 fte, voor zowel het uitwisselingsprogramma als de Engelstalige diplomaopleidingen. In verband met de toename van het aantal buitenlandse studenten en het aantal studenten dat verplicht een deel van de studie in het buitenland zal doen, wordt dit aantal binnenkort uitgebreid naar 4,1 fte.

Uit de gesprekken met de internationale studenten is gebleken dat zij zeer tevreden en enthousiast zijn over het International Office en zijn medewerkers. Het International Office is volgens de studenten goed bereikbaar en zeer betrokken. Studenten informeerden de commissie dat het International Office zorgt draagt voor geschikte werkruimte, en zelfs studenten afhaalt van het station als zij in Groningen arriveren. De periodieke reünies worden druk bezocht door alumni uit alle windstreken.

Oordeel

De commissie heeft geconstateerd dat alle te verwachten vormen van begeleiding op facultair of centraal niveau aanwezig zijn. De faculteit hanteert hierbij als uitgangspunt dat het initiatief voor contact met de studieadviseurs nadrukkelijk bij de student wordt gelegd. De commissie heeft vastgesteld dat studenten in het algemeen tevreden te zijn over de studiebegeleiding en -advisering die zij ontvangen. De commissie is positief over de begeleidingsstructuur tijdens de scriptiefase in de masteropleidingen, waar niet alleen goede inhoudelijke begeleiding deel van uitmaakt, maar ook de voortgang wordt bewaakt.

De commissie spreekt haar waardering uit voor het International Office en de wijze waarop zij haar taken uitvoert. De internationale studenten zijn zeer enthousiast over de betrokkenheid en inzet van de medewerkers van het International Office, zowel voorafgaande als tijdens hun verblijf in Groningen. De commissie is er van overtuigd dat internationale studenten kunnen rekenen op een goede ontvangst in de stad en op de faculteit. De commissie komt daarom voor dit facet tot het oordeel 'goed' voor de Engelstalige masteropleidingen.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **goed**.

Oordeel over het onderwerp Voorzieningen

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Voorzieningen. Voor de masteropleiding European Law luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding International and Comparative Private Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International Economic and Business Law luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International Law and the Law of International Organisations luidt het **voldoende**.

2.2.5. Interne kwaliteitszorg

F17: Evaluatie resultaten

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Beschrijving

Uit de zelfstudie blijkt dat het facultaire systeem van (systematische) kwaliteitszorg uit de volgende onderdelen bestaat:

- periodieke evaluatie van alle opleidingen (eens per accreditatieperiode);
- periodieke evaluatie van alle vakken;
- een notitie toetsbeleid, waarin het facultaire beleid wordt afgezet tegenover het universitaire beleid zoals omschreven in de RUG nota 'De toets doorstaan';
- systematische aandacht voor de verschillende klanttevredenheids-onderzoeken, zoals de Keuzegids Hoger Onderwijs, de Elsevier enquête, en de RUG studentenenquête 'Honderd over de RUG'.

De verschillende onderdelen van de facultaire kwaliteitszorg zijn in april 2010 vastgelegd in een facultair protocol conform het universitaire kwaliteitszorgprotocol. Ook in de facultaire nota toetsbeleid zijn verschillende bestaande beleidslijnen samengevoegd. De facultaire commissie Kwaliteitszorg adviseert het faculteitsbestuur en ondersteunt de directeur onderwijs bij de interne kwaliteitszorg. Zowel de portefeuillehouder onderwijs (de vice decaan) als de directeur onderwijs maken deel uit van deze commissie. Uit de gesprekken is gebleken dat de commissie Kwaliteitszorg gemiddeld vier keer per jaar bijeenkomt en thema's bespreekt als toetsbeleid, beoordeling afstuderen, academische vaardigheden. De notulen van de vergaderingen worden besproken in het faculteitsbestuur.

Alle opleidingen worden eens per accreditatiecyclus intern geëvalueerd. Inmiddels zijn zeven opleidingen geëvalueerd volgens het facultaire protocol. De resultaten van curriculumevaluaties worden besproken in de opleidingscommissies (OLC's) en het faculteitsbestuur. Aanpassingen worden meegenomen bij de jaarlijkse vaststelling van het onderwijsprogramma.

De vakevaluaties vinden op twee manieren plaats. Allereerst worden bij de reguliere opleidingen alle propedeusevakken jaarlijks geëvalueerd met een digitale standaardenquête. Daarnaast worden alle verplichte vakken, ook die uit de propedeuse, elke drie jaar geëvalueerd met een gedeeltelijk toegespitste schriftelijke enquête. Bij deze driejaarlijkse vakevaluatie vindt altijd een nabespreking plaats met docenten en studenten, ongeacht het resultaat van de evaluatie. Uit de inzage van de documentatie is gebleken dat hier gemiddeld twee studenten bij betrokken zijn. De zelfstudie stelt dat door deze arbeidsintensieve werkwijze, niet alle vakken jaarlijks geëvalueerd kunnen worden. Daarom wordt met ingang van studiejaar 2010-2011 bij alle vakken in de digitale leeromgeving een korte vragenlijst geplaatst met ruimte voor aanvullende op- of aanmerkingen.

De zelfstudie stelt dat de evaluatieresultaten van de vakken altijd worden teruggekoppeld naar de betreffende docenten, de opleidingscommissies, de vakgroepvoorzitters en faculteitsbestuur en faculteitsraad. De directeur onderwijs ziet toe op de uitvoering van de aanbevelingen. Tijdens het bezoek werd door student- en docentleden van de opleidingscommissies bevestigd dat zij de resultaten van de vakevaluaties ontvangen. De leden van de opleidingscommissies krijgen elk half jaar een boekje met daarin de rapporten

van de vakevaluaties. Niet elke opleidingscommissie bespreekt deze resultaten systematisch. De docentleden geven aan dat dit komt doordat de evaluaties over het algemeen positief zijn.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat de opleidingen voldoen aan de in dit facet gestelde eisen. De kwaliteit van onderwijs wordt periodiek getoetst, waarbij de vakgroepen en de directeur onderwijs de uitkomsten actief volgen. De commissie adviseert de faculteit streefdoelen te formuleren, zodat de kwaliteitsverbetering van de opleidingen meer systematisch kan worden aangepakt.

De commissie heeft uit de gesprekken met studenten, docenten en opleidingscommissies geconcludeerd dat de evaluaties geformaliseerd en gestructureerd worden uitgevoerd. De directeur onderwijs heeft structureel zicht op de resultaten daarvan en onderneemt indien nodig actie. De commissie vindt het positief dat de vakevaluaties altijd worden afgesloten met nabespreking met docenten, studenten en de directeur onderwijs. Zij waardeert de mogelijkheid die studenten geboden wordt via Blackboard voor ieder vak een korte evaluatielijst in te vullen.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F18: Maatregelen tot verbetering

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Beschrijving

In de zelfstudie worden verschillende voorbeelden van verbetermaatregelen genoemd. De vakevaluaties hebben geleid tot concrete aanpassingen in de literatuur, de vakomschrijving of de werkwijze van het vak. Deze aanpassingen worden jaarlijks meegenomen bij de wijzigingen van het onderwijsprogramma. Dat is ook het moment waarop de OLC's kunnen toezien op de implementatie van aanpassingen. Studenten van de OLC hebben bevestigd dat het onderwijsprogramma jaarlijks besproken wordt in de OLC's. Uit de gesprekken met studenten bleek dat studenten niet altijd zicht hebben op wat er met de inbreng van de studenten gedaan wordt.

Curriculumevaluaties geven vaker dan vakevaluaties aanleiding tot ingrijpende maatregelen in het onderwijsprogramma. De zelfstudie noemt hierbij als voorbeeld de toegenomen aandacht voor het scriptietraject in alle masteropleidingen. Ook dergelijke wijzigingen worden geïmplementeerd bij de jaarlijkse vaststelling van het onderwijsprogramma.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen voldoen aan het criterium dat geldt voor dit facet. De commissie heeft vastgesteld dat de resultaten van de verschillende evaluaties leiden tot concrete verbetermaatregelen wanneer daartoe aanleiding is.

De commissie is van mening dat er wordt geluisterd naar de punten die de OLC's inbrengen op basis van signalen die ze ontvangt. De commissie is echter van mening dat de terugkoppeling over de genomen maatregelen richting de opleidingscommissies en richting de studenten beter kan.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F19: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Beschrijving

De directeur onderwijs is namens het faculteitsbestuur belast met de nadere regeling van het onderwijs en de examens, waaronder de interne kwaliteitszorg. Hij overlegt daartoe met de leiding van de bij een opleiding betrokken vakgroepen en adviseert het faculteitsbestuur over het systeem van interne kwaliteitszorg.

Docenten en studenten zijn op diverse manieren betrokken bij de interne kwaliteitszorg. Beide zijn afgevaardigd in de facultaire commissie Kwaliteitszorg en de opleidingscommissies. Daarnaast zijn de individuele docenten verantwoordelijk voor de kwaliteit van de door hen verzorgde vakken.

Uit de gesprekken met de docenten is gebleken dat het vaardigheden onderwijs een van de thema's van de commissie Kwaliteitszorg is. Overwogen wordt faculteitsbreed een vaardighedenportfolio in te voeren. In de commissie Kwaliteitszorg wordt onder andere gesproken over de wijze waarop iets dergelijks geïmplementeerd zou moeten worden.

In de opleidingscommissies bespreken docenten en studenten het onderwijs en de examens. De opleidingscommissies brengen advies uit over de Onderwijs en Examenregeling, de daarop gebaseerde nadere regelingen en de uitvoering van deze regelingen. Daarnaast brengen zij desgevraagd of op eigen initiatief advies uit aan de directeur onderwijs of aan het faculteitsbestuur over het onderwijs van de opleidingen.

Uit de gesprekken met de studenten van de opleidingscommissies blijkt dat er verschillen zijn tussen de diverse opleidingscommissies. Een aantal opleidingscommissies heeft nauwe relaties met de (meestal actieve) studievereniging van de betreffende opleidingen. Dit zorgt ervoor dat de contacten met de achterban van de studenten vrij goed georganiseerd zijn. Voor andere opleidingscommissies geldt dat de studievereniging niet betrokken is. Dan zijn de contacten met de achterban afhankelijk van de contacten van de studentleden van de opleidingscommissie. Om de informatie over en voor de studentleden te verbeteren wordt een facultair boekje opgesteld over de taken en verantwoordelijkheden van de opleidingscommissies. Daarnaast zal het studentlid van het faculteitsbestuur een rol gaan spelen in de training van de studentleden van de opleidingscommissies.

De faculteit onderhoudt door middel van periodieke onderzoeken en bijeenkomsten contact met alumni. In de facultaire alumnimonitor wordt aan hen onder meer voorgelegd in hoeverre de door de faculteit verzorgde opleidingen afgestemd zijn op de eisen en behoeften van de beroepspraktijk. De alumni van de vier voorliggende opleidingen worden ook betrokken bij de curriculumevaluaties. Uit de gesprekken met de alumni blijkt dat zij via de mail gevraagd worden mee te doen aan enquêtes en een tijdschrift van de faculteit ontvangen.

Het contact met het afnemend beroepenveld wordt onderhouden door periodiek overleg met vertegenwoordigers van beroepsorganisaties of grote werkgevers in de sectoren waar de alumni werkzaam zijn. Dit periodiek overleg kan ertoe leiden dat het curriculum van een opleiding wordt aangepast zodat de eindkwalificaties beter aansluiten op de beroepspraktijk. Betrokkenheid van het beroepenveld wordt volgens de verschillende opleidingen ook gegarandeerd doordat veel docenten deels werkzaam zijn in de beroepspraktijk.

Oordeel

De commissie is van mening dat de opleidingen voldoen aan het criterium dat geldt voor dit facet. Op basis van de gesprekken die zijn gevoerd met studenten en docenten heeft de commissie vastgesteld dat voor alle opleidingen geldt dat medewerkers en studenten betrokken zijn bij de kwaliteitszorg van hun opleiding. Niet alleen zijn de studentleden actief in de OLC, ook nemen zij deel aan evaluatiegesprekken en zijn zij afgevaardigd in de facultaire commissie Kwaliteitszorg. De commissie waardeert de inzet en betrokkenheid van de onderwijsdirecteur bij de kwaliteit en de organisatie van het onderwijs.

De commissie constateert dat de OLC's vooral reactief te werk gaan. De commissie heeft vastgesteld dat de betrokkenheid van een actieve studievereniging bij de OLC, de studentvertegenwoordiging ten goede komt. De commissie adviseert studenten van de overige OLC's meer activiteiten te ontplooiën om te weten te komen wat er in hun achterban leeft. De commissie waardeert het dat de faculteit de OLC's beter wil toerusten op haar taken. De OLC's hebben een eigen email adres gekregen en er wordt een facultair boekje opgesteld over de taken en verantwoordelijkheden (inclusief praktische zaken) van de OLC. Daarnaast zullen de studentleden trainingen volgen op dit gebied.

Wat betreft de betrokkenheid van het beroepenveld bij de interne kwaliteitszorg ziet de commissie mogelijkheden voor verbetering.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de masteropleiding *European Law* luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding *International and Comparative Private Law* luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding *International Economic and Business Law* luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding *International Law and the Law of International Organisations* luidt het **voldoende**.

2.2.6. Resultaten

F20: Gerealiseerd niveau

De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Beschrijving

De zelfstudie stelt dat studenten met het afsluitende onderdeel van de masteropleiding kunnen laten zien dat zij de eindkwalificaties van de opleiding hebben behaald. De masteropleidingen worden afgesloten met een scriptie van 18 EC. Met de scriptie toont de student dat hij zelfstandig een wetenschappelijke vraagstelling kan formuleren, een onderzoek kan opzetten en uitvoeren, conclusies kan trekken en verdedigbare oplossingen kan formuleren. In het scriptiereglement worden de richtlijnen voor het voorbereiden, schrijven en beoordelen van de scriptie weergegeven.

De masterscriptie wordt beoordeeld op aspecten als inhoud, argumentatie, structuur en opbouw, begrijpelijkheid en aantrekkelijkheid taalgebruik, correctheid taalgebruik, zelfstandigheid in het onderzoek, originaliteit van het onderzoek en beheersing (specifieke) onderzoeksvaardigheden. Hiervoor is een beoordelingsformulier beschikbaar. De scriptie wordt in principe alleen door de begeleidende docent beoordeeld. De begeleidende docent kan zelf beslissen of hij het oordeel van een tweede beoordelaar inroept. Het eindcijfer wordt pas afgegeven als de student de samenvatting van zijn scriptie in het Nestorvak Thesis heeft geplaatst. Uit de gesprekken met docenten is gebleken dat bij beoordelingen hoger dan een acht of rond de zes een tweede beoordelaar wordt ingeschakeld.

Uit de zelfstudie blijkt dat afgestudeerde masterstudenten in uiteenlopende beroepen bij verschillende organisatie werkzaam zijn. Afgestudeerden van de masteropleiding *European Law* vervullen vooral functies bij de instellingen van de Europese Unie, de (nationale) overheid, advocatenkantoren, lobbykantoren of in de wetenschap. Afgestudeerden van de masteropleiding *International and Comparative Private Law* komen vaak bij nationale of internationale advocatenkantoren en (internationale) bedrijven. Studenten die de masteropleiding *International and Economic Business Law* hebben afgerond vinden hun werkkring onder meer in internationaal opererende bedrijven en advocatenkantoren, internationale organisaties (zoals de WTO en de Europese Unie) of aan een universiteit (als docent of onderzoeker). Afgestudeerden van de masteropleiding *International Law and the Law of International Organizations* komen terecht in specifiek juridische beroepen en in meer beleidsgerichte beroepen bij nationale of internationale overheid, bij (inter)nationale niet-gouvernementele organisaties en soms in het bedrijfsleven.

Ondanks dat de alumni ook diverse verbeterpunten aandragen zijn ze over het algemeen tevreden over het onderwijs dat ze genoten hebben en de mate waarin zij door de opleiding voorbereid zijn op de beroepspraktijk.

Voorafgaande aan het bezoek aan de opleidingen heeft de commissie een selectie van de masterscripties bestudeerd, met uiteenlopende oordelen. De commissie heeft van elke opleiding ten minste twee scripties gelezen.

Oordeel

De bestudeerde afstudeerproducten laten zien dat de studenten beschikken over kennis en inzicht die van afgestudeerde masterstudenten mag worden verwacht. Ook laten de afstudeerproducten zien dat de studenten beschikken over de vereiste onderzoeksvaardigheden. De commissie stelt vast dat het niveau en de kwaliteit van de afstudeerscripties voldoende zijn.

De commissie kon zich vinden in de beoordelingen van de masterscripties. De cijfers die de commissieleden hebben toegekend aan de scripties komen overeen met de cijfers van de scriptiebegeleiders. De scripties kennen over het algemeen een duidelijke probleemstelling en zijn logisch en consistent opgebouwd. Ook wordt de gekozen werkwijze verantwoord en volgen de conclusies voort uit het gepresenteerde materiaal. Ook het taalgebruik is in de meeste gevallen van voldoende niveau.

De commissie adviseert de opleidingen bij de beoordeling van de masterscripties het gebruik van het beschikbare beoordelingsformulier verplicht te stellen. Dit verhoogt de transparantie naar de studenten over de tot standkoming van het cijfer. Daarnaast adviseert ze de faculteit om de masterscripties door een tweede beoordelaar te laten lezen en beoordelen. Hiermee wordt de objectiviteit van de beoordeling vergroot. De laatste aanbeveling betreft het invoeren van een verdediging bij de masterscriptie (zie ook facet 11).

De commissie heeft vastgesteld dat alumni tevreden zijn over het door hen bereikte niveau en dat zij goed voorbereid zijn op de arbeidsmarkt.

Gezien bovenstaande afwegingen, beoordeelt de commissie het gerealiseerde eindniveau van de masteropleidingen met een voldoende.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F21: Onderwijsrendement

Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen. Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Beschrijving

De zelfstudie stelt dat de Engelstalige masteropleidingen een geselecteerde instroom kennen. De faculteit heeft voor deze opleidingen de volgende ambitieuze streefcijfers geformuleerd: 80% na één jaar en 90% na twee jaar.

Studenten van de masteropleiding *European Law* doen langer over de opleiding dan het streven is. Gemiddeld genomen (cohort 2004 – 2008) heeft 55% de opleiding in een jaar afgerond en 78% in twee jaar. Voor de masteropleiding *International and Comparative Private Law* geldt dat gemiddeld 91% van de studenten (cohort 2004 - 2008) de opleiding in een jaar afrondt. 95% rond de opleiding af in twee jaar. De masteropleiding *International and Economic and Business Law* wordt door gemiddeld (cohort 2004 – 2008) 81% in een jaar en 90% in twee jaar afgerond. Voor de masteropleiding *International Law and the Law of International Organizations* geldt dat gemiddeld 83% deze in een jaar en 91% in twee jaar afrondt.

De zelfstudie stelt dat voor de afronding van de masteropleiding de afronding van de scriptie van belang is. De faculteit zet verschillende instrumenten in om de studenten te begeleiden in het afstudeerproces, zoals het scriptievoorbereidingstraject, de informatie op Nestor en de reguliere begeleiding die studenten tijdens het schrijven van de scriptie ontvangen van de begeleidende docent (zie ook facet 20).

Oordeel

De commissie stelt vast dat de masteropleidingen, met uitzondering van de masteropleiding *European Law*, de streefcijfers realiseren. De commissie is van mening dat de faculteit uitgebreide maatregelen neemt om studenten vooral in afstudeerproces te begeleiden. De commissie spreekt haar waardering uit voor het verplichte scriptievoorbereidingstraject en het facultatieve aanbod van het Forum Scriptorum. Internationale studenten zeer tevreden zijn over de ontvangst in Groningen en de begeleiding die zij ontvangen (zie ook facet 16). De commissie heeft vastgesteld dat studenten door de goede ontvangst en begeleiding nauwelijks opstart- en aanpassingsproblemen hebben en dus geen onnodige studievertraging oplopen.

Masteropleiding European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and Comparative Private Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Economic and Business Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Resultaten

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de masteropleiding *European Law* luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding *International and Comparative Private Law* luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding *International Economic and Business Law* luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding *International Law and the Law of International Organisations* luidt het **voldoende**.

Samenvatting van de oordelen van de commissie

Masteropleiding European Law

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Goed
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding European Law

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De masteropleiding European Law voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding International and Comparative Private Law

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Goed
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding International and Comparative Private Law

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding International and Comparative Private Law* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding International Economic and Business Law

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Onvoldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Goed
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding International Economic and Business Law

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding International Economic and Business Law* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organisations

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Goed
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding International Law and the Law of International Organisations

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding International Law and the Law of International Organisations* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

BIJLAGEN

Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Dr. mr. J.A.M. (Margreet) Ahsmann (1951) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit Leiden. Na haar studie was zij wetenschappelijk medewerker respectievelijk universitair hoofddocent bij de vakgroep rechtshistorische vakken te Leiden. In 1990 promoveerde zij er (cum laude) op een proefschrift over het juridisch onderwijs aan de Leidse juridische faculteit van 1575 - 1630. In 1996 stapte zij over naar de rechterlijke macht en werd rechter in de sector civiel recht van de rechtbank Rotterdam, in 2002 vice-president/ontwikkelingscoördinator. Sinds 2007 is zij tevens verbonden aan SSR (het opleidingsinstituut van de rechterlijke macht) als lector civiel recht. Enkele van haar nevenfuncties zijn: lid van de Commissie Geschiedenis Nederlandse Rechtswetenschap (KNAW), lid van de Commissie civiel effect, lid van het Curatorium van de Nederlandse Orde van Advocaten en lid van het Curatorium van de Haagse Hogeschool.

I.M. (Inge) Beulen LL.B. (1988) is student Ma Nederlands Recht aan de Radboud Universiteit. Inge Beulen rondde in 2009 haar bacheloropleiding Nederlands Recht met tevredenheid. Zij werkt naast haar studie Rechtsgeleerdheid als vrijwilliger bij de Rechtswinkel in Venlo, en is baliemedewerker bij de onderwijsadministratie van haar faculteit.

Mr. I.C.M. (Irene) de Boer (1986) deed in 2005 eindexamen Gymnasium aan het Emmauscollege te Rotterdam. Vervolgens begon zij in datzelfde jaar aan de studie Recht en Management aan de Universiteit van Tilburg. De eerste jaren van haar studie was zij actief binnen de studievereniging Magister JFT en het medezeggenschapsorgaan fractie Vrijspraak. Daarnaast was zij als student-assistent verbonden aan de vakgroep Sociaal Recht. Van september 2008 tot september 2010 participeerde Irene als student-lid binnen het Faculteitsbestuur van de Tilburgse Rechtenfaculteit. Tevens heeft zij tijdens haar studie stage gelopen, zowel bij de Autoriteit Financiële Markten als bij een groot advocatenkantoor. In begin 2010 is zij afgestudeerd voor de master Recht en Management en begonnen aan haar tweede master Sociaal Recht.

Prof. mr. dr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes (1946) is Dean van het University of Groningen Honours College en hoogleraar Ontwikkeling en Differentiatie Academisch Onderwijs, in het bijzonder excellentietrajecten. Daarvoor heeft zij lange tijd bij de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen gewerkt. Van 1985-2001 als universitair (hoofd) docent op het terrein van burgerlijk procesrecht, op welk terrein zij ook in 1991 is gepromoveerd. Van 1996-2001 heeft zij als portefeuillehouder onderwijs deel uitgemaakt van het faculteitsbestuur en van 2001-2009 was zij full time directeur onderwijs van de faculteit. Sedert 1 januari 2009 is zij aangesteld als Dean van het Groningen Honours College.

Prof. dr. C.M. (Kees) Cappon (1953) studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. In 1992 promoveerde hij op een proefschrift over de opkomst van het testament in het Sticht Utrecht tot het midden van de veertiende eeuw. Kees Cappon is universitair hoofddocent Rechtsgeschiedenis en daarnaast nog bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.

Dr. H.J.M. (Diana) Dolmans (1966) is onderwijskundige en UHD en werkt bij de vakgroep Onderwijsontwikkeling en –Onderzoek/School of Health Professions Education, Faculty of Medicine, Health and Life Sciences, Universiteit Maastricht. Ze studeerde onderwijskunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en promoveerde in Maastricht. Haar proefschrift

ging over probleemgestuurd onderwijs. Ze heeft expertise op het gebied van innovatieve curricula en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. Ze is internationaal bekend vanwege haar onderzoekslijn op het gebied van probleemgestuurd onderwijs. De afgelopen 20 jaar heeft ze veel internationaal gepubliceerd. Ze is lid van de editorial board van drie vooraanstaande medisch onderwijskundige tijdschriften. Daarnaast is ze lid van het management team van de Master of Health Professions Education, een grotendeels distance-based onderwijsprogramma aan de Universiteit Maastricht. Verder is ze lid van het dagelijks bestuur van het onderzoeksprogramma “Onderzoek van Onderwijs” van de School of Health Professions Education en PhD coördinator van deze onderzoeksgroep.

Dr. E. (Erik) Driessen (1966) behaalde in 1994 zijn doctoraal Onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam en begon in datzelfde jaar als toetscoördinator bij de faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht. Bij deze universiteit is hij sinds 2000 universitair docent medisch onderwijs bij de capaciteitsgroep Onderwijsontwikkeling & Onderwijs onderzoek, Faculteit der Geneeskunde. In 2008 promoveerde hij op het onderwerp ‘Educating the self-critical doctor’. In zijn onderzoek richt hij zich op het hoger onderwijs en op het stimuleren en beoordelen van leren op de werkplek. Hij heeft gepubliceerd over diverse onderwerpen zoals het gebruik van verschillende toetsvormen in het juridisch onderwijs, portfolio’s en het leren van praktijkervaringen.

Prof. mr. C. (Cees) Flinterman (1944) werd op 17 juni 2008 benoemd tot lid van de Raad van Toezicht - het bestuur - van Aim for human rights. Cees Flinterman heeft uitgebreide ervaring met mensenrechten en internationale betrekkingen. Na een studie Internationaal Recht werkte hij onder meer bij de Universiteit Leiden, de Universiteit van Ghana, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Universiteit Maastricht. Tot oktober 2007 was hij directeur van het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) van de Universiteit Utrecht en de landelijke Onderzoeksschool Rechten van de Mens. Hij is nu honorair hoogleraar rechten van de mens aan de Universiteit Utrecht. Cees Flinterman was onder meer plaatsvervangend lid van de VN Subcommissie ter Voorkoming van Discriminatie en Bescherming van Minderheden, vice-voorzitter van de 49ste zitting van de VN-Mensenrechtencommissie (1993) en hoofd van de Nederlandse delegaties naar de 49ste en 50ste zittingen van deze VN-Commissie (1993 en 1994). Hij is sinds 2003 lid van het VN-Comité voor de Uitbanning van Discriminatie tegen Vrouwen.

Prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué (1946) studeerde Rechten en Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit van Leuven en Franse taal- en letterkunde aan de Université de Lille. Hij is hoogleraar Rechtsfilosofie en Rechtstheorie aan de Faculteiten der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Leuven en van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Aan het European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation in Venetië doceert hij Philosophy of Human Rights. Hij is directeur van het Leuvense Centrum voor Grondslagenonderzoek van het Recht en correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Tijdens de periode van 2004 tot 2009 was hij voorzitter van de jury voor de Internationale Spinozaprijs (Spinozalens). Hij is ondervoorzitter van het expertenpanel rechtsgeleerdheid van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen te Brussel. Zijn belangrijkste publicaties betreffen de domeinen van het grondslagenonderzoek van het Strafrecht, van het Europees en Internationaal Recht en van de Mensenrechten, van de ideeëngeschiedenis van het recht, de politieke filosofie en de filosofie van het openbaar bestuur.

Prof. mr. A.A. (Stijn) Franken (1967) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit van Tilburg, en promoveerde in 1993 diezelfde stad op het proefschrift ‘Voeging ad

informandum in strafzaken'. Sinds 1994 is hij advocaat, aanvankelijk in Den Haag en sinds 1997 in Amsterdam. Met drie collega's heeft hij thans een kantoor dat zich uitsluitend richt op de rechtsbijstand in strafzaken. Sinds 2002 is hij daarnaast verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht, aanvankelijk als hoogleraar Strafrechtspraktijk en sinds 2006 als (kern)hoogleraar Straf(proces)recht. In die hoedanigheid verzorgt hij onderwijs aan bachelor- en masterstudenten. Daarnaast is hij medeverantwoordelijk voor het onderwijs aan advocaten die zich willen specialiseren in het straf(proces)recht, in de zogenoemde profileringscursus en de specialisatieopleiding voor strafrechtadvocaten. Hij doceert voorts onder meer in een Grotius-opleiding en in het verband van de Stichting Studiecentrum Rechtspleging. Stijn Franken was tot medio 2010 voorzitter van het Willem Pompe Instituut en van de onderwijscommissie master van het Utrechtse departement rechtsgeleerdheid.

Prof. mr. N. (Niels) Frenk (1962) studeerde tussen 1983 en 1987 rechten aan de VU te Amsterdam. In 1994 promoveerde hij aan de Universiteit Utrecht. Hij werkte vanaf 1993 als wetgevingsjurist bij de Stafafdeling Wetgeving Nieuw BW, thans de Directie Wetgeving, Sector Privaatrecht, van het ministerie van Justitie. Sedert 1998 raadadviseur bij deze Directie. Sinds 2005 is hij bijzonder hoogleraar aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Mr. M.C. (Marian) van Gestel (1954) behaalde in 1984 haar doctoraal Nederlands recht aan de Universiteit Utrecht. Zij is universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut (faculteit REBO) en is sinds 1985 als docent verbonden aan de UU. In 2005 werd zij aangesteld als bestuurslid van het Utrecht Law College (ULC) dat zij mede oprichtte. Tevens is zij voorzitter van de toetsingcommissie van de Basis Kwalificatie Onderwijs (BKO) en maakt zij deel uit van de programmaleiding van het excellent master tracé (EMT).

Mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis (1946) studeerde rechten te Nijmegen en Amsterdam (UvA). Na functies bij de UvA, de Tweede Kamer en het ministerie van VRO (het laatst als hoofd van het bureau van de secretaris-generaal) is hij sinds 1977 werkzaam in de rechtspraak. Hij was tot eind 1996 verbonden aan de rechtbank Utrecht, het laatst als coördinerend vice-president en sectorvoorzitter. Van 1996 tot 2001 was hij president van de rechtbank 's-Hertogenbosch en van 2001 tot begin 2008 president van de rechtbank 's-Gravenhage. Sindsdien is hij bij deze rechtbank werkzaam in een louter rechterlijke functie. Daarnaast is hij o.m. voorzitter van de Nederlandse Juristen-Vereeniging, van de redactie van het Tijdschrift voor de rechterlijke macht (Trema) en van het College van Beroep van het Nederlands Instituut van Psychologen en vice-voorzitter van het Scheidsgerecht Gezondheidszorg. Hij treedt op als docent o.m. bij het Studiecentrum Rechtspleging en publiceert geregeld over de rechtspleging.

M.V. (Misja) Leikin LL.B. (1985) is student van de masteropleiding Privaatrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij volgde zijn bacheloropleiding aan zowel de Vrije Universiteit als aan de Università di Bologna. Tijdens zijn studie was hij een jaar lang student-assistent aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit en was hij studentlid van de Opleidingscommissie Rechtsgeleerdheid aan dezelfde faculteit.

E.J.H. (Erik) Poorthuis, BA, LL.B. (1985) volgt de masteropleiding Civiel Recht aan de Universiteit Leiden. Aan deze universiteit haalde hij in juni 2008 zijn bachelordiploma Geschiedenis, en in 2009 zijn diploma Rechtsgeleerdheid. Sinds mei 2009 is hij student-assistent bij de afdeling Onderwijsbeleid van de Universiteit Leiden.

Prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes (1959) studeerde rechten aan de (toenmalige) Katholieke Hogeschool Tilburg en promoveerde in 1992 aan de (toenmalige) Rijksuniversiteit Limburg. Hij is hoogleraar privaatrecht aan de Open Universiteit, bijzonder hoogleraar Europees consumentenrecht, Maastricht University. Daarnaast is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te Arnhem, rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Rotterdam en plaatsvervangend bestuurslid van het College voor Examens. Hij is redacteur van (ondermeer) het Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken, het Nederlands Tijdschrift voor Handelsrecht en het European Journal of Commercial Contract Law.

Prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk (1961) is hoogleraar toegepaste onderwijskunde aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij geeft daar leiding aan de afdeling Onderwijsadvies en Training. Eerder was hij als hoofddocent verbonden aan de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Leiden, werkte hij als onderwijsadviseur en onderzoeker bij de faculteit Geneeskunde van de Universiteit Maastricht, en als universitair docent aan het IVLOS, een instituut dat de onderwijskundige dienstverlening en de lerarenopleiding voor de Universiteit Utrecht verzorgde en dat inmiddels is opgegaan in de faculteit Sociale Wetenschappen van die universiteit. In zijn onderzoek richt hij zich zowel op het hoger, medisch als voortgezet onderwijs. Hij heeft gepubliceerd over uiteenlopende onderwerpen zoals het werken met portfolio's voor leren en beoordelen en de betekenis van het gedrag van docenten voor de aard van communicatieprocessen in onderwijs.

Prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer (1945) is emeritus hoogleraar Belastingrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Zwemmer studeerde Notarieel recht (afgestudeerd in 1968) en Fiscaal recht (afgestudeerd in 1971) aan de Universiteit van Amsterdam. In 1975 promoveerde hij. Hij was diverse malen decaan van de juridische faculteit en ook eenmaal van de economische faculteit van de UvA en was lid van de Raad van Toezicht van het AMC/UvA. In 2007 was Zwemmer interim-rector magnificus van de UvA en in 2008/2009 interim-decaan van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Hij is lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en redacteur van diverse fiscale tijdschriften. Naast zijn universitaire werkzaamheden is hij raadsheer-plaatsvervanger in de gerechtshoven van Arnhem, 's-Hertogenbosch en Amsterdam.

Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies

Voor ieder bezoek aan een van de tien deelnemende universiteiten is een subcommissie samengesteld. In deze bijlage worden de samenstellingen van deze subcommissies gegeven, evenals de bezoekdata.

Erasmus Universiteit Rotterdam

Bezoekdata: 22 t/m 23 september 2010
Subcommissie: prof. dr. C. Flinterman (voorzitter)
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.M. Beulen LL.B.

Rijksuniversiteit Groningen

Bezoekdata: 19 t/m 21 oktober 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. C.M. Cappon
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.M. Beulen LL.B.

Universiteit van Amsterdam

Bezoekdata: 27 t/m 29 oktober 2010
Subcommissie: prof.dr. R.M.G.E. Foqué (voorzitter)
prof. mr. N. Frenk
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.C.M. de Boer LL.M.

Maastricht University

Bezoekdata: 9 t/m 11 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. A.A. Franken
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. dr. C.M. Cappon
I.C.M. de Boer LL.M.

Universiteit van Tilburg

Bezoekdata: 16 t/m 18 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
I.M. Beulen LL.B.

Radboud Universiteit

Bezoekdata: 7t/m 9 december 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. N. Frenk
mr. H.F.M. Hofhuis
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
M.V. Leikin LL.B.

Vrije Universiteit

Bezoekdata: 3 en 4 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
E.J.H. Poorthuis, BA, LL.B
Mr. M.C. van Gestel
prof. mr. A.A. Franken

Open Universiteit

Bezoekdata: 9 en 10 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
M.V. Leikin LL.B.
prof. mr. A.A. Franken
Dr. H.J.M. Dolmans

Universiteit Utrecht

Bezoekdata: 22 t/m 24 maart 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.C.M. de Boer LL.M.
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
Dr. E. Driessen

Universiteit Leiden

Bezoekdata: 4 en 5 april 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
M.V. Leikin LL.B.
Mr. M.C. van Gestel

Bijlage C: Programma van het bezoek

Dag 0	18 oktober 2010	
17.30	Aankomst commissieleden	
18.00	Diner en voorbereidende vergadering (intern)	
Dag 1	19 oktober 2010	
08.15 – 10.45	Voorbereidende vergadering commissieleden (intern)	
10.45 – 12.15	Introducerende vergadering inhoudelijk verantwoordelijken Om 11.50 presentatie algemene voorzieningen	
12.15 – 13.00	Lunch commissie	
13.00 – 13.45	Studenten (verspreid over alle opleidingen) over facultaire facetten	Docenten (verspreid over alle opleidingen) over facultaire facetten
13.45 – 14.00	Intern overleg commissie	
14.00-14.45	Studenten uit 2 ^e jaar van alle bacheloropleidingen Gesprek over de propedeuse	
14.45 – 15.00	Pauze	
15.00 – 15.45	Studenten Ba 2+3 Rechtsgeleerdheid Ma Nederlands Recht	Studenten Recht en bestuur Ba 2+3 en Ma
15.45 – 16.30	Docenten Ba Rechtsgeleerdheid Ma Nederlands Recht	Docenten Recht en bestuur Ba en Ma
16.30 – 16.45	Intern overleg commissie over: Ba Rechtsgeleerdheid Ma Nederlands Recht Ba en Ma Recht en bestuur	
16.45 – 17.00	Pauze	
17.00 – 18.00	Alumni Alle Nederlandstalige masters	
19.30	Diner met faculteitsbestuur	

Dag 2	20 oktober 2010	
8.15 – 9.15	Nabespreken gesprek alumni, voorbespreken dag 2 (intern)	
9.15 – 10.00	Studenten Fiscaal Recht Ba 2+3 en Ma	Studenten Internationaal en Europees Recht (+ English stream) Ba 2+3 en Ma
10.00 – 10.45	Docenten Fiscaal Recht Ba en Ma	Docenten Internationaal en Europees Recht (+ English stream) Ba en Ma
10.45 – 11.00	Intern overleg commissie over: Ba en Ma Fiscaal Recht Ba en Ma Internationaal en Europees Recht (+ English stream)	
11.00 – 11.15	Pauze	

11.15 – 12.00	Studenten Notarieel Recht Ba 2+3 en Ma	Studenten (NED) European Law School Ba 2+3 en Ma
12.00 – 12.45	Docenten Notarieel Recht Ba + Ma	Docenten (NED) European Law School Ba + Ma
12.45 – 13.00	Intern overleg commissie over: Ba + Ma Notarieel Recht Ba + Ma European Law School	
13.00 – 13.45	Lunch	
13.45 – 14.30	Studenten Recht en ICT Ba 2+3 en Ma	Studenten (ENG) Ma International Economic and Business Law Ma International and Comparative Private Law
14.30 – 15.15	Docenten Recht en ICT Ba + Ma	Docenten (NED) Ma International Economic and Business Law Ma International and Comparative Private Law
15.15 – 15.30	Intern overleg commissie over: Ba + Ma Recht en ICT Ma International Economic and Business Law Ma International and Comparative Law	
15.30 – 15.45	Pauze	
15.45 – 16.15	Studenten Ma International Law and the Law of International Organisations (+ specialisatie Human Rights)	Studenten (ENG) Ma European Law (+ specialisatie Human Rights)
16.15 – 16.45	Docenten Ma International Law and the Law of International Organisations (+ specialisatie Human Rights)	Docenten (NED) Ma European Law (+ specialisatie Human Rights)
16.45 – 17.00	Intern overleg commissie over: Ma International Law and the Law of International Organisations (+ specialisatie Human Rights) Ma European Law (+ specialisatie Human Rights)	
17.00 – 17.15	Pauze	
17.15 – 17.45	Alumni Engelstalige Masters (eventueel met skype op afstand, of per email vragenlijst)	
19.00	Diner commissie (intern)	

Dag 3	21 oktober 2010
8.15 – 9.15	Na- en voorbespreking commissie (intern)
9.15 – 9.45	Studentleden OC's (vertegenwoordiging uit alle OC's)
9.45 – 10.15	Docentleden OC's (vertegenwoordiging uit alle OC's)
10.15 – 11.15	Examencommissie(s) en studieadviseurs
11.15 – 12.00	Rondleiding en spreekuur
12.00 – 12.45	Lunch / voorbereiding op gesprek met formeel verantwoordelijken
12.45 – 14.15	Formeel verantwoordelijken (decaan, opleidingsdirecteur, portefeuillehouder onderwijs)
14.15 – 17.00	Intern overleg commissie (vanaf 16.00 aparte kamer voor voorzitter ter voorbereiding mondelinge presentatie)
17.00 – 17.30	Mondelinge presentatie voorlopige bevindingen (openbaar)
17.30 – 18.00	Borrel

Bijlage D: Uitwerking van de eindkwalificaties per opleiding

Bacheloropleidingen

Kennis en inzicht

Alle bacheloropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid, met uitzondering van de bacheloropleiding *Recht en Bestuur*, hanteren de volgende eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht:

- A3. vertrouwdheid met de grondslagen van het recht en besef van de eigen aard van de rechtsbeoefening;
- A4. inzicht in de problemen die zich bij rechtsvorming voordoen.

Vaardigheden en attitude

De eindkwalificaties van de bacheloropleidingen *Rechtsgeleerdheid*, *Notarieel Recht*, *Fiscaal Recht*, *Internationaal en Europees Recht*, *Recht en ICT*, *European Law School* betreffende vaardigheden en attitude zijn:

- B1. het in hun onderlinge samenhang kunnen beoordelen van de positiefrechtelijke, rechtstheoretische, rechtshistorische en maatschappelijke aspecten van een vraagstuk en daarover kritisch, reflectief en evaluatief kunnen nadenken;
- B2. beheersing van de voor de juridische discipline relevante informatie- en communicatietechnologie;
- B3. het vermogen op heldere wijze mondeling en schriftelijk antwoorden te formuleren op juridische vragen;
- B4. het vermogen de voor de oplossing van een juridisch vraagstuk relevante wetgeving, jurisprudentie en literatuur te verzamelen, deze te beoordelen en toe te passen.

Studie- en beroepenoriëntatie

De eindkwalificaties van alle bacheloropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid, op het gebied van studie- en beroepenoriëntatie zijn:

- C1. kennis van en inzicht in het beroepsperspectief;
- C2. het vermogen beargumenteerd keuzes te maken ten aanzien van een vervolgstudie waarin een hoger niveau wordt gevraagd.

Naast de gedeelde eindkwalificaties gelden voor de bacheloropleidingen de volgende opleidingsspecifieke eindkwalificaties:

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De extra eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. kennis van en inzicht in het geldende nationale recht, het privaatrecht, strafrecht, publiekrecht en bedrijfsrecht in het bijzonder, en de systematiek ervan;
- A2. kennis van en inzicht in het internationale en het Europese recht, als afzonderlijke rechtsgebieden evenals in hun verhouding tot het nationale recht, het privaatrecht, strafrecht, publiekrecht en bedrijfsrecht in het bijzonder;

Bacheloropleiding Recht en Bestuur

Het bestuurskundig deel van de masteropleiding *Recht en Bestuur* voldoet in combinatie met de bachelor aan het minimum pakket zoals in 1995 geformuleerd door de gezamenlijke Nederlandse bestuurskunde opleidingen. Dit minimum pakket omschrijft de stof die een

bestuurskunde opleiding in elk geval moet omvatten. De bacheloropleiding *Recht en Bestuur* kent de volgende eindkwalificaties:

Eindkwalificaties inzake kennis en inzicht

- A1. kennis van en inzicht in het geldende nationale recht, het publiekrecht in het bijzonder, en de systematiek ervan;
- A2. kennis van en inzicht in het internationale en het Europese publiekrecht als afzonderlijke rechtsgebieden, alsmede in hun verhouding tot en als onderdeel van het nationale recht;
- A3. kennis van en inzicht in de kernbegrippen en –theorieën van de bestuurskunde en de beleidswetenschap;
- A4. kennis van en inzicht in de inrichting en werking van de publieke sector in Nederland en Europa;
- A5. kennis van en inzicht in relevante kernbegrippen en –concepten uit de politieke wetenschap, de rechtseconomie, de organisatiekunde en de rechtsfilosofie en rechtssociologie.

Eindkwalificaties betreffende vaardigheden en attitude:

- B1. de vaardigheid om vraagstukken betreffende de inrichting en werking van de publieke sector te analyseren vanuit een onderling samenhangend juridisch en sociaalwetenschappelijk perspectief;
- B2. beheersing van de voor het recht en de bestuurskunde relevante informatie- en communicatietechnologie;
- B3. het vermogen op heldere wijze mondeling en schriftelijk antwoorden te formuleren op juridische en bestuurswetenschappelijke vragen;
- B4. het vermogen kritisch, reflectief en evaluatief bestuurskundig onderzoek te verrichten ter ondersteuning van bestuurlijke inrichting en beleidsvorming.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht

De extra eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. kennis van en inzicht in het geldende nationale recht, het fiscaal recht in het bijzonder, en de systematiek ervan;
- A2. kennis van en inzicht in het internationale en het Europese recht, als afzonderlijke rechtsgebieden alsmede in hun verhouding tot het nationale recht, het fiscaal recht in het bijzonder;
- A5. kennis van en inzicht in de bedrijfseconomie en fiscaal boekhouden;
- A6. kennis van en inzicht in de openbare financiën.

Bacheloropleiding Notarieel Recht

De extra eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. kennis van en inzicht in het geldende nationale recht, het notarieel recht en het privaatrecht in het bijzonder, en de systematiek ervan;
- A2. kennis van en inzicht in het internationale en het Europese recht, als afzonderlijke rechtsgebieden alsmede in hun verhouding tot het nationale recht, het notarieel recht en het privaatrecht in het bijzonder;

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

De extra eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. kennis van en inzicht in de materiële en procedurele aspecten van alle juridische disciplines en het functioneren van een rechtssysteem;
- A2. kennis van en inzicht in het internationale en het Europese recht, als afzonderlijke rechtsgebieden alsmede in hun verhouding tot en als onderdeel van het nationale recht;
- A5. kennis van en inzicht in de bredere (internationale) context waarbinnen het internationale en het Europese recht functioneert.

De extra eindkwalificatie op het gebied van vaardigheden en attitude is:

- B5. op academisch niveau kunnen communiceren in de Engelse taal.

Bacheloropleiding Recht en ICT

De extra eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. kennis van en inzicht in het geldende nationale recht, het informaticarecht in het bijzonder, en de systematiek ervan;
- A2. kennis van en inzicht in het internationale en het Europese recht, als afzonderlijke rechtsgebieden alsmede in hun verhouding tot het nationale recht, het informaticarecht in het bijzonder;

Bacheloropleiding European Law School

De extra eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. kennis van en inzicht in het geldende nationale recht (rechtsstelsels van Nederland, Duitsland en/of Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk), het bedrijfsrecht en het privaatrecht in het bijzonder, en de systematiek ervan;
- A2. kennis van en inzicht in de internationale dimensie van juridische vragen op het terrein van het bedrijfsrecht en het privaatrecht;
- A5. kennis van en inzicht in het Europese recht als afzonderlijk rechtsgebied alsmede in verhouding tot het nationale recht;

Masteropleidingen

Vaardigheden en attitude

De eindkwalificaties van de masteropleidingen *Nederlands Recht*, *Notarieel Recht*, *Fiscaal Recht*, *Recht & ICT*, *Internationaal en Europees Recht*, *European Law School* inzake vaardigheden en attitude zijn vergelijkbaar. Hierbij geldt echter dat de specifieke invulling afhankelijk is van het domein van de betreffende opleiding (bijvoorbeeld bij eindkwalificatie B3 voor masteropleiding *European Law School* gaat het niet om het kunnen deelnemen aan een debat het terrein van het Nederlands recht maar op het terrein van het bedrijfsrecht en privaatrecht). De eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude zijn:

- B1. Het vermogen zelfstandig de voor de oplossing van een complex vraagstuk op het betreffende terrein relevante feiten, wetgeving, jurisprudentie en literatuur te verzamelen, deze te beoordelen en toe te passen;
- B2. Het vermogen zelfstandig wetenschappelijk juridisch onderzoek uit te voeren op het betreffende terrein en daarmee een maatschappelijk relevante bijdrage te leveren aan de rechtsvorming;
- B3. Het vermogen zelfstandig deel te nemen aan het debat op het betreffende terrein tussen vakgenoten;
- B4. Het vermogen een complex betoog op het betreffende terrein in woord en geschrift op begrijpelijke wijze op een groep vakgenoten en niet-vakgenoten over te brengen.

Studie- en beroeporiëntatie

De eindkwalificaties van alle masteropleidingen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid, op het gebied van studie- en beroeporiëntatie zijn:

- C1. Kennis van en inzicht in het beroepsperspectief;
- C2. Inzicht in de eisen die door de permanente en snelle ontwikkeling van het positieve recht aan zelfstudie en eigen oordeelsvorming gesteld worden.

Naast de gedeelde eindkwalificaties gelden voor de masteropleidingen de volgende opleidingsspecifieke eindkwalificaties:

Masteropleiding Nederlands Recht

De masteropleiding Nederlands recht is (ook) een op de beroepspraktijk gerichte opleiding. Van belang is in dit verband ook het civiel effect dat voor de bepaling van de inhoud van zowel de bachelor Rechtsgeleerdheid als de master Nederlands recht richtinggevend is: met betrekking tot de postinitiële beroepsopleidingen voor een aantal juridische beroepen (rechter, officier van justitie, advocaat) zijn nadere, wettelijke eisen gesteld die gevolgen hebben voor de inrichting van de opleidingen.

De eindkwalificaties van de masteropleiding Nederlands recht op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. Grondige kennis van en grondig inzicht in het Nederlands recht door verdieping van de in de bachelorstudie verworven kennis;
- A2. Grondig inzicht in de samenhang van het recht, door verdieping van het in de bachelor verworven inzicht;
- A3. Inzicht in internationale en Europese invloeden op het Nederlandse recht, met in achtneming van de extra eisen die in dit verband gesteld worden aan een bepaalde specialisatie.

Masteropleiding Recht en Bestuur

De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. Grondig inzicht in het geldende nationale recht (in het bijzonder het publiekrecht) en de systematiek ervan;
- A2. Grondig inzicht in het internationale en het Europese publiekrecht als afzonderlijke rechtsgebieden, alsmede in hun verhouding tot en als onderdeel van het nationale recht;
- A3. Actieve beheersing van de concepten en theorieën van de bestuurskunde en de beleidswetenschap;
- A4. Analytisch inzicht in de inrichting en werking van de publieke sector in Nederland en Europa;
- A5. Verdiepte kennis van en inzicht in relevante kernbegrippen en –concepten uit de politieke wetenschap, de economie en de rechtsfilosofie.

De eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude zijn:

- B1. Het vermogen zelfstandig bestuurswetenschappelijk onderzoek uit te voeren op het terrein van de inrichting en werking van de publieke sector;
- B2. Het vermogen om vraagstukken betreffende de inrichting en werking van de publieke sector te analyseren vanuit een onderling samenhangend juridisch en sociaalwetenschappelijk perspectief, en op grond daarvan bestuurswetenschappelijke diagnoses te stellen en aanbevelingen te doen;

- B3. Het vermogen zelfstandig deel te nemen aan het debat tussen vakgenoten op het terrein van de bestuurswetenschappen;
- B4. Het vermogen een complex betoog op het terrein van de bestuurswetenschappen in woord en geschrift op begrijpelijke wijze op een groep vakgenoten en niet-vakgenoten over te brengen.

Masteropleiding Fiscaal Recht

De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. Grondige kennis van en grondig inzicht in het fiscaal recht door verdieping van de in de bachelorstudie verworven kennis;
- A2. Grondig inzicht in de samenhang van het recht, in het bijzonder van het fiscaal recht, door verdieping van het in de bachelor verworven inzicht;
- A3. Grondige kennis van en inzicht in de financiering van ondernemingen;
- A4. Grondige kennis van en inzicht in het internationale en Europese belastingrecht.

Masteropleiding Notarieel Recht

De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. Grondige kennis van en grondig inzicht in het notarieel recht door verdieping van de in de bachelorstudie verworven kennis;
- A2. Grondig inzicht in de samenhang van het recht, in het bijzonder van het notarieel recht, door verdieping van het in de bachelor verworven inzicht.
- A3. Inzicht in internationale en Europese invloeden op het notarieel recht.

Masteropleiding Internationaal en Europees recht

De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. Grondige kennis van en grondig inzicht in het internationale en het Europese recht door verdieping van de in de bachelorstudie verworven kennis;
- A2. Grondig inzicht in de samenhang en systematiek van het recht, in het bijzonder van het internationale en het Europese recht, door verdieping van het in de bachelor verworven inzicht.
- A3. Grondige kennis van en grondig inzicht in de bredere (internationale) context waarbinnen het internationale en het Europese recht functioneert.

Masteropleiding Recht en ICT

De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. Grondige kennis van en grondig inzicht in het (informatica)recht of de rechtsinformatica door verdieping van de in de bachelorstudie verworven kennis;
- A2. Grondig inzicht in de samenhang van het recht, in het bijzonder van het (informatica)recht of de rechtsinformatica, door verdieping van het in de bachelor verworven inzicht;
- A3. Inzicht in internationale en Europese invloeden op het (informatica)recht of de rechtsinformatica.

Masteropleiding European Law School

De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. Grondige kennis van en grondig inzicht in het bedrijfsrecht en het privaatrecht binnen het Nederlandse, Duitse en/of Franse recht en het recht van het Verenigd Koninkrijk, door verdieping van de in de bachelorstudie verworven kennis;

- A2. Grondig inzicht in de samenhang van de diverse rechtsstelsels, in het bijzonder het bedrijfsrecht en het privaatrecht binnen het Nederlandse, Duitse en/of Franse recht en het recht van het Verenigd Koninkrijk, door verdieping van het in de bachelorstudie verworven inzicht;
- A3. Grondig inzicht in de invloed die het Europese recht uitoefent op het bedrijfsrecht en het privaatrecht binnen het Nederlandse, Duitse en/of Franse recht alsmede het recht van het Verenigd Koninkrijk, door verdieping van het in de bachelorstudie verworven inzicht.

Masteropleiding European Law

De eindkwalificaties inzake van kennis en inzicht zijn:

- A1. grondige kennis van en grondig inzicht in het Europees recht door verdieping van de in de bachelorstudie verworven kennis;
- A2. grondige kennis van en inzicht in de gespecialiseerde gebieden van het Europees recht die voor de rechtspraktijk, wetenschappelijk onderzoek en de Europese integratie van belang zijn;
- A3. grondige kennis van en inzicht in het functioneren van de Europese instellingen en van de interactie tussen de centrale en decentrale aspecten van het Europees rechtsstelsel, en de interactie tussen het institutionele en het materiële Europees recht.

Masteropleiding International and Comparative Private Law

De eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zijn:

- A1. grondige kennis van en grondig inzicht in internationale aspecten van het privaatrecht als systeem;
- A2. grondige kennis van en grondig inzicht in het geldende recht wat betreft internationale aspecten van het privaatrecht;
- A3. grondig inzicht in de samenhang, verschillen en overeenkomsten tussen rechtssystemen op het terrein van het privaatrecht.

Masteropleiding International Economic and Business Law

De eindkwalificaties betreffende kennis en inzicht zijn:

- A1. grondige kennis van en grondig inzicht in het internationale economische recht en het internationale handelsrecht, door verdieping van de in de bachelorstudie verworven kennis;
- A2. grondig inzicht in de samenhang van het internationale economische recht en het internationale handelsrecht, in het bijzonder het insolventierecht, het vennootschapsrecht, corporate governance en het handelsrecht, door verdieping van het in de bachelorstudie verworven inzicht.

Masteropleiding International Law and the Law of International Organizations

De eindkwalificaties inzake kennis en inzicht zijn:

- A1. grondige kennis van en grondig inzicht in het internationaal publiekrecht als rechtssysteem door een verdieping van in de bachelor verworven kennis en inzicht;
- A2. gespecialiseerde kennis van en inzicht in het geldende internationaal publiekrecht op een aantal deelreinen van het internationaal publiekrecht en kennis van processen en procedures voor de verdere ontwikkeling daarvan;
- A3. een goed ontwikkeld begrip van en inzicht in de bredere (internationale) context waarbinnen het internationaal recht functioneert en van de rol van het internationaal publiekrecht daarin.

Vaardigheden en attitude

De gemeenschappelijke eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden en attitude zijn:

- B1. het vermogen zelfstandig de voor de oplossing van een complex vraagstuk op het terrein van het betreffende rechtsgebied, relevante feiten, wetgeving, jurisprudentie en literatuur te verzamelen, deze te beoordelen en toe te passen;
- B2. het vermogen zelfstandig wetenschappelijk juridisch onderzoek uit te voeren op het terrein van het betreffende rechtsgebied, en daarmee een maatschappelijk relevante bijdrage te leveren aan de rechtsvorming;
- B3. het vermogen zelfstandig deel te nemen aan het debat op het terrein van het betreffende rechtsgebied tussen vakgenoten;
- B4. het vermogen een complex betoog op het terrein van het betreffende rechtsgebied in woord en geschrift op begrijpelijke wijze op een groep vakgenoten en niet-vakgenoten over te brengen in de Engelse taal.

Studie- en beroepsoriëntatie

De gedeelde eindkwalificaties inzake studie- en beroepsoriëntatie zijn:

- C1. kennis van en inzicht in het beroepsperspectief;
- C2. inzicht in de eisen die door de permanente en snelle ontwikkeling van het positieve recht aan zelfstudie en eigen oordeelsvorming gesteld worden.

Bijlage E: Curricula van de opleidingen

Curriculum eerste jaar bacheloropleidingen

Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	1	Alg. Rechtswetenschap	7	52	v
1	1	Rechtsgeschiedenis 1	6	40	v
1	1	Staatsrecht 1A	6	48	v
1	1a	Juridische Vaardigheden A	3	22	v
1	1b	Elem. Intern. Publiekrecht	5	28	v
1	1b	Juridische Vaardigheden B	2	7	
1	2	Burgerlijk Recht 1	8	50	v
1	2	Jur. Vaardigheden C	3	14	v
1	2	Strafrecht 1	7	42	v
1	2a	Bestuursrecht 1	5	28	v
1	2a	Staatsrecht 1B	4	24	v
1	2b	Elementair Belastingrecht	4	18	v / k
1	2b	Elementair Recht & ICT	4	14	k
1	2b	Elem. Bestuurskunde	4	14	k

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Jaar	Sem	Vak	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
2	1	Bestuursrecht 2	7	52	v
2	1	Burgerlijk Recht 2	9	48	v
2	1	Rechtsgeschiedenis 2	6	48	v
2	1	Strafrecht 2	7	38	v
2	2	Europees Recht	7	33	v
2	2	Inl. Rechtsfilosofie	6	28	k*
2	2	Inl. Rechtsinformatica	6	24	k*
2	2	Inl. Rechtssociologie	6	26	k*
2	2	Rechtseconomie	6	42	v
2	2a	Burgerlijk Procesrecht 1	6	28	v
2	2a	Inl. Sociaal Recht	4	24	v
2	2b	Bestuursrecht 3	4	28	v
Jaar	Sem	Vak	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
3	1	Burgerlijk Recht 3	7	24	v
3	1	Recht Decentrale overheden	6	20	k*
3	1	Staatsrecht 2	7	26	v
3	1	Strafrecht 3	6	38	v
3	1a	Handelsrecht A	4	20	v
3	1b	Handelsrecht B	5	20	v
3	2	Studentenrechtbank	10	27	v
3	2	Keuzeruimte bachelor**	13		k
3	2	Ondernemingsrecht 1	6	24	k*
3	2	Sanctierecht	6	24	k*
3	2a	Omgevingsrecht 1	6	21	k*
3	2a	Personen- en Familierecht	6	20	k*
3	2b	Inleiding Criminologie	5	12	k*

* In het betreffende jaar moet minimaal één van deze keuzevakken worden gekozen.

** In totaal moet in de keuzeruimte minimaal 4 EC en maximaal 10 EC niet-juridische vakken worden gekozen. Als onder k* het vak Inleiding Criminologie wordt gekozen is de vrije keuzeruimte 14 EC in plaats van 13 EC.

Bacheloropleiding Recht en Bestuur

In het eerste jaar volgen de studenten Recht en Bestuur naast de bovengenoemde vakken die voor alle bachelorstudenten gelden ook het vak Elementaire Bestuurskunde (4 EC en 14 contacturen).

Jaar	Sem	Jaar 2	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
2	1	Bestuursrecht 2	7	52	v
2	1	Burgerlijk Recht 2	9	48	v
2	1a	Theorie Sociale Wetenschappen	5	14	v
2	1a	Inleiding Politicologie	5	21	v
2	1b	Bestuurlijke Organisatie	5	21	
2	1b	Methoden Sociale Wetenschappen	7	52	v
2	2	Rechtseconomie	6	42	v
2	2	Inl. Rechtsfilosofie	6	28	v/k
2	2	Inl. Rechtssociologie	6	26	v/k
2	2a	Beleidswetenschap 1	5	28	v
2	2b	Bestuursrecht 3	4	28	v
2	2b	Organisatietheorie	4	14	v
	Sem	Jaar 3	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
3	1	Leeronderzoek	10	42	v
3	1	Openbare Financiën	6	26	v
3	1	Staatsrecht 2	7	26	v
3	2	Keuzeruimte Bachelor	6		k
3	2a	Europeanisation of Public Law	6	14	v
3	2a	Bestuur en recht	5	14	v
3	2b	Stage Ba Recht & Bestuur	17	4	v

Bacheloropleiding Fiscaal Recht

In het eerste jaar volgen de studenten Fiscaal Recht naast de bovengenoemde vakken die voor alle bachelorstudenten gelden ook het vak Elementair Belastingrecht (4 EC en 18 contacturen).

Jaar	Sem	Jaar 2	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
2	1	Bedrijfseconomie voor Fiscalisten	8	56	v
2	1	Formeel Belastingrecht 1	6	26	v
2	1	Belastingrecht 1	7	34	v
2	1	Burgerlijk Recht 2	9	48	v
2	2	Europees Recht	7	33	v
2	2	Inkomstenbelasting	8	39	v
2	2	Winst	7	44	v
2	2a	Fiscaal Comptabele Verantwoording 1	4	28	v
2	2b	Successiewet voor Fiscalisten	4	18	v
Jaar	Sem	Jaar 3	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
3	1	Openbare Financiën	6	26	v
3	1	Omzet- en Overdrachtsbelasting	7	52	v
3	1	Burgerlijk Recht 3	7	24	v
3	1	Keuzeruimte Bachelor	5		k
3	1a	Handelsrecht A	4	20	v
3	1b	Intro. to Internat. and European Tax Law	3	14	v
3	2	Studentenrechtbank	10	27	v
3	2	Vennootschapsbelasting	10	52	v
3	2a	Fiscaal Comptabele Verantwoording 2	4	35	v
3	2a	Loonbelasting	4	14	v

Bacheloropleiding Notarieel Recht

In het eerste jaar volgen de studenten Notarieel Recht naast de bovengenoemde vakken die voor alle bachelorstudenten gelden ook het vak Elementair Belastingrecht (4 EC en 18 contacturen).

Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
2	1	Bedrijfseconomie voor Notariëlen	8	56	v
2	1	Belastingrecht 1	7	30	v
2	1	Burgerlijk Recht 2	9	48	v
2	1	Rechtsgeschiedenis 2	6	48	v
2	2	Europees Recht	7	33	v
2	2	Relatievermogensrecht	9	26	v
2	2a	Burgerlijk Procesrecht 1	6	28	v
2	2a	Personen- en Familierecht voor Notariëlen	4	20	v
2	2b	Notaris- en Registratiewet	4	24	v
Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
3	1	Burgerlijk Recht 3	7	24	v
3	1	Registergoederenrecht	8	36	v
3	1	Erfrecht	6	28	v
3	1a	Handelsrecht A	4	20	v
3	1b	Handelsrecht B	5	20	v
3	2	Seminaar Notariële C.S. 1	10	24	v
3	2	Keuzeruimte Bachelor	5		k
3	2	Rechtspersonen, Personenvennootschappen	6	26	v
3	2a	Fiscale aspecten van registergoederen	4	14	v
3	2b	Publiekrecht onroerend goed	5	12	v

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

In het eerste jaar volgen de studenten Internationaal en Europees Recht naast de bovengenoemde vakken ook een keuzevak. Ze kunnen hierbij kiezen uit de vakken Elementair Belastingrecht (4 EC en 18 contacturen), Elementair Recht en ICT of Elementaire Bestuurskunde (beide 4 EC en 14 contacturen).

Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
2	1	Wc geschiedenis Internationale Betrekkingen	5	26	v
2	1	Engels 1a	6	42	v
2	1	Practicum Internationaal Recht	5	14	v
2	1	International Law, General Course	7	26	v
2	1a	Inleiding Politologie	5	21	v
2	2	Engels 1b	6	42	v
2	2	Practicum Europees recht	5	14	v
2	2	Europees Recht	7	33	v
2	2	Algemene Economie voor IER	5	18	v
2	2a	Internationale Economie I	4	14	v
2	2a	Theory of International Relations	5	18	v
Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
3	1/2	Keuzetrajectvakken	24		*
3	1	Law of International Organizations	6	26	v
3	1a	Internationale Economie II	4	14	v
3	2	European Law 2 Ba-level	6	26	v
3	2	Besluitvormingsprocessen in de Europese Unie	6	26	v
3	2	Interdisciplinair Onderzoek / Colloquium	10	10	v
3	2a	Engels 2	4	12	v

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht, English Stream

Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
1	1	Introduction to law and legal systems	7	39	v

1	1	Legal History	6	33	v
1	1	Constitutional Law	7	30	v
1	1	English Language for Int & European Law 1	5	42	v
1	1a	Legal Skills A	3	28	v
1	1b	Legal Skills B	2	14	v
1	2	English Language for Int & European Law 2	5	42	v
1	2a	Introduction to economics	5	21	v
1	2a	Private Law 1	5	28	v
1	2b	Criminal Law 1	5	28	v
1	2b	Administrative Law 1	5	21	v
1	2b	Intr. to International and European Law	5	30	v
Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
2	1	European Law 1 (European Union Law)	7	33	v
2	1	International Law, General Course	7	26	v
2	1	Research Sem. Int. Law / Legal writing	5	14	v
2	1	Law of International Organizations	6	26	v
2	1a	Economics of International Trade	4	14	v
2	2	Research Seminar EU Law / Legal Writing	5	14	v
2	2	European Law 2 Ba-level	6	26	v
2	2	Administrative Law 2	5	14	v
2	2	Private Law 2	5	14	v
2	2a	Intr. to Political Science	5	14	v
2	2a	Criminal Law 2	5	28	v
Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
3	1	Semester buitenland	29		v
3	2	Interdisciplinary Research Colloquium	10	14	v
3	2b	Civil Procedural Law	4	14	v
3	2a	International Finance	4	14	v
3	2	English Language for IEL 3	3	12	v
3	2	Theory of International Relations	5	18	v/k
3	2	Decision-making in the European Union	6	26	v/k
3	2	keuzevak	4-5		k

Bacheloropleiding Recht & ICT

In het eerste jaar volgen de studenten Recht & ICT naast de bovengenoemde vakken die voor alle bachelorstudenten gelden ook het vak Elementair Recht & ICT (4 EC en 14 contacturen).

Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
2	1	Bestuursrecht 2	7	52	v
2	1	Burgerlijk Recht 2	9	48	v
2	1	Recht en ICT	7	28	v
2	1	Strafrecht 2	7	38	v
2	2	Europees Recht	7	33	v
2	2	Inl. Rechtsinformatica	6	24	v
2	2a	Burgerlijk Procesrecht 1	6	28	v
2	2a	Inleiding Informaticarecht	6	14	v
2	2b	Bestuursrecht 3	4	28	v
Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
3	1	Burgerlijk Recht 3	7	24	v
3	1	Strafrecht 3	6	38	v
3	1a	Handelsrecht A	4	20	v
3	1b	Handelsrecht B	5	20	v
3	1b	ICT Contracten	7	14	v
3	2	Studentenrechtbank	10	27	v
3	2	Keuzeruimte Bachelor	4-5		k
3	2a	Computercriminaliteit	6	14	v
3	2a	Informatiegrondrechten	6	14	v/k
3	2a	Juridisch Kennismanagement	5	14	v/k
3	2a	Informatie- en mediarecht	5	14	v/k
3	2b	Rechtsvinding	6	14	v

Bacheloropleiding European Law School

In het eerste jaar volgen de studenten European Law School naast de bovengenoemde vakken die voor alle bachelorstudenten gelden ook het vak Law in Europe (7 EC en 18 contacturen). Studenten European Law School volgen niet het vak Juridische Vaardigheden C.

Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
2	1	Burgerlijk Recht 2	9	48	v
2	1	Rechtsgeschiedenis 2	6	48	v
2	1	Strafrecht 2	7	38	v
2	1a	Introduction to Common Law/Legal English	5	14	v
2	1b/2a	Law in Europe 2	6	28	v
2	2	Europees Recht	7	33	v
2	2a	Burgerlijk Procesrecht 1	6	28	v
2	2b	Droit Francais et language juridique	5	14	v/k
2	2b	Duits Recht en Duitse Rechtstaal	5	14	v/k
2	2b	Bestuursrecht 3	4	28	v
2	2b	Inl Ondernemingsrecht Law in Europe	5	14	v
Jaar	Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
3	1	Bestuursrecht 2 (Besluitvormingsrecht)	7	52	v
3	1	Burgerlijk Recht 3	7	24	v
3	1	Strafrecht 3	6	38	v
3	1b	Handelsrecht B	5	20	v
3	1b	Comparative Private International Law	6	14	v
3	2	Vakken Buitenland	19		v*
3	2	Scriptie Ba Law in Europe	10		v

Masteropleiding Nederlands Recht

De masteropleiding Nederlands Recht kent vijf specialisaties:

Specialisatie Bedrijfsrecht

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	Arbeidsovereenkomstenrecht	6	24	v
1	Insolventierecht	6	26	v
1	Ondernemingsrecht 2	6	24	v
1	Keuzeruimte	6		k
1	Seminaar Nederlands Recht	6	14	v
2	Mededingingsrecht	6	38	v
2	Ondernemingsrecht 1	6	24	v
2	Scriptie Nederlands Recht	18		v

Specialisatie privaatrecht

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	Goederenrecht C.S.	6	34	v
1	Internationaal Privaatrecht	6	26	v
1a	Verbintenissenrecht C.S.	6	30	v
1	Seminaar Nederlands Recht	6	14	v
2b	Burgerlijk Procesrecht 2	6	28	v
2	Ondernemingsrecht 1	6	24	v
2a	Personen- en Familierecht	6	20	v
2	Scriptie Nederlands Recht	18		v

Specialisatie staats- en bestuursrecht

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1b	Bestuur, Aansprakelijkheid en Privaatrecht	6	14	v

1	Recht Decentrale Overheden*	6	20	v
1b	Vreemdelingenrecht	6	14	v/k
1	Seminaar Nederlands Recht	6	14**	v
2a	Grondrechten	6	21	v
2	Omgevingsrecht 1*	6	21	v
2	Staats- en Bestuursrecht in CP	6	14	v
2b	Sociale Zekerheidsrecht	6	14	v/k
2	Scriptie Nederlands Recht	18		v

Specialisatie strafrecht (criminologische variant)

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1a	Algemene Criminologie	6	12	v
1	Jeugdcriminologie	6	24	v
1	Materieel Strafrecht	6	24	v
1a	Inleiding Criminologie	6	12	v
1/2	Recht en Werkelijkheid in de Justitiële Keten	6	24	v
2	Seminaar Criminaliteit en Rechtshandhaving	6	14	v
2	Strafprocesrecht Dwangmidd.	6	24	v
2	Scriptie Nederlands Recht	18		v

Specialisatie strafrecht (juridische variant)

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	Materieel Strafrecht	6	24	v
1	Strafprocesrecht Rechtsmiddelen	6	24	v
1	Internationaal en Europees Strafrecht	6	24	v
1a	Inleiding Criminologie	6	12	v
1	Seminaar Nederlands Recht	6	14	v
2	Sanctierecht	6	24	v
2	Strafprocesrecht Dwangmiddelen	6	24	v
2	Scriptie Nederlands Recht	18		v

Masteropleiding Recht en Bestuur

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	International Institutional Law	6	26	v/k2-8
1	Recht Decentrale Overheden	6	20	v/k2-8
1a	Beleidswetenschap 2	6	14	v
1a	Politologie	6	14	v
1a	Staats- en Bestuursrecht C.S.	6	14	v/k2-8
1b	Vreemdelingenrecht	6	14	v/k2-8
1b	Bestuur, Aansprakelijkheid en Privaatrecht	6	14	v/k2-8
1b	Seminaar Beleidsanalyse	6	28	v
1b	Rechtsfilosofie 2 (Ethiek van Recht & Bestuur)	6	12	v
2	Scriptie Recht en bestuur	18		v
2a	Omgevingsrecht 1*	6	21	v/k2-8
2a	Modern Publiek Management	6	21	verplicht
2a	Staats- en Bestuursr. in Comm. Perspectief	6	14	v/k2-8
2b	Omgevingsrecht 2*	6	14	v/k2-8

Masteropleiding Fiscaal Recht

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	Ondernemingsfinanciering	6	44	v
1	Particulieren en Belastingheffing c.s.	6	26	v
1	Onderneming en Belastingheffing C.S.	7	38	v

1	Goederenrecht C.S.	6	26	v/k
1a	Formeel Belastingrecht 2	3	14	v
1b	Seminaar Belastingrecht	3	12	v
1/2	Keuzeruimte Master	5		k
2	Rechtspersonen, Personenvennootschappen	6	26	v/k
2	Scriptie Fiscaal recht	18		v
2a	Internationaal & Europees Belastingrecht	6	20	v

Masteropleiding Notarieel Recht

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	Belastingrecht 2	6	26	v
1	Goederenrecht C.S.	6	34	v
1	Internationaal Privaatrecht	6	26	v
1a	Verbintenissenrecht C.S.	6	20	v/k
1b	Agrarisch Recht	5	21	v/k
1/2	Keuzeruimte Master	5		k
2	Successiewet voor Notariëlen	7	18	v
2	Scriptie Notarieel recht	18		v
2a	Seminaar Internationaal Privaatrecht C.S.	5	14	v/k
2b	Estate Planning	5	14	v/k
2b	Seminaar Notariële C.S. 2	6	18	v

Masteropleiding Internationaal en Europees recht

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht/ Keuze
1	European Union External Relations Law	6	26	v/k2-4
1/2	Seminaar Intern. en Europees recht	6		v
1	Competition Law	6	26	v/k2-4
1	Human Rights Law	6	24	v/k2-5
1	Intern. Institutional Law*	6	26	v/k2-5
1a	Transformation and Integration in Eur	5	14	v/k1-4
1b	War and Peace 1	5	18	v/k1-4
1b	War and Peace 2	5	21	v/k1-4
1/2	Keuzevak	6-7	-	k
2	Substantive European Union Law	6	26	v/k2-4
2	Law of International Peace and Security	6	26	v/k2-5
2	International Humanitarian Law	6	14	v/k2-5
2	International Trade Law	6	26	v/k2-5
2	Scriptie Intern. en Europees recht	18		v
2a	Economics of Regulation	6	14	v/k1-4
2a	European Environmental Law	6	14	v/k2-4

Masteropleiding Recht en ICT

De masteropleiding Recht en ICT kent twee specialisaties, Informaticarecht en Rechtsinformatica.

Specialisatie Informaticarecht

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	Intellectuele Eigendom	6	26	v
1	Internationaal Privaatrecht	6	26	v
1a	Informatiegrondrechten	6	14	v*
1a	Informaticarecht C.S.	6	14	v
1b	Elektronisch Bewijs & Bewaar	6	14	v
2	Bedrijfsrecht & ICT	6	14	v
2	Multidisciplinair Seminaar	6	14	v/k

2	Stage Recht & ICT	6	-	v/k
2	Scriptie Recht & ICT	18		v

Specialisatie Rechtsinformatica

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1a	Kennis en agenttechnologie	5	14	v
1	Methoden en technieken	9	28	v
1	Rechtsinformatica	6	14	v
1	Informatiemanagement	5	14	v
1b	Normering van ICT	6	14	v
2a	Juridisch Kennismanagement	5	14	v
2	Multidisciplinair Seminaar	6	14	v/k
2	Stage Recht & ICT	6	-	v/k
2	Scriptie Recht & ICT	18		v

Masteropleiding European Law School

Sem	Vaknaam	EC	Contacturen	Verplicht / Keuze
1	Insolventierecht	6	26	v/k1-5
1	Seminaar European Law School	6		v/k1-5
1	Competition Law	6	26	v/k1-2
1	Arbeidsovereenkomstenrecht	6	24	v
1	Intellectuele Eigendom	6	26	v/k1-5
1	Corp. Law 1/Law in Europe	6	24	v
1	Goederenrecht C.S.	6	34	v/k1-3
1	Verbintenissenrecht C.S.	6	20	v/k1-3
1a	International Contracts Law	6	14	v/k1-3
2	Mededingingsrecht	6	38	v/k1-2
2	Collectief Arbeidsrecht	6	24	v/k1-5
2	Personenvennootschappen	6	20	v/k1-5
2	Scriptie European Law School	18		v
2a	Corp. Law 2/Law in Europe	6	14	v
2b	Corporate Law and Economics	6	14	v

Masterprogramma European Law

Sem	Vaknaam	EC	Aantal contacturen	Verplicht / Keuze
	Optional Courses	12		k
1	European Union External Relations Law	6	26	v
1	Competition Law	6	26	v
2	Seminar EU Constitutional & EU Institutional Law	6	26	v
2	Substantive European Union Law	6	26	v
2	European Law 2 Ma-level	6	26	v
2	Master's Thesis	18		v

Masterprogramma European Law, specialisatie Human Rights

Sem	Vaknaam	EC	Aantal contacturen	Verplicht / Keuze
	Optional Courses	6		k
1	Human Rights Law	6	24	v
1	International Institutional Law	6	26	k/v
1	Seminar/Seminar (f) European Constitutions	6	14	k/v
1	Seminar Human Rights	6	14	v
1	European Labour Law	6	14	k/v
2	Refugee and Asylum Law	6	14	v
2	Seminar EU Constitutional & EU Institutional Law	6	26	k/v

2	Introduction to Philosophy of Law	6	21	k/v
2	Substantive European Union Law	6	tov	k/v
2	European Law 2 Ma-level	6	tov	v
2	International Humanitarian Law	6	14	k/v
2	Master's Thesis	18		v

Masterprogramma International and Comparative Private Law

Sem	Vaknaam	EC	Aantal contacturen	Verplicht / Keuze
1/2	Optional Courses	18		k
1	Comparative Private Law	6	14	v
1	International Contracts Law	6	14	v
1	Comparative Private International Law	6	14	v
2	Master's Thesis	18		v
2	Seminar Cross-border Commercial Transactions	6	14	v

Masterprogramma International Economic and Business Law

Sem	Vaknaam	EC	Aantal contacturen	Verplicht / Keuze
1/2	Optional Courses	6		k
1	Competition Law	6	26	k/v
1	International Labour Law	6	14	k/v
1	International Contracts Law	6	14	k/v
1	Company Law	6	14	v
1	Intern. Commercial Dispute Settlement Law	6	14	k/v
2	International Trade Law	6	26	v
2	Master's Thesis	18		v
2	Intern. Corp. Insolvency Law	6	14	v
2	Seminar Int. and Comp. Corp. Governance	6	14	v
2	Corp. Law and Economics	6	14	k/v
2	Intern. Investment Law	6	14	k/v

Masterprogramma International Law and the Law of International Organizations

Sem	vakken	EC	Aantal contacturen	Verplicht / Keuze
1/2	Optional Courses	6		k
1	Human Rights Law	6	14	k/v
1	Seminar International Environmental Law	6	26	k/v
1	Seminar Advanced Public International Law	6	14	v
1	International Institutional Law	6	26	v
1	International Labour Law	6	14	k/v
2	Law of International Peace and Security	6	26	k/v
2	International Humanitarian Law	6	14	k/v
2	International Trade Law	6	26	k/v
2	Intern. Criminal Tribunals	6	20	k/v
2	Master's Thesis	18		v
2	Refugee and Asylum Law	6	14	k/v
2	Seminar International Relations	6	14	k/v
2	International Investment Law	6	14	k/v

Masterprogramma International Law and the Law of International Organizations, specialisatie Human Rights Law

Sem	vakken	EC	Aantal contacturen	Verplicht / Keuze
1/2	Optional Courses	6		k
1	Human Rights Law	6	24	v

1	International Institutional Law	6	26	v
1	Seminar Human Rights	6	14	v
2	Law of International Peace and Security	6	26	v
2	International Humanitarian Law	6	14	v
2	Master's Thesis	18		v
2	Refugee and Asylum Law	6	14	v